

Per-Åke Westerlund
Den verkliga Lenin

Denna skrift utgjorde förord till Lenins *Staten och revolutionen*, publicerad av Förlaget Rättvisböcker 2000. *Red*

Innehåll

Introduktion	1
I. Lenin och bolsjevikerna fram till 1917	3
II. Staten och revolutionen	14
III. Lenins kamp mot stalinismen.....	19
Inbördeskriget.....	21
IV. Svarta böcker mot Lenin	25
V. Dagens stat och revolutionen	49
Lästips:	56

Introduktion

”Under sin livstid belönades de stora revolutionärerna av förtryckarklasserna med ständiga förföljelser. Deras lära möttes med den råaste illvilja, med det mest rasande hat och den hejdlösaste lögn- och förtalskampanj. Efter deras död försöker man förvandla dem till harmlösa ikoner, så att säga kanonisera dem, ge deras namn en viss ära för att ’trösta’ de förtryckta klasserna och slå blå dunster i ögonen på dem, alltmedan den revolutionära lärans innehåll kastreras, banaliseras och får sin revolutionära skärpa avtrubbad.” VI Lenin, *Staten och Revolutionen*.

För Lenin själv innebar inte döden slutet på ”det mest rasande hat och den hejdlösaste lögn- och förtalskampanj”. Efter arbetarnas maktövertagande i Ryssland i oktober 1917 har de kapitalistiska förtryckarklasserna långt ifrån framställt revolutionsledaren som en ”harmlös ikon”.

”Sanningen om kommunismen”, ”Nej, Lenin var verkligen inte som andra”, ”Leninfred inom vänstern”, ”Mord i kommunismens namn” var typiska rubriker i svenska dagstidningar under 1999. Vladimir Iljitj Lenin provocerar och skrämmer nu mer än på länge, 75 år efter sin död.

Staten och Revolutionen är hans kanske viktigaste politiska verk. Här talar Lenin själv, om revolutionen och om kampen för ett socialistiskt samhälle utan förtryckarapparat. Bokens tema är en avgörande politisk fråga för dagens kämpar och socialister. Huvudskälet att ge ut *Staten och Revolutionen* är därför inte historiskt.

Dagens anti-Leninkampanjer utgår från att folk är helt okunniga. Politiker och andra deltagare i hetsen framställer utan att rodna Lenin som en ”stålhård” ledare för ett lika stålhårt bolsjevikparti, vars mål var mord och terror. De vanligaste metoderna i anti-Leninpropagandan är a) att lägga ansvaret för den stalinistiska diktaturens brott på Lenin och bolsjevikerna och b) att medvetet framställa Lenins kompromisslösa försvar av *grundläggande politiska principer* som ett försvar av ett monolitiskt parti och en monolitisk stat där debatt och opposition förbjudits. Detta understöds av att stalinismen också odlat denna syn på Lenin, samtidigt som dess ledare från Stalin till Honecker, med Lenins uttryck, försökt se till att ”den revolutionära lärans innehåll kastreras, banaliseras och får sin revolutionära skärpa avtrubbad”.

Dagens etablerade politiker och massmedia har antagit den vulgära antikommunismens argument. Att Lenins regim var *densamma* som Stalins diktatur är till stor del ett 90-talspåfund. Tidigare fanns det även borgerliga historiker som gav en annan och sakligare bild, som den brittiske konservative redaktören EH Carr i sitt standardverk *Ryska revolutionen*. På ett seminarium 1969 sa Carr att: ”Efter Lenins död, saknade Lenins efterträdare förmåga eller tålamod att frammana det mått av massmedvetenhet och masstöd som Lenin hade bakom sig under perioden av revolutionen och inbördeskriget och tog en genväg – alltid den frestelse som ligger på lur för en elit – att tvinga igenom sin vilja med åtgärder av allt mer naket våld mot befolkningens massa och partiets massa...”. Carrs analys är borgerlig, men ändå ljusår från dagens antikommunistiska så kallade historiker.

Anti-Leninkampanjerna döljer medvetet den enorma attraktionskraft som ryska revolutionen hade på arbetare och förtryckta världen över. Kapitalismen skakades av en djup politisk och ekonomisk kris från första världskrigets utbrott 1914 till 1920-talets första år. 1920 kunde kommunisterna citera hur den ledande brittiska tidningen *Times* beskrev världsläget: ”En anda av oroligheter styr över hela världen, från Amerika till Kina, från Svarta havet till Östersjön. Inget enda samhälle, ingen enda civilisation är tillräckligt solid, inte en enda konstitution är tillräckligt demokratisk för att motstå denna elakartade tendens. Exempel över allt ifrån visar att de fundamentala banden har upplösts och spruckit under de långa påfrestningarna.”

Den ryska revolutionen sågs som ett föredöme av de kämpande. ”Kommunistryssland blev idealet för den stora majoriteten av arbetarbefolkningen”, som en italiensk författare skrev. Eugene Debs, som fick 950 000 röster som socialistisk presidentkandidat i USA 1920, uttalade att Lenin och Trotskij ”slagit den härskande klassen med skräck och inspirerat arbetarna i hela världen”. Hundratusentals människor blev under 1917 och de följande åren organiserade bolsjevikerna, sedan de sett hur revolutionen störtat tsaren, upprättat arbetarstyre, fördelat jorden, gett förtryckta nationaliteter frihet och börjat sätta stopp för första världskriget. I Sverige deltog det vänstersocialdemokratiska partiet, där bland annat hela det tidigare socialdemokratiska ungdomsförbundet ingick, i bildandet av den Kommunistiska Internationalen, tillsammans med Lenin och bolsjevikerna i mars 1919. Redan i september samma år hade internationalen en halv miljon medlemmar utanför Ryssland. Kommunisterna vann majoritet i fackföreningar med massförankring i en rad länder. Masstödet kunde inte förhindras av den tidens enorma hetskampanjer och direkta militära angrepp mot den ryska revolutionen.

1999 i Sverige är det Staffan Skotts version av historien som oemotsvarat härjar i de flesta media. Dagens makthavare, själva helt oinsatta, gömmer sig bakom ”forskare” som Skott för att driva kampanj mot allt som är förknippat med socialism eller ”vänster”. *Kommunismens svarta bok* skriver öppet att dess syfte är att varna för ”begäret att omvandla världen i namn av ett ideal”. Arbetare och ungdom ska matas med budskapet att världen inte går att förbättra med politik, bara genom marknadens ”osynliga hand”. Det är nu upp till dagens socialister att besvara propagandan mot Lenin, bolsjevikerna och den ryska revolutionen.

Revolution och kommunism

I angreppen på Lenin och den ryska revolutionen försöker dagens kritiker speciellt svärta ned begreppen kommunism och revolution. För att undvika missförstånd är det nödvändigt att svara även på definitionsförvrängningarna.

Revolution betyder ”massornas direkta ingripande i historiska händelser”, skriver Leo Trotskij i förordet till sin bok *Ryska revolutionens historia*. Han beskriver revolutioner som ”de avgörande skeden då massorna inte längre kan uthärda den gamla ordningen” och därför ”sveper bort sina traditionella representanter och skapar genom sitt eget ingripande den första grundvalen till en ny regim”. Det handlar om en även för revolutionärer objektiv process, som inte kan styras eller proklameras i förväg. Revolutioner har inte börjat med marxismen, utan det är marxismen som upptäckte revolutionernas historia i alla klassamhällen. Den klassiska revolutionen Marx hänvisade till var den franska 1789-1815.

Lenin pekade ut ett viktigt kännetecken för en revolutionär situation: ”för en revolution är det icke tillräckligt att de exploaterade och förtryckta massorna blir medvetna om omöjligheten att leva som förr och kräver en ändring; för en revolution är det nödvändigt att exploatörerna inte kan leva och styra som förr. Först när ‘underskikten’ *inte vill* och ‘överskikten’ *inte kan ha det på det gamla sättet*, först då kan en revolution segra.” (*Radikalismen – kommunismens barnsjukdom*, kapitel 9 och 10). Han beskrev också hur revolutionen är en process: ”Den sociala revolutionen är inte ett enskilt slag utan en epok med en serie slag om vart och ett av de problem som rör demokratisk och ekonomisk omvandling”.

Revolutionära maktövertaganden är ibland förknippade med stort våld, ibland inte. Våldet, eller inbördeskriget, har sitt ursprung i de tidigare härskandes försök till kontrarevolution. Frankrikes 1800-talshistoria är en krönika över kontrarevolutionens våld mot försök från de förtryckta att fullborda revolutionen från 1789.

Borgarna försöker att skrämja för revolution idag genom att varna för den ryska revolutionens utgång. De försöker frammana bilden av revolutionen som ett kupp försök från en liten minoritet. Men ”massornas våldsamma inträde på den scen där de själva avgör sina öden”,

som Trotskij beskriver revolutionen, har vi sett moderna exempel på i Portugal 1974, Nicaragua och Iran 1979, Polen 1980-81 och Rumänien 1989. Samtliga dessa möttes av militärt våld från de gamla härskarna, från Caetanos militärdiktatur i Portugal till Ceausescus stalinistiska diktatur i Rumänien. Fredliga omvandlingar skedde i de fall när härskarna, som i DDR och Tjeckoslovakien, fann för gott att ge upp utan våld.

Att marxismen kan förutse och förklara revolutioner betyder inte att marxisterna är ansvariga för eller ger ovillkorligt stöd till utgången av alla revolutioner. Marxisternas roll är att *förbereda sig politiskt* med hjälp av lärdomar och erfarenheter från tidigare kamp och revolutioner.

Kommunisternas Förbund var det namn Karl Marx och Friedrich Engels 1847 gav på sin organisation, för att distansera sig från den tidens utopiska socialister. De sistnämnda hade idéer och konkreta förslag på idealsamhällen, medan Marx förstod att det krävdes klasskamp och revolution för att ändra samhället, där arbetarnas frigörelse måste vara arbetarklassens eget verk. Marx visade att det kapitalistiska samhället skulle ersättas av ett socialistiskt samhälle, där arbetarna styr, vilket sedan blir ett kommunistiskt, klasslöst, samhälle. De större arbetarpartier som växte fram på 1880-talet kallades för socialdemokratiska partier. Dessa bildade 1889 den Andra internationalen (Marx dog 1883). Marx och Engels var själva kritiska till termen socialdemokratisk, som de ansåg vara oklar. De socialdemokratiska partierna var i sina program revolutionära, med målen om ett socialistiskt och senare kommunistiskt samhälle. Även Lenin och bolsjevikerna var socialdemokrater.

Den offentliga benämningen på marxister hade alltså gått från kommunister på 1840-talet till socialdemokrater. Den Andra internationalen splittrades när det första världskriget bröt ut 1914. Eftersom majoriteten av de socialdemokratiska partierna ställde sig på "sina" härskande klassers sida i kriget, blev det omöjligt för Lenin, liksom för oppositionella socialdemokrater i andra länder, att fortsätta kalla sig socialdemokrater. Redan i april 1917 föreslog Lenin ett namnbyte, men inte förrän på våren 1918 blev de bolsjevikiska "socialdemokraterna" om döpta till Kommunistpartiet. Alla partier i den Kommunistiska internationalen (Komintern) som bildades 1919 tog motsvarande namn, t ex Sveriges kommunistiska parti. Kommunister blev alltså på nytt marxisternas namn. Men det var bara under Kominterns fyra första kongresser 1919-22, med Lenin och Trotskij i ledningen, som Komintern stod för en marxistisk politik. Därefter svärtade stalinismen ned begreppet kommunism för en hel historisk epok. Stalins, Maos eller det svenska kommunistpartiets kommunism har, som vi ska visa, inget med Marx eller Lenins kommunism att göra.

I. Lenin och bolsjevikerna fram till 1917

FBI-chefen J Edgar Hoover 1964 om Lenin och bolsjevikerna:

"Fanatism, inte medlemmar, var nyckeln. Medlemmarna måste leva, äta, andas och drömma revolutionen. De måste ljuga, fuska och mörda för att tjäna partiet. Disciplinen måste vara rigid. Inga avvikelser kunde tillåtas."

Svenska Dagbladets ledarsida 981205:

"Stora delar av vänstern lever fortfarande i den sovjetiska propagandabilden av den kriminelle Lenin som intellektuell övermänniska."

Lenin tillhörde under perioden före det första världskriget ledningen inom den ryska socialdemokratin och valdes 1907 in i den internationella byrån för Andra Internationalen, de socialdemokratiska partiernas internationalliga organisation. Den ryska socialdemokratin var till skillnad från andra socialdemokratiska partier ett underjordiskt parti, vars verksamhet jagades av tsarens poliser och vars ledare deporterades till Sibirien för att sedan i många fall fly till exil i Väst-europa.

Rysslands socialdemokratiska arbetarparti (RSDAP) formerades i konkurrens med flera andra politiska riktningar som uppstått i motståndet mot tsarens regim. I Ryssland fanns från 1870-talet en populistisk rörelse med bas på landsbygden, narodnikerna (Folkets vilja), som genomförde attentat i anarkistisk stil. På 1890-talet tillkom de ”lagliga marxisterna”, intellektuella som lanserade självcensurerade socialistiska böcker och tidskrifter som tolererades av de tsaristiska myndigheterna. Varken narodnikerna eller de lagliga marxisterna ville bygga ett arbetarparti. 1898 bildades RSDAP på en kongress med bara åtta delegater. Lokalt bestod partiet mer av studie- och propagandacirklar än riktiga partiorganisationer.

Under partiets andra kongress 1903, som hölls först i Bryssel och senare i London, delades partiet i två flyglar, bolsjeviker (ur det ryska ordet för majoritet) och mensjeviker (minoritet). Den första debatten gällde vilka som skulle räknas som medlemmar i partiet. Lenin ville få med i stadgarna att partimedlemmar skulle vara aktiva i partiets organisationer. Detta var kopplat till ett perspektiv att partiet nu skulle börja växa, särskilt bland arbetare. Formuleringen störde dock de som kom att bli mensjevikerna, vars förankring främst fanns bland intellektuella. Dessa ville själva avgöra om de skulle räknas som medlemmar eller inte, oberoende av partiets organisationer. Mot mytbildningen var det också mensjeviken Julius Martovs motförslag, där partimedlemmar inte behövde ingå i en partiorganisation, som vann omröstningen på kongressen med 28 mot 23. Det var först sedan högerflygelns delegater, vilka röstat på Martovs förslag, tågat ut från kongressen, som Lenins anhängare blev majoritet och namnet bolsjeviker uppstod.

Stadgesplittringen har av både stalinister och borgare framställts som den avgörande skillnaden mellan bolsjeviker och mensjeviker. Det var emellertid inte Lenins uppfattning. Att medlemmarna ska delta i partiets organisationer var inte ett recept för ett stålhardt parti, utan för ett parti över huvud taget. Lenins förslag syftade till att göra RSDAP mer partimässigt. Förslagen följde inte en ”ny partimodell”, utan byggde på de socialdemokratiska partierna i Europa, särskilt det tyska partiet.

Den andra uppsplittringen mellan bolsjeviker och mensjeviker kom i valet till ny redaktion för partitidningen Iskra. Lenin ville komma bort från att redaktionen i praktiken utsett sig själv och krävde att den skulle väljas av och stå till svars inför kongressen. Hans förslag var att minska redaktionen från sex till tre personer. De tre var Georgij Plechanov, Martov och han själv, det vill säga de som utförde större delen av arbetet. Det skulle betyda att veteranerna Pavel Axelrod och Vera Zasulitj tillsammans med Alexander Potresov skulle få lämna redaktionen. Men Lenins försök att bryta den närmast familjära andan i redaktionen möttes av motstånd från företrädarna för just denna anda. Martov vägrade delta i den nya redaktionen, som därmed valdes med bara två medlemmar.

Motsättningarna på kongressen kom överraskande för alla deltagare. Lenin sa sig själv inte förstå hur klyftan på kongressen kunde bli så djup. I efterhand beskrev han debatterna under dessa år som ”en upphettad, emellanåt bitter och destruktiv kontrovers” med ”många osympatiska drag”. Men det var samtidigt en debatt som inte gick att undvika om cirkelväsendet skulle omvandlas till ett parti. Inte lång tid efter kongressen 1903 böjde sig Plechanov och inbjöd de avsatta tillbaka till Iskras redaktion. Iskra blev nu en mensjevikisk tidning, och Lenin avsåg sig platsen i redaktionen.

Arbetarklassens roll

Det var under 1904 som de avgörande skillnaderna utkristalliserades, och de gällde inte partiets organisationsprinciper. Bolsjeviker och mensjeviker var eniga om att karaktären i en kommande rysk revolution var borgerlig. De klassiska borgerliga revolutionerna, med den franska revolutionen som mest framträdande, hade strävat efter att dela upp jorden; att införa

republik; att ena och upprätta nationalstaten; att modernisera ekonomin. En klassisk borgerlig revolution skulle föra Ryssland i linje med de borgerligt demokratiska staterna i Europa.

Debatterna gällde arbetarklassens roll i revolutionen. På grund av att revolutionens karaktär var borgerlig, menade mensjevikerna, måste en rysk revolution ledas av borgerligheten. I motsats till mensjevikerna betonade Lenin arbetarklassens självständighet. Detta byggde både på erfarenheter från tidigare borgerliga revolutioner och på den konkreta situationen i Ryssland. Han pekade på att även om det var en borgerlig revolution skulle revolutionens kämpar inte vara storborgare eller fabrikanter. Redan i den franska revolutionen 1848 backade borgarna och slöt en kompromiss med adeln av rädsla för den framväxande arbetarklassen. I en rysk revolution skulle en ännu större roll spelas av arbetarklassen och småbönderna, och detta skrämde borgerligheten. Borgarklassen i Ryssland var mycket svag och i ännu högre grad än i andra länder uppknuten till den gamla regimen. Borgerlighetens fruktan för arbetarklassens kamp var betydligt starkare än dess vilja att störta tsarregimen.

”Marxismen lär inte proletariatet att undandra sig den borgerliga revolutionen, att stå vid sidan om den och lämna ledningen till borgarklassen”, förklarade Lenin (Ur *Socialdemokratins två taktiska linjer i den demokratiska revolutionen*, Lenins sammanfattning av denna debatt). Arbetarnas parti måste eftersträva att leda arbetarnas och småböndernas kamp. På detta svarade mensjevikerna att en sådan linje riskerade att försvaga revolutionens slagkraft eftersom borgarna då skulle dra sig ur. Men Lenin replikerade att borgarna redan i förväg dragit sig ur och att detta också var vad arbetarnas parti ville. Revolutionen skulle drivas igenom, inte under borgerlighetens ledning, utan ”trots dess inkonsekvens, egennyttighet och feghet”. Även Plechanov argumenterade från början emot att det skulle gå att underordna sig de ryska liberalerna genom att ställa villkor på dem. De skulle ena dagen gå med på villkoren för att nästa dag svika dem, menade Plechanov. Eftersom liberalerna i slutändan skulle föredra reaktionen framför arbetarna, var arbetarklassen den enda verkligt demokratiska kraften, och måste spela den ledande rollen i revolutionen.

Den stora skillnaden mellan bolsjevikerna och mensjevikerna bestod alltså inte från början av formuleringar om, eller principer i, partibygget. Vad det gällde var frågan *om arbetarna skulle underordna sig borgarklassen*. Lenin försvarade socialismens a och o, att arbetarna måste ha egna självständiga organisationer och politik.

Jordfrågans viktiga roll i revolutionen och det faktum att bönderna utgjorde över 80 procent av befolkningen gjorde att Lenin också betonade behovet av arbetarnas allians med bönderna. Hans formulering var att revolutionen måste upprätta arbetarnas och böndernas demokratiska diktatur. Detta var en beskrivning som visade att revolutionens uppgift var borgerligt-demokratisk, samtidigt som den medvetet höll den exakta maktfördelningen öppen.

Under revolutionsåret 1917 lämnade Lenin den något oklara formuleringen arbetarnas och böndernas demokratiska diktatur till förmån för sovjeternas maktövertagande. I *Staten och Revolutionen* skriver han att ”störtandet av bourgeoisin kan förverkligas endast genom att proletariatet upphöjer sig till en *härskande klass*”.

Den borgerliga revolutionens frågor kunde bara lösas av arbetarklassens maktövertagande, med stöd av fattiga bönder och jordlösa på landsbygden. Denna syn antogs av bolsjevikerna först efter hårda debatter. Zinovjev försökte dölja detta när han i sin historik över bolsjevikpartiet beskrev hur partiet 1916 fortfarande ”talade om den demokratiska revolutionen. Det var bara när vi hade noterat de grundläggande förändringar som det imperialistiska kriget fört med sig både här i Ryssland och över hela världen, som vi slutligen formulerade plattformen för den socialistiska proletära revolutionen.” Detta skrevs 1923, då Zinovjev lierade sig med Stalin. I verkligheten ansåg Stalin och gammelbolsjevikerna liksom Zinovjev att Lenin var ”galen” när han i april 1917 sa att revolutionens demokratiska uppgifter måste länkas samman

med de socialistiska för att kunna genomföras. Först efter debatter och trycket från revolutionen kunde Lenin vinna majoritet för sin syn att arbetarna måste ta makten.

När Stalin och stalinisterna tog makten i Sovjet blev den politiska linjen i exempelvis den kinesiska revolutionen 1925-27 en mensjevikisk uppdelning av demokratiska och nedtonade socialistiska uppgifter. Kommunisterna följde Moskväs dekret att underordna sig det borgerliga Kuomintang, vilket ledde till ett blodigt nederlag.

Lenin och partiet

Den syn på partibygget som Lenin utvecklat redan före 1903 i *Vad bör göras?* var i mycket en sammanfattning av Iskras linje åren innan. Boken innehåller viktiga grunder för bygget av ett revolutionärt parti. I *Vad bör göras?* argumenterar Lenin för en allrysk marxistisk tidning. Runt tidningen organiseras partiet, vars uppgift är att understödja varje kamp. Detta var linje med vad Lenin betonat redan dessförinnan: ”Agitation bland arbetarna betyder att socialdemokraterna tar del i arbetarkampens alla spontana manifestationer, i alla konflikter mellan arbetarna och kapitalisterna om arbetsdagen, löner, arbetsförhållanden, etc etc. Vår uppgift är att sammansluta våra aktiviteter med arbetarklasslivets praktiska, dagliga frågor, att dra arbetarnas uppmärksamhet till de viktigaste missförhållandena, att hjälpa dem formulera sina krav gentemot arbetsgivarna tydligare och mer praktiskt, att utveckla bland arbetarna medvetenhet om solidaritet, medvetenhet om alla ryska arbetares gemensamma intressen och gemensamma sak, en enad arbetarklass som en del av proletariatets internationella armé.”

Lenin polemiserade mot en riktning bland socialdemokraterna, ekonomisterna, som ansåg att det räckte att stödja arbetarnas fackliga, eller ekonomiska, kamp. Lenin argumenterade för att socialdemokraterna måste propagera för demokratiska och politiska krav för att höja medvetenheten och sammansluta kampen. Partiets uppgift var att erbjuda en tribun till dem som kämpar, att ”samla folkets harm” till ”en enda väldig ström”. Lokal aktivitet eller ekonomiska strejker kunde inte undanröja tsarregimen eller kapitalisternas diktatur på arbetsplatserna. För detta krävdes revolutionär, socialistisk masskamp.

Det fanns i dåtidens Ryssland speciella skäl att ha hemliga strukturer och extra stark centralisering av partiet på grund av att arbetet var underjordiskt. Runt de hemliga particellerna bildades öppna arbetarorganisationer, som kulturföreningar eller försäkringskassor. Men det mest kritiserade avsnittet i *Vad bör göras?* innehöll i själva verket en då ganska allmän tes inom den revolutionära socialdemokratin. Lenin skriver i den tyske dåvarande marxisten Karl Kautskys anda att arbetarklassen kan uppnå ”endast en facklig medvetenhet”, att de socialistiska idéerna måste tillföras arbetarklassen utifrån. De Leninkritiker, och även s k anhängare, som tror att detta är grunden för leninismen, förstår inte att det är skrivet i polemik mot ekonomisterna. Det var ett argument för att partiet måste försöka influera kämpande arbetare, inte sitta och vänta på att socialistiska idéer ska utvecklas spontant. Att Lenins påstående, taget i sin isolering, var felaktigt, påpekade han själv senare. Att arbetarnas kamp själv utvecklar socialistiska idéer är grundläggande för marxister.

Kritik och anklagelser mot Lenins syn på partibygget har oftast gällt begreppet demokratisk centralism och Lenins betoning av yrkesrevolutionärer. Båda skulle enligt opponenter tyda på någon form av elitparti. Demokratisk centralism var ett begrepp som från början användes av både bolsjeviker och mensjeviker. Efter enhetskongressen mellan de båda flyglarna 1906 förklarade Lenin den demokratiska centralismen: ”Vi är helt övertygade att arbetarnas socialdemokratiska organisationer måste vara enade, men att det i dessa enade organisationer måste finnas vittomfattande och fri diskussion om partifrågor, fri kamratlig kritik och utvärdering av händelser i partilivet (...) Vi höll alla med om den demokratiska centralismens principer, garantier för alla minoriteters och lojala oppositioners rättigheter, varje partiorganisations

självständighet, i att inse att alla partifunktionärer måste väljas, stå till svars inför partiet och kunna avsättas”. Demokratisk centralism var kort sagt enighet i handling, full frihet i diskussionerna. Lenins bolsjeviker visade under hela sin existens upp många hårda debatter där organiserade oppositioner hade fullvärdiga demokratiska rättigheter. Detta till skillnad från den byråkratiska centralism, byråkratstyre, som upprättades under stalinismen och som också utmärkt inte minst den svenska socialdemokratin.

Lenins yrkesrevolutionärer var som namnet visar socialdemokrater som hade partibygget som sitt yrke. De var agitatorer, organisatörer, gjorde partiets tidningar osv. Yrkesrevolutionärerna var en förutsättning för att kollektivt bevara partiets och arbetarnas lärdomar. I det tyska socialdemokratiska partiet fanns tusentals anställda funktionärer i början av 1900-talet. En växande del av dessa var karriärister, riksdagsledamöter och konservativa fackliga ledare som kommit allt längre från arbetarfamiljernas levnadsförhållanden och därmed från en revolutionär politik. De bolsjevikiska yrkesrevolutionärerna saknade alla privilegier. Deras uppgift var att sprida en marxistisk politik och samla partiet under ofta mycket svåra förhållanden. Att de ryska yrkesrevolutionärerna ofta tvingades agera i hemlighet var ingen ”bolsjevikisk princip”, utan helt och hållet beroende på regimens förtryck. Lenin skrev 1907 att han i tidigare skrifter ”överdrivit” idén om yrkesrevolutionärer ”för att inpränta den hos folk”, men att detta inte längre behövdes, eftersom idén segrat.

De som hänvisar till en ofta använd kritik från 1904 av Rosa Luxemburg mot Lenins bok *Ett steg framåt, två steg tillbaka* (om 1903 års kongress) bortser från att Luxemburgs kritik av yrkesrevolutionärer byggde på hennes tyska erfarenheter. Lenin svarade själv på Luxemburgs kritik att han skulle vara ultracentralist: ”Kamrat Luxemburg förmodar att jag försvarar ett organisationssystem mot ett annat. Men i själva verket är det inte så. Från den första till den sista sidan i min bok försvarar jag grundläggande principer för varje tänkbart partiorganisationssystem. Min bok handlar inte om skillnaden mellan ett organisationssystem och ett annat, utan om hur något system kan upprätthållas, kritiseras och korrigeras i linje med partiidén.” Tre år senare, 1907, deltog Rosa Luxemburg som representant för det polska socialdemokratiska partiet på RSDAP:s kongress, och var tillsammans med Lenin talesperson för bolsjevikerna. I motsats till bilden av ett leninistiskt parti som aldrig förändrades, uppvisar bolsjevikernas historia en extremt flexibel inställning till organisationsbygget.

Revolutionen 1905

Det rysk-japanska kriget 1904 skapade en massradikalisering i det ryska samhället. Hoppet ökade bland både arbetare och borgare att tsaren skulle kunna störtas. Denna stämning, plus att kostnaderna för kriget lades på de fattiga, ledde fram till den första ryska revolutionen 1905. Revolutionen startades av tillfälliga ledare, främst prästen Gapon, vars metod var att vädja till tsaren om reformer. Den Blodiga söndagen, den 9 januari, genomförde tsarens militär en massaker på demonstranterna i Gapons marsch till tsaren. Då blev revolutionen ett faktum.

1905 betydde att de tidigare teoretiska frågorna om arbetarklassens roll nu blev konkreta. Detta ledde till att flera ledande ryska socialdemokrater bytte sidor. Georgij Plechanov, som ansågs vara den mest ledande, hade 1903 röstat med Lenin, men gick nu över till mensjevikererna. Leo Trotskij, som röstat med mensjevikererna på kongressen, bröt nu med dessa och stod politiskt nära bolsjevikererna i alla frågor utom partibygget fram till 1917, då han gick med i partiet.

I början av 1905 försökte mensjevikererna praktisera sin politik att vara borgarnas svans. Deras huvudorientering var att delta tillsammans med liberaler och borgare i lokala bykommittéer. Bolsjevikererna byggde sitt parti framför allt på arbetsplatserna. De startade en egen tidning,

Vperjod (Framåt), och bildade efter regionala partikonferenser en egen bolsjevikisk kommitté. Under 1905 organiserade bolsjevikerna också en egen RSDAP-kongress.

Revolutionen betydde också ett starkt tryck från medlemmarna för enhet mellan de två flyglarna. De mensjevikiska arbetarna gick kraftigt till vänster. Ett tydligt exempel på denna utveckling var stödet till Trotskij, som nu var varken mensjevik eller bolsjevik. Hans tidning Nachalo blev en populär arbetartidning med en politisk linje snarlik bolsjevikernas. I slutet av 1905 blev Trotskij vald till ordförande i det arbetarråd, sovjet, som bildades i huvudstaden St Petersburg. Från början bildades sovjeten för att samordna generalstrejken i oktober, men den blev ett organ för all arbetarmakt. Som Lenin påpekade var sovjeten på många sätt en arbetarnas regering, början till en ny statsmakt. Inom bolsjevikerna fanns en sekteristisk inställning som inte rättades till förrän efter flera debatter sedan Lenin på hösten 1905 återkommit till Ryssland från exil. Många bolsjeviker avfärdade anhängare till Gapon och nya arbetarorganisationer som t ex fackföreningar. Även gentemot sovjeten hade flera bolsjeviker en avvaktande eller negativ attityd och såg sovjeten som ett rival till partiet. Lenin kritiserade hårt deras linje, som betydde att ställa sig vid sidan av den verkliga rörelsen. Han argumenterade att det inte gällde partiet eller sovjeterna, utan både och.

Både bolsjevikerna och mensjevikerna förespråkade i slutet av 1905 arbetarklassens bevapning och ett väpnat uppror. Det betydde i första hand att upplysa arbetarna om det oundvikliga våld som kontrarevolutionen hade i beredskap. Men RSDAP som helhet hade på hösten 1905 bara ett par hundra medlemmar och några tusen sympatisörer i St Petersburg. Dessa kunde inte leda arbetarklassen till seger. Arbetarna och revolutionen förlorade den avgörande kraftmätningen mot reaktionen från oktober till december.

Generalstrejken i oktober 1905 blev den största och mest berömda generalstrejken dittills i världen. Revolutionen ledde till ett skarpt uppsving för arbetarkampen i Tyskland, med 500 000 arbetare ute i strejker och arbetskonflikter under året. Händelserna bidrog också till att kyla ner den svenska överklassens vilja att tillgripa vapenmakt mot Norge i samband med unionsupplösningen 1905. (Nästa stora arbetarkamp som fick nästan samma internationella uppmärksamhet var den svenska storstrejken 1909). Arbetarklassens enorma styrka överraskade både borgare och exempelvis mensjevikerna, trots att arbetarna led nederlag. Den avgörande resningen från Moskvas arbetare i december dränktes i blod.

Mensjevikernas ledning drog slutsatsen att arbetarna gått för långt med sina krav, medan bolsjevikerna förklarade att nederlaget 1905 orsakats av flera andra faktorer. Revolutionen hade bekräftat bolsjevikernas syn på arbetarklassens respektive borgarklassens roll i revolutionen. Borgerligheten vågade inte löpa linan fullt ut och utmana tsaren. Den uppgiften föll på arbetarklassen. Arbetarklassen kunde 1905 skaka tsarregimen men inte fälla den, eftersom dess styrka och organisering inte var tillräcklig. Tsaren hade fortfarande kontroll över armén och ett passivt stöd på landsbygden som räckte för att behålla makten. Bolsjevikerna kunde under 1905 inte organisera arbetarna kring det program för maktövertagande och för stöd på landsbygden, som varit nödvändigt. En bidragande orsak var stiltjen i arbetarkampen internationellt.

Under 1905 och den radikaliserings som fortsatte även efter nederlaget var Lenins betoning i partibygget en helt annan än 1902-03: ”Unga kämpar måste rekryteras djärvare, vidare och snabbare in till alla och varje typ av våra organisationers massa. Hundratals nya organisationer måste utan fördröjning sättas upp för detta syfte. Ja, hundratals, detta är ingen överdrift, och låt ingen säga till mig att det nu är ‘för sent’ att tackla en så bred organisatorisk uppgift.” Partiet blev med nödvändighet lösare, öppnare, än under de tidigare åren. I slutet av 1905 hade bolsjevikerna 8 400 medlemmar, och nu inleddes en dramatisk medlemsökning: 13 000 i april 1906, 33 000 i oktober samma år och 46 000 år 1907. Med den senare siffran var bolsje-

vikerna för första gången sedan revolutionens inledning större än mensjevikerna. Förutsättningen för att detta snabba inflöde skulle lyckas var stabila politiska grundvalar. Partiets kadrer var skolade i partiprogrammet, klassmedvetenhet, historien, praktiska uppgifter inom partiorganisationerna osv. Denna tradition fördes nu över till de nya medlemmarna. Att tusentals nya medlemmar som hade erfarenheter från revolutionen gick med i RSDAP:s båda flyglar ledde till enhetskongressen 1906. På denna enades bolsjevikerna och mensjevikerna om bland annat Lenins omstridda formuleringar för partistadgan från 1903.

År av reaktion

Revolutionen 1905 hade besegrats, men tsarregimen tvingades agera försiktigt för att inte provocera fram nya revolter. Först efter en tid var regimen stark nog att inleda ett skoningslöst förtryck och flera år av djup reaktion. Tusentals dödades och fängslades av tsarens regim. Enbart 1906 avkunnades 1306 dödsdomar. Det snabba uppbygget av både bolsjevikernas och mensjevikernas organisationer vändes från mitten av 1907 till sin motsats, en extremt svår period. ”I efterhand kan vi utan att tveka säga att partiet som sådant inte existerade, det hade desintegrerat till små individuella cirklar”, skriver Grigorij Zinovjev i sin historik över bolsjevikpartiet. Han skriver att ”...demoraliseringen kunde kännas överallt” och att en urartning ”i alla kultursfärer, både vetenskap och litteratur förde med sig ett blomstrande för pornografi, mysticism och varje form av religiös inställning”. Trotskij beskrev senare hur vidskepligheter och fördomar återkom, hur aktivisterna förlorat allt inflytande på arbetsplatserna. Kampandan hade ersatts av apati.

För bolsjevikerna blev det en tid av debatter och inre strider, och därmed politisk skolning. Lenin och bolsjevikerna deltog också på gemensamma socialdemokratiska kongresser med mensjevikerna, och internationellt med andra socialdemokratiska partier. Samtidigt behöll bolsjevikerna egna strukturer och en egen press.

Varje vändning i Ryssland skapade omfattande debatter och fraktioner inom RSDAP och inom bolsjevikerna. I de flesta fall var det den påstått ”stålhårde” Lenin som ville förändra bolsjevikernas arbetssätt och inriktning. Åren av reaktion ställde ofta Lenin i minoritet inom bolsjevikerna. I de två viktigaste debatterna stod Lenin ensam av de tre som hittills stått i bolsjevikernas ledning. Alexander Bogdanov blev hans motståndare i debatterna och Leonid Krasin drog sig undan politiken. Efter över två år av debatter, där Lenin satsade allt på att övertyga opponenterna, konstaterade bolsjevikerna 1909 att oppositionen inte längre tillhörde bolsjevikfraktionen inom RSDAP. De blev inte uteslutna ur partiet, utan tvungna att bilda en egen riktning inom RSDAP.

Den första debatten gällde valen till det parlament, duman, som tsaren satte upp som en eftergift till revolutionen 1905. Trots dumans karaktär som ett demokratiskt fikonlöv för tsaren kom de valda i motsatsställning till regimen, som upplöste duman. Alla revolutionära partier bojkottade den första duman i mars 1906 medan det återförenade RSDAP beslutade att delta i valen till andra duman. När val till den tredje duman utlystes 1907 uppstod en debatt inom bolsjevikerna. Lenin argumenterade att medan bojkotten av valen till duman mitt under revolutionen 1905 varit korrekt, så var en bojkott 1907 felaktig. Lenin hade dragit slutsatsen att den revolutionära vågen efter 1905 nu definitivt upphört. Det var inte längre frågan om en beväpning av arbetarklassen inför en ny revolution. Nu gällde det att anpassa det politiska arbetet till nya förhållanden. Att bojkotta valen skulle ställa partiet utanför den möjlighet valkampanjen skulle ge till massdialog med arbetarna. Medan det 1905 gällt att ”tala franska”, dvs uppmana till djärvhet och offensiv kamp, var uppgiften nu att ”tala tyska”, dvs arbeta tålmodigt, steg för steg, förklarade Lenin. Det fel Bogdanov och övriga bojkottförespråkare gjorde, var att de inte utgick från det aktuella läget, utan från ett tänkt scenario i en revolutionär situation. Lenin ansåg frågan så viktig att han på RSDAP:s kongress i juli 1907 röstade

med mensjevikerna för att delta i valen, medan majoriteten av bolsjevikerna röstade för bojkott.

Den andra debatten handlade om marxismens filosofiska grunder. Bogdanov och Anatolij Lunatjarskij bland bolsjevikledarna tog avstånd från den dialektiska materialismen, den filosofi Marx och Engels hade utvecklat. Det är en materialistisk filosofi där materien, den objektiva verkligheten, är det primära, i motsats till en idealistisk filosofi, där tankar och idéer är det primära. Men det var inte en mekanisk materialism, som hos Ludvig Feuerbach, där den materiella grunden helt och hållet avgör utvecklingen. Till materialismen fogade Marx och Engels dialektiken hos Hegel. Dialektisk materialism är allmänna rörelselagar för både natur och samhälle, som konstaterar att utvecklingen är en sprängvis process och i grunden drivs av motsättningar.

På det politiska området betyder dialektisk materialism grovt sett att den materiella grunden i samhället sätter en gräns för vilka idéer eller partier som kan utvecklas och vinna stöd, medan dialektiken understryker betydelsen av partiets och klassers agerande utifrån den objektiva, materiella, situationen.

Under 1908 utvecklade Bogdanov en teori, hämtad från den österrikiske filosofen Ernst Mach. Bogdanov kallade sin filosofi marxistisk, men Machs teorier var idealistiska. Den enda verkligheten för Mach, och Bogdanov, var människans förmågelser (ljud, färger, känslor). Lenin visade att slutsatsen av detta blev att det var omöjligt att veta om det existerade en objektiv värld utanför förmågelserna. Människan skulle därmed inte kunna öka sina kunskaper, eller förändra, denna verklighet. I Bogdanovs filosofi vägrade alla förmågelser lika tungt, vilket öppnade även för andliga idéströmningar.

Tvärtemot framställningen av Lenin som en oemotsagd ledare, fanns inom bolsjevikerna vid den tiden ett omfattande stöd för Bogdanovs teorier. Lenins bok mot Bogdanovs filosofi, *Materialismen och empiriokriticismen*, varken kunde eller var syftad till att framtvunga en homogen syn på marxismens filosofi. Det stöd Lenin fick erövrades inte av kommandon från en partiledning, utan genom hans argument.

Åren av reaktion vidgade också klyftorna mellan bolsjeviker och mensjeviker. De sistnämnda förlorade ännu mer av stöd och partistrukturer inne i Ryssland. En riktning inom mensjevikerna, likvidatorerna, upphöjde kollapsen under reaktionen till metod, och förespråkade en de facto-nedläggning av partiet till förmån för arbete i lagliga organisationer, fackföreningar och försäkringskassor som tolererades av tsarregimen. Likvidatorernas stöd inom mensjevikerna ökade och från 1910 företrädde deras tidningar denna linje.

Resultatet blev just en "likvidering" av mensjevikernas organisation.

Den "härdning" av bolsjevikerna som skedde under dessa år bestod av fördjupade politiska debatter och ställningstaganden. En yngre generation bolsjeviker skolades fram, bland dem Grigorij Zinovjev och Nikolaj Bucharin. Utvecklingen var långt ifrån borgarnas beskrivning, som även liknar stalinisternas, av en Lenin som styrde med järnhand. Vändningen i situationen i Ryssland särskilt från 1912 blev ett nytt test för bolsjevikerna. Nu skulle den politiska och teoretiska skolningen testas.

Nästan revolution

Klasskampen i Ryssland stegrades under våren 1912. Bolsjevikerna samlades till kongress i januari i Prag, för att utvärdera det politiska läget och formulera sitt program. Skillnaderna gentemot mensjevikerna, både politiskt och i praktisk handling, hade ökat kraftigt under åren av reaktion. Mensjevikerna stod för ett reformprogram och kompromisser med de borgerliga liberalerna, även inom ramen för fortsatt tsarvälde. Bolsjevikerna förstod och utgick ifrån att

klasskampen på nytt skulle skärpas och revolutionära möjligheter öppnas upp. Genom kongressen i Prag blev bolsjevikerna definitivt ett eget parti, även om namnet även i fortsättningen var Rysslands socialdemokratiska arbetarparti (bolsjevikerna).

I augusti samlades övriga flyglar i RSDAP i Wien och bildade ”augustiblocket”. Där deltog mensjeviker, Bogdanovs anhängare och likvidatorer tillsammans med initiativtagaren Trotskij s gruppering. Trotskij själv blev inte långvarig inom detta block, som snabbt upplöstes. Trotskij kritiserade i efterhand sin dåvarande linje av försoning mellan alla åsiktsriktningar och sin kritik av Lenin och bolsjevikerna som sekterister för sitt partibildande. Men det Lenin försvarade var att partiets politik och program måste utarbetas utifrån det verkliga läget, inte som ett medeltal av de olika riktningarna inom RSDAP. Bolsjevikernas praktik visade att detta inte handlade om sekterism. Det egna programmet och partiet hindrade inte samarbete med andra riktningar, och även grupperingar utanför socialdemokratin, i alla möjliga konkreta frågor. Konsekvenserna av kongresserna 1912 blev att bolsjevikerna förberedde sig för den kommande kampen, medan mensjevikernas uppluckring bestod.

Lenins roll under åren 1912-14 bestod i att från exil ge vägledning på bolsjevikernas två viktigaste arbetsfält, dumagruppens arbete och tidningen Pravda. I valet till den fjärde duman 1912 fick bolsjevikerna sex ledamöter valda. Valsystemet byggde på en ståndsindelning, där en storgodsägares röst kunde vara 45 gånger mer värd än en arbetares. De sex bolsjevikerna valdes i arbetarvalkretsar med sammanlagt 1,1 miljoner industriarbetare. Som jämförelse representerade de sju mensjeviker som valdes 136 000 industriarbetare. Bolsjevikernas växande stöd bland arbetarna var också tydligt i partiets nya dagstidning, Pravda, som pendlade mellan 20 000 och 60 000 i dagsupplaga. Tidningen finansierades av små bidrag från arbetare och arbetsplatser, och innehöll en rad rapporter från arbetarkorrespondenter. Metallarbetaren A Y Badajev, en av bolsjevikernas dumaledamöter, berättade hur tidningen fungerade. När flera tusen textilarbetare lockoutades i St Petersburg i januari 1913 gjorde Badajev en appell i Pravda för att samla in pengar till arbetarna: ”Responset var omedelbart och tillfredsställande; insamlingar gjordes i alla fabriker. På kvällen lämnades pengarna över till mig och jag kunde lämna dem vidare till de strejkandes representanter. Första dagen gav 700 rubler, den andra över 500, etc.”

Alla jämförelser med mensjeviker visade hur bolsjevikerna var det starkaste partiet och Pravda den mest inflytelserika tidningen bland arbetarna. I början av 1914 klagade Tjchenkeli, en av mensjevikernas dumaledamöter, över att hans dumafraktion ”förlorat allt inflytande, deserterat landets politiska liv, brutit sina förbindelser med arbetarna...”. Mensjevikledaren Martov kallade sitt parti ”en svag liten cirkel” medan andra mensjeviker talade om ”pravdaepidemin”. Under 1913 och 1914 vann bolsjevikerna över de flesta fackförbund från mensjeviker, liksom kontrollen över arbetarnas försäkringskassor. Likvidatorernas högt prisade organisationer fick bolsjevikiska ledningar.

1914 i Ryssland såg den starkaste strejkrörelsen sedan 1905, inte långt från den nivå som rörelsen skulle få 1917. I mars deltog 30 000 arbetare i en politisk endagsstrejk mot att kvinnliga gummiarbetare förgiftades på sina arbetsplatser. Några dagar senare deltog 120 000, och arbetsgivarna svarade med en lockout av 70 000 arbetare. I juli växte en stödrörelse för 50 000 oljearbetare i Baku, som strejkade för att få bostäder. Två arbetare sköts till döds av polisen under ett stödmöte för Baku med 12 000 arbetare på Putilovverken i St Petersburg. Några dagar senare strejkade 150 000 arbetare i huvudstaden.

1912-14 är en svår period att förklara bort för anti-Leninkampanjerna. Bolsjevikernas spektakulära framgångar står i skarp kontrast mot alla andra riktningar och klasser: tsarregimens brutala förtryck, liberalernas och kapitalisternas allians med regimen mot arbetarna och mensjevikernas svaga stöd. Bolsjevikernas arbetsmetoder – stöd och uppmaning till strejker

parallellt med tålmodigt fackligt arbete och politisk skolning – motsvarar inte heller myterna. Bolsjevikerna ägnade stor uppmärksamhet åt de kvinnliga arbetarnas förhållanden både på arbetsplatserna och i hemmen. 1913 startade partiet en särskild tidning för kvinnliga arbetare.

Statistik i Moskva visade att 60 procent av bolsjevikerna var arbetare, liksom 49 procent av partiledningen i staden. Dessa arbetare vann stöd och förtroende på sina arbetsplatser i öppna debatter och diskussioner, genom arbetskamraternas erfarenheter av bolsjevikernas politik och hårda arbete. Skolningen av arbetarbolsjevikerna hade bland annat skett genom debatterna mot Bogdanovs linje av bojkott mot val och fackföreningar, liksom mot mensjevikernas nedtoning av det egna partiet och av den socialistiska politiken.

Den starka rörelsen 1914 avbröts enbart av krigsmobiliseringen, som med den dåvarande ryska almanackan kom den 17 juli (30 juli med den nya).

Första världskriget

Första världskriget var en huvudfråga för den internationella arbetarrörelsen långt före 1914. Den socialdemokratiska Andra internationalen och dess partier, med 25 miljoner medlemmar, hade ända sedan sekelskiftet diskuterat hur de skulle bemöta uppladdningen för ett storkrig. Krigets grund låg i att den framväxande tyska kapitalismen, men även den amerikanska, allt mer utmanade de engelska och franska imperierna. ”Om ett krig hotar att bryta ut, är det en plikt för arbetarklasserna och deras parlamentariska representanter i de inblandade länderna, understödda av den internationella socialistiska byråns samordnade aktiviteter, att göra sitt yttersta för att förhindra att kriget bryter ut.”, hette det i internationalens uttalande från kongressen 1907. Skulle kriget ändå inledas måste partierna göra allt i sin makt för att påskynda det kapitalistiska styrets störtande, fortsatte uttalandet. I juli 1914 genomfördes stora antikrigsdemonstrationer runt om i Europa. Men när kriget väl bröt ut i månadsskiftet juli-augusti var det bara två av alla den Andra internationalens partier, bolsjevikerna i Ryssland och det serbiska partiet, som röstade emot krigskrediterna. Mensjevikerna röstade emot de första ryska krigskrediterna, men gick sedan över till stöd för kriget. I december följde den tyske socialdemokratiska riksdagsmannen Karl Liebknecht bolsjevikernas exempel. Han sattes i fängelse för sitt ställningstagande.

Med det tyska socialdemokratiska partiet, SPD, i spetsen slöt de socialdemokratiska partierna upp bakom de egna borgarklasserna i kriget. SPD uttalade sig för ”fosterlandsförsvar mot det ryska barbariet”, till applåder från alla andra partier i den tyska riksdagen. SPD kollapsade inför det första stora imperialistiska kriget. Lenin skriver i *Staten och revolutionen*: ”Engels kunde redan år 1891 påvisa ‘erövringskonkurrensen’ som ett av de viktigaste dragen i stormakternas utrikespolitik medan de socialchauvinistiska skurkarna under åren 1914-1917, just när denna mångdubbelt skärpta konkurrens framkallat det imperialistiska kriget, maskerar försvaret av ‘sin egen’ bourgeois rovlust med fraser om ‘fosterlandsförsvar’, ‘republikens och revolutionens försvar’ och liknande!” I Sverige ledde den socialdemokratiska partiledaren Hjalmar Brantings borgfredspolitik (samförstånd med borgarna under kriget) till skarpa motsättningar med ungdomsförbundet och partiets stora vänsterflygel.

SPD var det organisatoriskt överlägset starkaste partiet i internationalen med dussintals dagstidningar, 100 000-tals medlemmar och miljoner väljare. Men trots att partiet formellt var marxistiskt var det i SPD som opportunisten hade fått fotfäste. Ledningen hade vant sig vid legaliteten och privilegierna för egen del, och sedan länge omvandlat den revolutionära Marx förutsett till en gradvis process. Med Lenins ord hade de genom sitt levnadssätt förborgerligats. Partihögern som stod i ledningen för SPD uttalade öppet sitt förtroende för den tyske kejsarens vilja till fred. Även partiets centerflygel med den dittills ledande tyske ”marxisten” Karl Kautsky, kapitulerade. Han uttalade sig till försvar av nationalstaten som en förutsättning

för arbetarnas kamp. Kautsky menade också att internationalen var ett instrument för fredstid. Lenins slutsats, som också delades av Leo Trotskij, var att den Andra internationalens sammanbrott var ett faktum och att det måste ske en definitivt brytning med alla socialdemokratiska ledare som ställt upp på kriget.

I bolsjevikernas manifest i september 1914 förklarade Lenin hur de politiska skiljelinjerna utvecklats: Opportunisterna hade under en längre tid ersatt socialistisk revolution med borgerlig reformism. De hade "predikat klassarbete" och förnekade att klasskampen kan leda till inbördeskrig. De hade ersatt Kommunistiska Manifestets sanning att arbetarklassen inte har något fosterland med chauvinism och patriotism. Deras antimilitarism var sentimental istället för att erkänna behovet av att vända det imperialistiska kriget till ett revolutionärt krig med arbetarna i alla länder mot borgarna i alla länder. De gjorde en fetisch av borgerlig parlamentarism och legalitet och hade glömt att illegala organisationsformer och propaganda är nödvändiga under kriser.

Opportunisterna kopierade också borgarnas propaganda att den pågående världsbranden var "det sista kriget". Detta i motsats till Andra internationalens syn innan kriget, att bara arbetarklassen och socialism kunde stoppa stora krig. Det blev senare snarare regel än undantag under 1900-talet att krigförande makter förklarade att krigets mål var att avskaffa kommande krig.

Lenins viktigaste utgångspunkt under kriget var internationalismen. För att i början av kriget så tydligt som möjligt avskilja sig från opportunisterna förespråkade han att marxister i alla länder måste stå för den egna regeringens nederlag i kriget. Han argumenterade från krigets utbrott för en ny international. Ett första steg togs när krigsmotståndare från olika socialdemokratiska partier samlades i Zimmerwald i Schweiz i mars 1915. Bland dem som stödde Zimmerwald fanns flera olika falanger, från pacifister till marxister. Där fanns också t ex det italienska socialistpartiet, vars partiledning, som politiskt stod till höger, pressats av medlemmarna att gå emot kriget. Lenin organiserade Zimmerwaldvänstern, som samlade de revolutionära marxisterna. Bland dem som deltog i vänstern fanns Karl Radek, som företrädde den socialdemokratiska vänstern i Bremen i Tyskland, och Zäta Höglund från den socialdemokratiska vänsterflygeln i Sverige. Inte heller denna gruppering var homogen, men den enades i ståndpunkten att det inte kunde bli fråga om någon återförening med de partier som förrätt arbetarna genom sitt stöd för kriget.

I Ryssland betydde kriget att tsarens förtryckarapparat gick till frontalangrepp på alla arbetarorganisationer. Att kalla sig själv bolsjevik betydde arrestering eller risken att misshandlas av dem som sköljts med i den chauvinistiska krigsvågen. I Petersburg föll bolsjevikerna från 6 000 medlemmar vid krigsutbrottet till 100 i december.

Lenins uppfattning om kriget var inget som automatiskt antogs av bolsjevikiska medlemmar eller ens ledare. När dumaledamöterna ställdes inför rätta i februari 1915 tog alla utom en av dem avstånd från Lenins syn på kriget, med opportunistiska argument. Kamenev, som åtalades som redaktör för Pravda, deklarerade att hans syn på avgörande punkter stod i motsättning till Lenins.

Successivt under kriget tog många arbetarledare från 1914 själva upp en bolsjevikisk linje mot kriget och partiet hade i början av 1917 åter 3 000 medlemmar i Petrograd (staden bytte namn från det tyska Petersburg under kriget).

Nationell kamp och imperialism

Under kriget utvecklade Lenin flera viktiga bidrag till marxismen. Med en förutsägelse som väl beskriver situationen i världen idag uppmärksammade Lenin att nationella rörelser var som starkast vid kapitalismens uppkomst och återkommer vid dess sammanbrott. Han visade

hur kampen för nationella rättigheter var en nyckelfråga för arbetarpartierna, särskilt i ”nationernas fängelse”, som han kallade Tsarrysland. Borgerliga nationalistiska partier eller rörelser kunde vinna stöd på grund av förtrycket, men vågade inte fullt ut utmana tsaren. Samtidigt var dessa borgare motståndare till arbetarnas kamp. Lenin förespråkade ovillkorligt stöd till krav på rätten till självstyre för förtryckta nationer, inklusive rätten att bilda en egen stat. Han visade hur en rysk socialdemokrat som argumenterade mot bildandet av nya smånationer ställde sig på samma sida som de tsarryska förtryckarna och därmed tappade alla möjligheter till gemensam kamp. Lenin framhöll de svenska arbetarnas stöd till Norges självständighet från Sverige 1905 som en modell för att upprätthålla enigheten mellan arbetarna i de bägge länderna. I dagens Balkan är dessa idéer brännande aktuella, liksom i Kurdistan-Mellanöstern, Kashmir-Indien-Pakistan och många andra delar av världen.

Under kriget skrev Lenin också sin analys av imperialismen, som han kallade kapitalismens senaste stadium. Imperialismen betydde att stormakterna i ständigt pågående konkurrens och även väpnade strider delade upp världen mellan sig. Utsugningen och förtrycket i kolonierna gav råvaror och billig arbetskraft, som var en förutsättning för kapitalismens utveckling i väst. I Lenindebatten i Sverige 1999 bedyrar antikommunister som Per Ahlmark och Staffan Skott sin tilltro till ”demokratierna”. Men de kapitalistiska demokratierna byggdes på koloniala krig och slaveri.

Under imperialismen är det finanskapitalet som styr en allt mer parasitär kapitalistisk ekonomi. Lenin kallade förslag om övervakning av de framväxande monopolen för ”löjeväckande”. Han argumenterade också mot dem som trodde systemet skulle stabiliseras, att ojämnheter och motsättningar skulle försvagas. ”Tvärtom, monopolet som uppstår inom några industri-grenar, förstärker och skärper det kaotiska tillstånd, som är utmärkande för hela den kapitalistiska produktionen.” Krig och krascher var oundvikliga, med ständiga nyuppdelningar av makten. ”Kapitalismen har vuxit över i ett världssystem av kolonialt förtryck och finansiellt förkvävande av det överväldigande flertalet av jordens befolkning genom ett fåtal ’framskridna’ länder. Och delningen av detta ’byte’ försiggår mellan två, tre i världen dominerande, till tänderna beväpnade rövare”, skrev Lenin i förordet till de franska och tyska upplagorna.

Denna summariska genomgång visar att den verkliga Lenin var långt ifrån den bild som ges i debatten idag. Staffan Skott påstår till exempel att ”Lenin hade studerat mycket men framför allt 1800-talets militära tänkare”. Det som gjorde att Lenin, vid sidan av Trotskij, klarare än alla andra förstod vad som hände i Ryssland 1917 var de grundläggande politiska analyserna, av borgarklassens roll, imperialismen, den nationella frågan, första världskriget, plus erfarenheterna från revolutionen 1905 och av det konkreta bygget av ett verkligt arbetarparti i Ryssland. Slutsatsen av studierna av imperialismen var att detta var en period av krig och revolutioner, långt ifrån den demokrati, harmoni och fred som borgerligheten säger att kapitalismen för med sig. Detta parasitära system måste avskaffas i världsskala. Den uppgiften var (och är) arbetarklassens historiska uppgift.

Det som hände sedan tsaren störtats av februarirevolutionen 1917 bekräftade denna analys. Borgarklassens provisoriska regering lärer sig med reaktionen och med dess imperialistiska allierade för att fortsätta kriget. Borgarnas styre var ett hinder för att ge jordlösa och fattigbönder jord att bruka. Regeringen stod i vägen för nationell befrielsekamp: Den provisoriska regeringen upplöste det finska parlamentet, bekämpade nationell kamp i Ukraina osv. Arbetarna måste därför efter februari gå vidare för att ta makten.

II. Staten och revolutionen

”Staten och revolutionen sammanställdes inte förrän i augusti-september 1917 när Lenin, hårt ansatt av Kerenskij och anklagad för förräderi, blivit tvungen att gömma sig i Finland”, skri-

ver den franske socialisten Alfred Rosmer i sin bok *Moskva under Lenin*, och fortsätter, ”men hela dess grundstomme och de viktigaste texterna hade han haft med sig från Schweiz. Det var i Schweiz under kriget som han hade börjat sammanställa och kommentera dem. Strax före sin avfärd från Schweiz, den 17 feb 1917, skrev han från Zürich till Alexandra Kollontaj: ‘Jag håller på att skriva (och har så gott som avslutat) en studie i frågan om marxismens relationer till staten’. Och han fäste så stor vikt vid detta arbete att han under julidagarna, när bolsjevismen genomgick en svår fas, skrev till Kamenev – till Kamenev som Stalin senare skulle utlämna till bödeln: ‘Kamrat Kamenev, oss emellan, om jag skulle bli dödad ber jag er publicera en skrift som heter *Marxismen och Staten* (den finns i säkerhet i Stockholm). Blått bundet omslag. Där finns samlat alla citat av Marx och Engels och även Kautskys mot Pannekoek. Dessutom en serie anmärkningar och anteckningar. Det är bara att redigera dem. Jag tror att detta arbete skulle kunna publiceras på en vecka. Jag anser att det är viktigt, ty det är inte bara Kautsky och Plechanov som sparat ur. Ett villkor: allt detta måste absolut stanna mellan oss.’”

Beskrivningen visar hur angelägen Lenin var att få ut *Staten och revolutionen* till en masspublik. Februarirevolutionen 1917 hade störtat tsaren och återskapat arbetarråden, sovjeterna, från revolutionen 1905. Direkt efter februari framstod skillnaderna mellan partierna som oklara. Ledningen för sovjeterna gick till mensjeviker och socialistrevolutionärer (SR), som vältaligt hyllade revolutionen och ansåg den avslutad. Dessa lämnade ifrån sig makten till den borgerliga provisoriska regering som bildats. Denna i sin tur förlitade sig på den gamla statens militära ledning. Lenin beskrev situationen i *Staten och revolutionen*: ”Ett exempel: under revolutionen 1917, då frågan om statens roll och betydelse reste sig i hela sin vidd och blev en fråga om praxis, nämligen en omedelbar aktion och därtill en aktion i massformat – då gled alla socialistrevolutionärer och mensjeviker på en gång och helt och hållet ner i den småborgerliga teorin om klassernas ‘försoning’ genom ‘staten’.

När Lenin återkom till Ryssland i april, tog han strid mot den samarbetslinje som bolsjevikerna under ledning av Kamenev, Stalin och Molotov fört sedan februari. Dessa upprepade bolsjevikernas gamla paroll om ”arbetarnas och böndernas diktatur” som om denna redan uppnåtts i februari. Bolsjevikernas uppgift var enligt dem att vara en vänsterflygel inom februarilägret. De vacklade i synen på kriget efter februari och var öppna för samgående med mensjeviker.

I kontrast till detta förklarade Lenin i *aprilteserna* att situationen av dubbelmakt inte skulle kunna fortsätta. Bolsjevikernas gamla, allmänna formulering måste ställas mot den verkliga situationen. Sovjeternas maktövertagande var förutsättningen för att genomdriva massornas krav på fred, bröd och jord. De borgerligt demokratiska uppgifterna kunde inte lösas av februarirevolutionen. Om arbetarna inte tog makten skulle både arbetarkampen och bonde-revolterna krossas av militären. Trots jordbrukets dominans över modern industri i den ryska ekonomin var uppgiften därför socialistisk. Denna syn byggde också på att revolutionen i Ryssland var startskottet för en internationell arbetarrevolution. Detta betydde att Lenins syn nu sammanföll med Trotskijs teori om den permanenta revolutionen, först utvecklad redan 1904. (Teorin om den permanenta revolutionen gick i korthet ut på att arbetarklassen måste spela den ledande rollen i revolutionen, att revolutionens borgerligt demokratiska uppgifter var sammanhängande med de socialistiska och att revolutionen var internationell. Uttrycket permanent revolution kom från Marx.)

Denna Lenins syn försatte honom i minoritet bland i synnerhet de ledande bolsjevikerna. Pravdas redaktion skrev när de publicerade aprilteserna att Lenins schema, med en omedelbar övergång till en socialistisk revolution, var oacceptabelt.

Lenin förklarade att arbetarnas maktövertagande inte kunde ske omedelbart, utan att uppgiften var att vinna majoritet för en andra revolution. Bolsjevikerna måste med Lenins ord tålmodigt

förklara för att uppnå denna majoritet. I mitten av april fick Lenins uppfattning majoritet inom partiet i Petrograd efter en debatt mot Kamenev inför representanter för huvudstadens då 15 000 bolsjeviker. En motsvarande debatt med bolsjeviker från hela Ryssland gav samma resultat.

Uppgiften för *Staten och revolutionen* var att förbereda för det maktövertagande som var hela arbetarrörelsens mål och upprätta principer för arbetarnas styre. Denna världshistoriska fråga måste besvaras konkret. Hur skulle maktövertagandet gå till? Vilka erfarenheter fanns att utgå ifrån? Med hjälp av främst Karl Marx lärdomar av Pariskommunen 1871, då arbetarna höll makten i tre månader, ville Lenin utbilda dem som skulle leda nästa fas i revolutionen och inleda bygget av en ny stat, en arbetarstat. Ämnet för *Staten och revolutionen* är vad som skiljer arbetarstaten från den borgerliga staten.

Staten är ett av de områden där den socialdemokratiska urvattningen av de socialistiska idéerna är tydligast. I början av 1900-talet, då de socialdemokratiska ledarna fortfarande pratade om ett kommande socialistiskt samhälle, använde de sig av Marx uttryck att staten skulle "dö bort" som argument för att det skulle vara en gradvis process, och de argumenterade mot anarkisternas paroll om att *avskaffa* staten. I praktiken anpassade socialdemokraterna sig till den kapitalistiska staten och blev även dess aktiva tjänare.

Lenin betonade att det för bolsjevikerna handlade om "att återställa Marx verkliga lära om staten". Han var noga med att understryka kontinuiteten i Karl Marx och Friedrich Engels idéer om staten från *Kommunistiska Manifestet* 1848 till *Kritiken av Gothaprogrammet* 1875 och vidare i Engels skrifter in på 1890-talet.

Dessa marxismens och arbetarrörelsens grunder om staten kan kort sammanfattas som följer. Staten har uppstått som ett resultat av klassmotsättningarna i samhället. Statens uppgift är att försvara den härskande klassens makt genom att försöka dämpa konflikterna, ordna köerna, bestraffa dem som inte följer ordningen. För att kunna fullgöra denna uppgift måste staten ges sken av att opartiskt stå vid sidan av, eller över, konflikterna. Men också vara beredd att använda "speciella förband av väpnade människor", som Marx och Engels beskrivning löd. Dessa förband, polis och militär, är i själva verket statens kärna.

Socialdemokratins förnekande av statens roll, betoningen att den skulle dö bort, byggde på en avsiktlig sammanblandning av den borgerliga staten och den kommande arbetarstaten. Marx syn var att den borgerliga staten måste avskaffas, medan en arbetarstats uppgift är att avskaffa sig själv, att dö bort. Denna uppfattning byggde på Marx och Engels slutsatser av Pariskommunen 1871: "Särskilt har Kommunen bevisat att arbetarklassen icke helt enkelt kan ta det färdiga statsmaskineriet i besittning och sätta i gång det för sina egna syften" Istället, förklarade Lenin, måste den borgerliga staten krossas: avvärpa den stående hären, militär och polis, och bevärpa arbetarklassen, avskaffa de gamla maktstrukturerna och ersätta dem med arbetarnas styre. Det var denna revolutionära slutsats som de socialdemokratiska ledarna ville undvika. I egenskap av riksdagsledamöter, redaktörer, professorer och fackliga ledare hade den socialdemokratiska ledningen blivit allt mer integrerad med staten.

Resultatet var tydligt i den tyska revolutionen året efter den ryska. De tyska socialdemokraterna bildade regering och uppgav att arbetarråden kunde existera parallellt med regeringen. Men makten kan inte delas. De flesta arbetarråden krossades under det kommande året. 15 000 tyska kommunister dödades mellan november 1918 och maj 1920. Det var under denna process som de första uttrycken av vad som senare skulle bli nazismen först visade sig, som hänsynslösa halvmilitära förband, frikårer, mot arbetarna.

I Chile 1970-73 utvecklades en liknande process på betydligt kortare tid. Den socialistiska Allenderegeringen hade masstöd. Arbetarna bildade egna maktorgan och krävde beväpning.

Den av USA och Väst understödda militären ökade trycket på regeringen, som försökte hitta kompromisslösningar. General Augusto Pinochet utsågs till militärbefälhavare och regeringen sa nej till arbetarnas beväpning. Den 11 september 1973 inledde Pinochets militärjunta den blodiga kuppen. Tusentals dödades och tiotusentals fängslades, torterades och tvingades fly. Statens kärna visade att den inte tolererade utmaningen. Betydelsen av detta visas av den starka sympati Pinochet fortfarande under rättsprocedurerna 1999 får från delar av den internationella kapitalistklassen, t ex 80-talets borgerliga idol Margaret Thatcher. Om detta säger dock "demokrater" som Staffan Skott eller Per Ahlmark ingenting.

Vad skulle hända sedan den borgerliga staten, stödd på den tsaristiska officerskåren och byråkratin, störtats? I Ryssland 1917 var detta ingen abstrakt fråga, utan något som skulle sättas i verket ett par månader senare. Lenin hänvisade till Marx uttalande att Pariskommunen "var väsentligen en arbetarklassens regering". Kommunens ledamöter var valda och avsättbara, utan privilegier, samt både beslutande och verkställande. Kommunens egen maktapparat försvarades av Marx: "Om inte Pariskommunen begagnat sig av det beväpnade folkets auktoritet, hade den då kunnat hålla sig längre än en dag?" Arbetarklassen behövde sin stat, för att kuva sina motståndare. Marx och Lenin var inte anarkister eller utopister som trodde att det genast skulle gå att avskaffa varje vald styrelse eller ledning. De förespråkade en frivillig centralism.

Från Pariskommunen hämtade Lenin de klassiska grundreglerna för arbetarstaten och dess ledare: "1) att de inte bara väljes, utan också när som helst kan avsättas, 2) att deras lön ej överskrider en arbetarlön och 3) att man omedelbart övergår till att alla utövar kontroll- och uppsiktsfunktioner, att alla till en tid, blir 'byråkrater' och just tack vare detta ingen kan bli 'byråkrat'. Till detta lade han att den stående armén måste ersättas av det väpnade folket. I Trotskijs bok *Den förrådada revolutionen* citerar han Lenins punkter och gör ett viktigt tillägg: "Man får inte tro att Lenin talade om problem för ett decennium. Nej, detta var det första steget med vilket 'vi skall och måste börja genomföra en proletariats revolution'".

Lenins punkter om arbetarstaten blev vägledande i den ryska revolutionen, och ett rött skynke för alla som, då och nu, smutskastar och förvanskar Lenin. De styrandes privilegier är tabu i det kapitalistiska samhället. Det gäller både löner, exklusiva förmåner och rätten att få nya jobb i samhällstoppen. Att kräva val, avsättbarhet och arbetarlön är en krigsförklaring mot detta system. Även socialdemokrater och stalinister har accepterat uppdelningen i privilegierade toppbyråkrater och vanliga arbetare. Under Offensivs tid som opposition inom socialdemokratin på 70-talet fanns det inget krav som retade upp ledande socialdemokrater så mycket, som vårt krav att ombudsmän eller kommunalråd ska leva på arbetarlön. På motsvarande sätt var ämnet tabu inom det svenska kommunistpartiet, eller så förnekades de extrema privilegierna i det stalinistiska Sovjetunionen.

Hur viktiga dessa frågor är för staten har visat sig nu på 90-talet. Både toppolitikerna och de högsta tjänstemännen i stat och kommun har fått extrema löneökningar. Icke valda tjänstemän i riksbanken eller EU har tagit över uppgifter från politiker som trots allt måste ställa upp i val. Båda dessa trender har odlats av kapitalet för att få en pålitligare stat.

En genomläsning av *Staten och revolutionen* ger också svar på flera av de lögnar som sprids om Lenin.

Exempelvis försöker Staffan Skott sprida en bild av Lenin som motståndare till demokrati: "Varför anpassade då inte Lenin sin politik till den nya tid som de levde i? Andra socialister hade ju accepterat demokratin och ville verka inom den", skriver Skott. Han förnekar eller känner inte till bolsjevikernas historia av kamp för demokratiska rättigheter. I tsarens Ryssland gällde det kamp för mötesfrihet, organisationsfrihet, tryckfrihet osv. I *Staten och revolutionen* konstaterar Lenin: "Vi är för den demokratiska republiken som den för proletariatet bästa statsformen under kapitalismen," med tillägget, "men vi har ej rätt att

glömma att löneslaveriet är folkets lott även i den mest demokratiska borgerliga republik.” Lenin visar hur det inte heller då fanns en sorts automatisk utveckling av utökade demokratiska rättigheter i dessa republiker. Även i de ”demokratiska” länderna saknade kvinnorna rösträtt. Precis som idag stod de fattiga utanför parlament och dagspress. Och den avgörande makten utövades då och nu av de stora bolagens ägare. När Skott skriver att Lenin ”inte accepterat demokrati” talar han inte om vad de ledare han beskriver som föredömen hade accepterat: första världskriget, kolonierna och statens förtryck. För Skott är uppenbarligen demokrati att acceptera den styrande regimens beslut, och har ingenting att göra med arbetarnas, soldaternas eller kolonibefolkningarnas levnadsförhållanden.

Demokratiska rättigheter kommer inte till skänks från ovan, utan är resultatet av kamp. Kapitalet har konsekvent bekämpat rösträtt, rätt till fackföreningar och i stort sett varje minskning av arbetstiden, även när den var 10-12 timmar sju dagar i veckan. De mest omstörtande reformerna i Sverige, som den allmänna rösträtten, var en produkt av den revolutionära kampen i landet 1917-18, och av de ryska och tyska revolutionerna. Rädslan för att rörelsen skulle utvecklas ytterligare i revolutionär riktning tvingade den härskande klassen till eftergifter som de kämpat emot i flera decennier.

Bolsjevikernas debatter vid sekelskiftet mot ekonomisterna, som hävdade att arbetarnas kamp inte var politisk, enbart ekonomisk (lön, jobb osv), gällde också demokratiska rättigheter. Bolsjevikerna och Lenin argumenterade för stöd till arbetarnas kamp för även de blygsammaste ekonomiska förbättringar, men samtidigt för att höja nivån till en politisk kamp, i dåvarande Ryssland till en kamp för demokratiska rättigheter och mot tsarens välde. Den sorts ”demokrater” som idag angriper bolsjevikerna hyllar abstrakt ”demokrati” men håller tyst om ekonomisk utsugning. De är nöjda med formell demokrati på pappret, även om den inte kan utövas av annat än en liten minoritet.

Lenin visar i *Staten och revolutionen* att massornas nöd och misär också tenderar att leda till privilegier, byråkrati och toppstyre även inom arbetarrörelsens organisationer. ”Under kapitalismen är demokratismen inskränkt, förkrympt, beskuren och vanställd genom hela den rådande miljön av löneslaveri, nöd och elände för massorna. Därför och endast därför demoraliseras funktionärerna i våra politiska och fackliga organisationer (eller, mera exakt, har de en benägenhet att demoraliseras) av den kapitalistiska miljön och visar en tendens att förvandlas till byråkrater, det vill säga till privilegierade personer, isolerade från och stående över massorna.”

Argumentet att Lenin skulle vara motståndare till demokrati kopplas ofta till att han stod för en diktatur, proletariats diktatur. Men Lenin själv citerar Marx för att förklara begreppet: ”att denna diktatur själv endast bildar övergången till upphävandet av alla klasser och till ett klasslöst samhälle”. Proletariats diktatur användes som motsats till borgarklassens diktatur, och betydde snarare arbetarnas demokrati, i själva verket en enorm utvidgning av de demokratiska rättigheterna. Proletariats diktatur betydde en övergångsstat där för första gången majoriteten, arbetarklassen och den förtryckta majoriteten, använder sin stat för att bevaka och försvara sig mot samhällets tidigare härskare, kapitalistklassen. Övergångsstaten, proletariats diktatur, skulle dö bort på vägen till ett samhälle utan stat eller klasser. Den som läser *Staten och revolutionen* lägger märke till hur ofta Lenin tar upp frågan om jämlikhet i fråga om arbete och arbetslön. Redan övergångsstaten kan omedelbart ta demokratiska jättekiv genom att avskaffa tidigare missförhållanden.

Lenins förord till *Staten och revolutionen*, skrivet i augusti 1917, visar också hur han, i absolut motsats till stalinismens störryska nationalism, såg den ryska revolutionen med internationalistiska ögon: ”... hela denna revolution kan överhuvudtaget endast förstås som en länk i den kedja av socialistiska proletära revolutioner som framkallas av det imperialistiska kriget.”

Alfred Rosmer, en tidigare syndikalist som blev kommunist efter ryska revolutionen, beskriver också effekten av Lenins bok: ”Några exemplar av en bok av Lenin med namnet ‘Staten och revolutionen’ hade kommit ut i Frankrike i början av 1919. Det var en utomordentlig bok och dess öde var besynnerligt: marxisten och socialdemokraten Lenin blev hånad av de socialistiska partiernas teoretiker. ‘Detta är inte marxism’ utropade de, det är en blandning av anarkism och blanquism...”

De socialdemokrater som hånade hade övergått till att se socialism som en långsam, gradvis process, utan klasskamp och revolution. Lenin anklagas därför för ”blanquism” – att förespråka att en liten grupp gör en kupp. Den som läser *Staten och revolutionen* kan tvärtemot detta se hur Lenin argumenterar för verkligt förankrat arbetarstyre. I artikeln *Om dubbelväldet* (appendix sid 210) skriver Lenin: ”För att förfoga över makten måste de klassmedvetna arbetarna vinna majoriteten för sig (...) Vi är inga blanquister, inga anhängare av att en minoritet skall överta makten.” Lenin betonar också att både anarkister och marxister vill krossa dagens förtryckarstat, men har olika syn på hur detta kan uppnås. Rosmer beskriver boken som ”... en angenäm nyhet för de revolutionärer – syndikalister och anarkister – som befann sig utanför den ortodoxa marxismen (...) vad man fann i Staten och revolutionen var marxismens revolutionära karaktär: texter av Marx och Engels, kommenterade av Lenin”.

Rosmer sammanfattar: ”på så sätt var revolutionen för Lenin inte något avlägset mål, ett vagt ideal som kunde förverkligas bitvis inom den demokratiska borgerlighetens strikta ramar. Det var ett konkret problem, dagens problem som ställdes genom världskriget och som arbetarklassen skulle lösa.”

Under 1917 var bolsjevikerna det enda parti som visade en väg framåt för arbetare och förtryckta. Partier med betydligt större resurser förlorade inflytande till Lenins parti. Inte heller förtrycket i juli när partiet olagligförklarades, ledare fängslades och dess press krossades kunde hindra dess framväxt. Bolsjevikerna gick från 24 000 medlemmar i februari till 350 000 i oktober. 61 procent var arbetare. Partiet vann majoritet i sovjeterna och ett massivt stöd bland soldaterna.

Alla ställningstaganden och beslut inom bolsjevikpartiet togs efter demokratiska debatter bland medlemmarna, inte ordergivning uppifrån som både stalinister och borgare påstår. Under året fanns flera olika riktningar inom bolsjevikerna, hårda debatter och strider. Minoriteter i ledande organ blev inte uteslutna. Lenin fick inte heller alltid majoritet för sina förslag och fick finna sig i det. Under hösten, efter att tsargeneralen Kornilovs kuppöversök besegrats i augusti, blev det allt mer akut att arbetarna måste ta makten, när den sociala krisen blev allt djupare. Bolsjevikerna vann då majoritet bland arbetarna samtidigt som bonderevolterna ökade dramatiskt. Lenin insisterade på att denna situation inte kunde bli långvarig. Om inte arbetarna tog makten skulle de tröttnas ut och ett nytt kuppöversök kunna segra. Flera bolsjevikledare vacklade, och när beslutet om oktoberrevolutionen tagits i bolsjevikernas centralkommitté gick Zinovjev och Kamenev ut offentligt och fördömde beslutet. De båda lämnade partiledningen med omedelbar verkan. Lenin krävde då deras uteslutning, ett förslag han inte rest under någon annan debatt inom partiet. Han menade att det var otillåtet att efter över en månads demokratisk diskussion inom partiet offentligt redovisa beslutet för kapitalister och militärer. Centralkommittén stödde dock inte Lenins förslag, utan nöjde sig med en varning till de båda.

III. Lenins kamp mot stalinismen

Kommunistpartiets elfte kongress i mars-april 1922, efter en fasansfull period av krig, inbördeskrig och svält, blev Lenins sista. Josef Stalin valdes till generalsekreterare i kommunistpartiet den fjärde april. Det signalerade en stor framgång för den byråkrati inom stat och parti som växte fram. Byråkratin var en parasitär utväxt på arbetarstaten, som under

Stalins ledning skulle krossa alla former av arbetardemokrati. Men ingen i bolsjevikpartiet kunde 1922 helt förutse Stalins kommande roll, inte heller Stalin själv.

Vad hade hänt från revolutionen 1917 till denna kongress, fyra och ett halvt år senare?

Under kongressen trappade Lenin upp sin kamp mot byråkratiseringen. En stor del av hans rapport om det gångna året handlade om det växande hotet från byråkratin:

”Vi har genomlevt ett år, staten är i våra händer; men har den skött den nya ekonomiska politiken, NEP, som vi velat det senaste året? Nej... bilen vägrade lyda handen som styrde den.”

Lenin fortsatte med att visa hur den byråkratiska apparaten drog med sig partiet:

”Om vi tar Moskva med dess 4700 kommunister i ansvariga positioner, och om vi tar det väldiga byråkratiska maskineriet, måste vi fråga: vem styr vem? Jag är mycket tveksam till om vi sanningsenligt kan säga att kommunisterna styr den massan. För att säga sanningen, de styr inte, de styrs.”

Denna oro hos Lenin visar att den bild borgare – och för den delen stalinister – gett är felaktig. Deras beskrivning är att Lenin, Trotskij och den ryska revolutionens ledning upprättade precis det samhälle de ville ha. Enligt borgare blev det ett helvete på jorden och enligt stalinisterna ett socialistiskt drömsamhälle.

fler självutnämnde anti-Leninexperter Staffan Skott försökte redan 1992 i Dagens Nyheter förklara att Lenin varit galen, och att detta var typiskt ryskt: ”Det finns en urgammal rysk tradition med galna guds män som med stor besatthet och sitt vanvett samlar stora skaror av fanatiska anhängare. Lenin ska nog hänföras till den kategorin, minus gudstron.” Skotts källa var en historiker inom sovjetbyråkratin, generalen Dmitrij Volkogonov. Samme Volkogonov, som dog 1996, skrev hyllningar till Lenin så sent som i slutet på 80-talet. Hyllningar till stalinismens ikonbild av Lenin, inte den verkliga revolutionären.

Medan Skott 1992 lade ansvaret för utvecklingen i Sovjetunionen på den ryska kulturhistorien och förklarade Lenin galen, hör han idag till den falang som säger att utvecklingen följde Lenins medvetna plan. Lenin var enligt Skott ett ”ont geni”. För att besvara frågan om Sovjets diktatur berodde på revolutionen och den politik Lenin och Trotskij bedrev de första åren, måste vi återvända till revolutionsåret.

Början på en internationell revolution

I februari 1917 störtades alltså tsaren av folkets revolution underifrån. Men den provisoriska regeringen som kom till makten infriade inga av förväntningarna som ställdes på den.

- Första världskriget, där över två miljoner ryssar dött, fortsatte och till och med trappades upp.
- De stora jordegendomarna stannade i godsägarnas ägo.
- Den ekonomiska misären och bristen på livsmedel förvärrades.
- De förtryckta nationerna inom det ryska tsarväldet förnekades rätten till självständighet.
- Statens kärna, dess förband av väpnade människor, kontrollerades fortfarande av tsarens generaler.

Som vi sett lyckades Lenin i april efter hårda debatter övertyga sitt parti, bolsjevikerna, om att det krävdes en ny revolution. Arbetarnas råd, sovjeterna, måste ta makten, med stöd av soldater, bönder och fattiga på landsbygden. Genom sina paroller om fred, jord och bröd, kunde bolsjevikerna genom revolutionens upp- och nedgångar nå majoritet på hösten 1917.

Den 25 oktober 1917, enligt den ryska almanackan, tog arbetarna under bolsjevikernas ledning makten. Revolutionens ledare, Lenin och Trotskij, såg den som starten på en internationell revolution. Deras inställning sammanfattades av Lenin 1922:

”Vi har från början sagt, att vi måste utföra ett fullkomligt nytt verk och att om vi inte snabbt får hjälp av våra kamrater, arbetarna i de kapitalistiskt mer utvecklade länderna, kommer vårt verk att bli otroligt svårt och otvivelaktigt behäftat med en rad fel.”

Ryssland var ett land med 80 procent bönder och jordbruket var primitivt. Socialism betyder en högre ekonomisk utvecklingsnivå än kapitalismen, och en mer utvecklad demokrati. För att nå dit behövde Ryssland hjälp av den moderna teknik som fanns i till exempel Tyskland.

Den ryska revolutionen följdes också av revolutioner internationellt. Bolsjevikerna hade av fiender kallats ”tyska agenter”, men den tyske kejsaren fanns bland dem som störtades sedan revolutionen spridits. Men i inget land fanns det medvetna socialistiska revolutionära partier som liksom bolsjevikerna kunde leda arbetarna att ta makten. Arbetarnas revolutioner led nederlag i Ungern, Tyskland, Bayern, Österrike och Italien. I Finland dödades 30 000 på den röda sidan av kontrarevolutionen sedan den segrat.

De internationella revolutionernas nederlag isolerade Ryssland och ökade svårigheterna tusenfalt. Bolsjevikerna stod utan föregångare. Deras historiska exempel var franska revolutionen 1789 och åren därefter, när arbetarna tog makten i Pariskommunen 1871 och från den egna förlorade revolutionen 1905.

Efter oktoberrevolutionen bildades den första regeringen, folkkommissariatet. Socialistrevolutionärernas (ett vänsterparti med bas på landsbygden) vänsterflygel fick tre ministerposter. Den nya regeringen började med att infria sina vallöften. Separata fredsförhandlingar med Tyskland ledde till första världskrigets första fredsavtal i februari 1918. Jorden, som småbönder och lantarbetare redan börjat ockupera, delades ut till dem. Bolsjevikerna stod också för att de nationer som förtryckts av Tsarryssland skulle få frihet, däribland Finland i december 1917. En rad reformer genomfördes eller planerades, till exempel för kvinnans lika rättigheter med mannen.

Revolutionen vållade enorm entusiasm bland arbetare internationellt – med också våldsam fruktan hos kapitalisterna internationellt. I grannländerna tvingades borgerliga regeringar att genomföra jordreformer, eller parlamentariska reformer som i Sverige, för att försöka mota undan revolutionen. Men borgerlighetens svar var framför allt militärt. Redan i november-december 1917 började tsarens gamla generaler dra ihop styrkor i södra Ryssland.

Inbördeskriget

Ett ännu större militärt hot stod invaderande arméer för. E H Carr, historiker om ryska revolutionen, skriver: ”Under våren och början av sommaren 1918 ockuperade den tyska armén de forna baltiska staterna, nästan hela Vitryssland och hela Ukraina och hade till och med trängt in i norra Kaukasien och in i Transkaukasien.” Dessutom fanns tjeckiska trupper i Sibirien, brittiska armén i norr i Murmansk och Arkangelsk och i april 1918 landsteg japanska styrkor i Vladivostok. Sammanlagt deltog 21 arméer från elva länder i kriget mot regeringen i Moskva. 1919 kontrollerade vita större delen av tidigare Tsarryssland och var beredda att anfälla Moskva från tre riktningar.

Carr beskriver att bolsjevikerna direkt efter oktober var generösa. Officerskadetterna i Vinterpalatset, den gamla regeringen och fientliga generaler som Krasnov släpptes fria mot löften att inte ta till vapen mot regeringen. I Krasnovs fall bröts löftet omedelbart. Bolsjevikerna avskaffade också dödsstraffet vid fronten som den provisoriska regeringen infört.

Den öppna militära resningen från de vita generalerna och de invaderande arméerna tvingade den nya regeringen att omedelbart rusta upp en ny armé. Det blev Trotskijs uppgift att bygga upp den Röda armén. Den 1 april 1918 anmälde sig 25 000 frivilliga från Petrograd och 15

000 från Moskva. Hela den nya arbetarstaten hotades till livet och tvingades försvara sig med vapen i hand. Röda armén bestod till större delen av arbetare. Vid inbördeskrigets slut 1921 var två tredjedelar av officerarna före detta vanliga meniga.

I en debatt 20 år senare drog Trotskij parallellerna med Spanien, där arbetarna också med vapen måste försvara sig mot Francos militärkupp och med det amerikanska inbördeskriget som syftade till att avskaffa slaveriet och lägga grunden för kapitalismens expansiva tillväxt i USA. Idag kan vi lägga till att Vietnam naturligtvis hade rätt att försvara sig mot USA-imperialismen, liksom Nicaragua mot contras på 80-talet.

Det sovjetstyrda Ryssland gick 1921 otroligt sargat ur tre års inbördeskrig. Nationalinkomsten var en tredjedel jämfört med 1913, före första världskriget, industriproduktionen var en femtedel. För viktiga branscher var läget ännu värre: kolgruvornas produktion var en tiondel och järnverkens en fyrtiondel. Dagens anti-Lenin kampanjer lägger skulden för detta på bolsjevikiskt ”vanstyre”. Det är helt felaktigt. Det kapitalistiska Tyskland, också en av första världskrigets förlorande nationer, var 1924 ett fattigare land än 1872.

Ännu viktigare var att revolutionens bas kraftigt försvagats. 10 000-tals av de arbetare som burit fram segern hade dött i inbördeskriget. Antalet industriarbetare minskade från 3 miljoner 1917 till under 1,5 miljoner tre år senare. Även jordbrukets produktion hade minskat, och många arbetare tvingades flytta ut på landet för att få mat. Svältkatastrofer härjade i den europeiska delen av Ryssland. Den djupa krisen underminerade en stor del av det medvetna masstödet Lenin och Trotskij haft 1917. Nu blev behovet av internationella segrar för arbetarklassen ännu viktigare.

Under kriget ställde sig andra politiska partier på andra sidan stridslinjen. De borgerliga kadeterna stödde de vita generalerna. Vänstersocialistrevolutionärerna lämnade regeringen redan vid fredsavtalet med Tyskland – de ville ha fortsatt krig. De låg sedan bakom mordet på två bolsjevikiska ledare och ett attentat där Lenin allvarligt sårades. Mensjevikerna gick gradvis över till de vitas sida. Deras avdelning i Moskva sa länge att oktoberrevolutionen varit nödvändig, medan deras parti i Georgien förbjöd bolsjevikerna och öppet samarbetade med både tyska och brittiska armén.

Den kontrarevolutionära borgerligheten hade gärna sett att mensjeviker och socialistrevolutionärer hade tagit över. När högersocialdemokraterna ledde arbetarråden i den tyska revolutionen 1918-19 öppnade det bakdörren för borgarna att åter konsolidera sin makt.

Utvecklingen ledde till att bolsjevikerna 1921 var det enda lagliga partiet. Detta var inte en medveten plan. Lenin och Trotskij var inte anhängare av en enpartistat. Däremot tvingade utvecklingen i det krigshärjade och svältdrabbade Ryssland fram förbud av andra partier när dessa tog till vapen mot sovjetregeringen. Stalinismen har i flera decennier gett borgarna stöd genom att säga att socialismen bara ska tillåta ett parti eller marionettpartier för fasadens skull som under stalinistregimerna i Polen, Tjeckoslovakien och DDR, där till och med ett regimvänligt kristdemokratiskt ”parti” existerade. I spåren följde de stalinistiska regimerna i Kina och på Kuba, men för detta finns inget stöd hos Lenin. Av detta skäl kompletterar dagens marxister Lenins fyra punkter för arbetardemokrati i *Staten och revolutionen* med en femte, rättigheter för alla partier utom fascistiska.

Under krisen 1921 införde bolsjevikpartiet även ett tillfälligt förbud mot fraktioner inom partiet. Detta för att minska trycket från utomstående krafter på det enda tillåtna partiet. Förbudet accepterades av partimedlemmarna just på grund av partiets historia av demokratiska diskussioner. Lenin betonade det tillfälliga i beslutet och var emot ett förslag att valen till nästa partikongress inte skulle få ske på olika plattformar. Inför kongressen 1921 hade åtta olika plattformar diskuterats. Lenin hänvisade till att om en ny avgörande fråga, liknande

fredsförhandlingarna i Brest-Litowsk, skulle dyka upp, så skulle olika plattformar vara nödvändiga. Detta underströk fraktionsförbudets tillfälliga karaktär. Dessa extrema undantag blev under Stalin regel och modell, och spelade en avgörande roll i Sovjetunionens urartning.

NEP och byråkratisering

1921 infördes den nya ekonomiska politiken, NEP. För att komma åt bristen på mat tvingades bolsjevikerna till eftergifter åt storbönder och affärsmän, som under NEP kunde göra större vinster. Redan 1920 hade Trotskij föreslagit ett sådant steg. När systemet infördes såg Lenin det som en tävlan mellan ekonomins socialistiska del och dess kapitalistiska. Trotskij citerade en professor som kallade det att köra i nedförsbacke men med handbromsen i. Då, till skillnad mot under Stalin och stalinismen, kallades eftergifter och steg bakåt för vad de var, istället för att beskrivas som ”nya genialiska socialistiska framsteg”. Sovjetryssland var ett övergångs-
amhälle, med särdrag från såväl feodalism och kapitalism, som från statskapitalism och socialism. Utgången var ännu öppen.

Den nya regimen var kraftigt försvagad politiskt efter krig, inbördeskrig och ekonomisk katastrof. Arbetarklassen hade socialt och ekonomiskt störtat de tidigare härskande klasserna, men hade i detta läge inte politisk kontroll över färdriktningen. Lenin förklarade vilka som fått kontroll istället: ”Saken var den att statsapparaten saboterade oss 1917, sedan vi tagit makten. Då blev vi mycket rädda och bad ‘var snälla och kom tillbaka till oss’ och de kom allesamman tillbaka, vilket var vår olycka.”

Hundratusentals gamla tjänstemän från tsarens regim fanns kvar som en byråkratisk koloss. Dessa experter fick stor makt, vilket Lenin också visade: ”Kärnpunkten är att folk placerats på fel plats, att en ansvarig kommunist som på ett glänsande sätt deltagit i hela revolutionen nu beträder en post i handeln eller industrin som han inte alls kan sköta och där han hindrar oss att se det verkliga förhållandet, eftersom smarta personer och skojare utmärkt gömmer sig bakom hans rygg.”

Denna beskrivning är ljusår från stalinismens skryt. Lenin visste att bara en seger för arbetarna i något annat land skulle kunna ge en räddning, och att möjligheten att överleva till dess låg först i eftergifterna genom NEP och senare i en industrialisering. Bucharin, som nu flyttat över till partiets högerflygel, förespråkade ”socialism i snigelfart” och höjde NEP till skyarna. I själva verket innehöll NEP fröet till en kontrarevolution, med ”NEP-män” som gjorde förmögenheter och rika bönder, kulaker, som stärktes ekonomiskt och politiskt.

Efter revolutionen ökade bolsjevikpartiets medlemstal snabbt, från 313 000 i början av 1919 till 650 000 tre år senare. Även karriärister och tidigare motståndare blev medlemmar. Inom partiet stärktes makten hos den centrala organisatoriska ledningen. Denna hade efter partisekreteraren Sverdlovs död 1919 övergått till en grupp där Stalin ingick. Stalins styrka var inte politisk, utan organisatorisk. Han började snabbt utmanövrera de övriga i gruppen.

I maj 1919 hade Stalins sekretariat 30 anställda, 1921 var de 602. Enbart under året mellan partikongresserna 1921 och 1922 tog de hand om 42 000 partimedlemmars förflyttningar och utnämningar. Den 4 april 1922 fick Stalin formellt titeln generalsekreterare, ett tecken på hans växande makt. Samma år fick Lenin sitt första slaganfall.

De kontrarevolutionära krafterna var inte starka nog att öppna arbetarstaten, trots att denna försvagats. De behövde allierade inom regimen själv. Stalin blev detta redskap, först omedvetet, sedan medvetet. Stalins falang i partiet och den gamla tsarbyråkratin hade det gemensamt att de ville ha lugn och ro, samt befästa och utöka sina privilegier. De var skeptiska till Lenins och Trotskijs perspektiv och kamp för arbetarnas internationella revolution.

Stalins främsta egenskap som blivande diktator var förmågan att gömma sig bakom andra och att söka stöd hos olika grupper vid olika tillfällen, så länge det gynnade honom själv och byråkratin. Därför kunde han i början av 20-talet stödja Bucharins linje om NEP, ”bönder berika er”, för att senare genom en total omsvängning slå mot just bönderna. Trotskij konstaterade att ”Stalin vet inte ena dagen vad han ska göra nästa”.

Lenins sista strid

Lenin skrev i december 1922 vad som kallas hans testamente. Han konstaterar där att: ”Efter att ha blivit generalsekreterare har kamrat Stalin i sin hand koncentrerat en gränslös makt, och jag är inte säker på att han alltid kommer att kunna bruka denna makt tillräckligt varsamt.”

Samma månad exploderade de händelser som definitivt fällde avgörandet i Lenins syn på Stalin. Sovjetunionen skulle bildas, och efterträda ett lösare förbund mellan sovjetregimerna i Ryssland, Ukraina, Vitryssland, Georgien, Armenien och Azerbajdzjan. Stalin var kommissarie i nationalitetsfrågor och ansvarig för den nya unionens grundlag.

I Georgien var denna fråga särskilt känslig. I mars 1921 hade arbetarna och de fattiga på landsbygden under bolsjevikisk ledning tagit över efter den tidigare mensjevikiska regimen. Den senare hade genom sitt samarbete med tyska och brittiska trupper underminerat självständigheten. Misstänksamheten var också stor mot att på nytt styras från Moskva.

De georgiska bolsjevikerna var därför emot Stalins plan och tveksamma till Sovjetunionen. Stalin och hans medhjälpare Ordzjonikidze svarade med att anklaga det georgiska partiet för nationella avvikelser och den siste tog även till fysiskt våld i en debatt.

Lenin tog emot en rapport av en annan stalinist, Dzerzjinskij, med ”de allra största farhågor”, och krävde att Ordzjonikidze skulle avsättas. Lenin gick sedan till angrepp mot Stalins argument att det gällde att bevara enigheten. Denna enighet var apparatens enighet, ”samma storryska apparat vi övertagit från tsaren”, sa Lenin och fortsatte:

”Det vi kallar för vår egen apparat som i själva verket är helt igenom främmande för oss och utgör ett borgerligt och tsaristiskt hopkok, vilket var absolut omöjligt att göra om under loppet av fem år utan hjälp från andra länder och sysselsatta som vi var med framför allt militära ’bestyr’ och kamp mot hungersnöden.”

Lenin betonade, precis som innan revolutionen, hur viktigt det är att ”åtnjuta största möjliga förtroende från ickeryssars sida” och inte uppträda som en ”brutal storrysk grobian”.

Elva ledande medlemmar i Georgiens kommunistparti avgick i protest mot Stalin, men de ersattes bara med av Stalin utsedda ledamöter. Lenins sista politiska handling var att i början av 1923 erbjuda de kritiska georgierna sitt stöd och material om den nationella frågan. För att undkomma en strid mot Lenin backade Stalin på papperet.

Men det nya i denna fråga var Stalins växande makt. Under tryck från byråkratin agerade han med styrka och kraft för apparatens bästa, inte som regeringen gjort fram till dess, för revolutionens bästa. Fram till dess hade misstag och steg bakåt erkänts. Partiets principer hade redovisats hela tiden. Nu började de grundläggande idéerna falla i bakgrunden och ledningens makt och privilegier bli det omedelbara målet.

Lenins slutsats var att Stalin måste avsättas, och att partiet i stället skulle ”utse en annan person som är överlägsen kamrat Stalin bara i ett avseende, nämligen att han är tolerantare, lojalare, hövligare och mer uppmärksam mot kamraterna, mindre nyckfull osv”. Att inte vara lojal mot arbetarnas och partiets sak var en förödande anklagelse mot Stalin. Efter Lenins död var trotskisterna de enda som refererade detta dokument. Inte förrän 1956, tre år efter Stalins död, blev det publicerat.

Lenin vände sig till Trotskij i denna kamp mot byråkratin och föreslog ett block mot organisationsbyråkratin som leddes av Stalin och mot hela byråkratiseringen. I Lenins testamente beskrevs Trotskij som den mest talangfulle i ledningen, men med alltför stor självsäkerhet och en tendens att lägga allt för stor vikt vid den administrativa sidan av saken. Skillnaden mot omdömet om Stalin var uppenbar.

Lenin såg att byråkratiseringen inte längre bara fanns i staten, utan även i partiet. Han förberedde vad han kallade ”en politisk bomb” till den elfte partikongressen 1923, men drabbades av det avgörande slaganfallet och var därefter borta från parti- och statsledning fram till sin död. Trotskij tog då inte strid på den kongressen. Han ville inte utpekas som den som kämpade om att ”ärva” Lenin. Stalin använde redan en kampanj mot Trotskij och trotskismen som ett sätt att fördolt angripa Lenins politik. Under kongressen tonades denna kampanj ner och Stalin gav intryck av att hålla med om en del av Lenins och Trotskijs kritik. Bakom kulisserna fortsatte smutskastningen som ett led i Stalins maktsträvanden.

Den tyska revolutionen på sommaren och hösten 1923 visade att regimen i Sovjet och därmed den kommunistiska internationalen lämnat Lenins och Trotskijs ledning. Tidigare nederlag, t ex i Ungern eller Finland, hade skett utan internationalens medvetna ledning. Nu ingrep Kominterns ledning med en politik som reflekterade byråkratins konservativa roll. Zinovjev, med Stalin i bakgrunden, gav order från Moskva om att hålla tillbaka revolutionen, den tyska ledningen började vackla och nederlaget blev ett faktum.

Nederlaget i Tyskland 1923 och NEP:s fortsättning innebar att byråkratin stärktes och att arbetarklassen försvagades. Stalin kunde lansera sin ”teori” om ”socialism i ett land”, d v s ”socialism” enbart i Sovjet. Kommunistpartierna internationellt reducerades till att vara ambassadpartier. Trotskij ledde vänsteroppositionen mot detta, med krav på fri debatt i partiet, fler arbetare i en ledning utan privilegier och för en snabbare utveckling av industrin. Detta program kunde ha vunnit tid i väntan på internationella segrar som vänsteroppositionens ledning kunnat ge.

Men de materiella grunderna för en seger mot byråkratin fanns inte i Sovjet. En ny aristokrati reste sig och inledde förtrycket mot de massor som gett den makten. Lenins parti slutade existera och i dess plats kom en stalinistisk byråkrati.

Stalinismen kunde bli kvar vid makten i Sovjetunionen i nästan 70 år. Byråkratin parasiterade på resterna av arbetarstaten, den planerade ekonomin, som trots diktatur och vanstyre utvecklades snabbt under den första tiden av ekonomiskt uppbygge. Med denna som grund kunde Sovjetunionen besegra Nazityskland i andra världskriget, vilket stärkte stalinismen enormt för decennier framåt. I de länder i Östeuropa där sovjetarmén drev bort nazisttrupperna inrättades stalinistiska regimer. Sovjetunionen framstod som attraktivt för de massiva sociala befrielseörelserna i den koloniala världen. 1949 tog kommunisternas Röda armé under Mao Zedong makten i Kina och upprättade en regim efter Stalins modell.

Efter decennier av ekonomisk stagnation och kris, orsakade av diktaturens kvävning av planekonomin, kollapsade stalinismen i Sovjet 1990-91. Det socialistiska alternativet, – som förespråkades av Trotskij redan från 1936 – en ny arbetarrevolution för att störta byråkraterna och upprätta en socialistisk arbetarstyrd planekonomi, var för svagt. De stalinistiska ledarna blev nu snabbt kapitalister och borgerliga politiker i den nya ryska rövarkapitalismen.

IV. Svarta böcker mot Lenin

Den franska propagandaboken *Kommunismens svarta bok* utkom våren 1999 på DN:s bokförlag. Någon månad dessförinnan levererade DN-medarbetaren Staffan Skott sitt bidrag *Aldrig mer*. Sällan har två böcker av detta slag fått sådan uppmärksamhet och reklam. För-

handsreportage i TV, radio och tidningar behandlade böckerna som om de vore fakta, och som om de publicerade nya upptäckter. DN:s ledarsida hade artiklar minst en gång i veckan i flera månader.

De borgerliga kommentarerna är i sig avslöjande, både deras brist på kunskap och deras politiska linje. I DN den 23 mars påstår ledarskribenten Hanne Kjöllert att "Lenin var den första praktiserande kommunisten". Som här redan visats fanns en röd tråd från Marx och Engels Kommunisternas Förbund 1847-52 till den Kommunistiska internationalen 1919. Marx och Engels var inte bara teoretiker, utan i allra högsta grad praktiserande. Arbetarpartierna i slutet av 1800-talet hade inte ordet kommunist i sina namn men sade sig vara både revolutionära och marxistiska. Det var Lenin och inte de partier som stödde första världskriget som förde denna tradition vidare. En annan artikel av Nils Erik Sandberg (DN 981215), som illustreras av en bild på Stalin, är mer avslöjande. Sandberg varnar: "De vill alltså konfiskera enskilda personers företag och sparande... Men just ägande är en viktig del av mänsklig frihet och trygghet." I Sandbergs eget ideala samhälle, kapitalismen, lever 1,3 miljarder människor på mindre än en dollar om dagen (drygt åtta kronor när artikeln skrevs). Hans försvar av "ägandets frihet" är ett försvar av storföretagens frihet. En tredje artikel ondgör sig över att Marx var revolutionär, och gör sig därmed av med hela arvet från de borgerliga revolutioner som var nödvändiga för att etablera kapitalismen. Precis som i Frankrike för tio år sedan, 200 år efter 1789, finns det i Sverige idag borgare som är så rädda för revolution att de tar avstånd från sin egen historia. Det är uppenbart att DN:s ledarsida i första hand oroar sig över revolutionära hot mot kapitalet, inte våld eller demokratiska inskränkningar i sig.

Enligt Staffan Skott tog bolsjevikerna makten 1917 och behöll den till 1991. Deras politik var enligt honom "nio gram", som står för vikten på den kula som används vid nackskott. Denna bild av en oavbruten rak linje från Lenin till Stalin, Brezjnev och Gorbatsjov kan ställas mot hur historikern EH Carr beskrev Lenins regim: "utan tvivel önskade Lenin i princip, och strävade även i praktiken efter, att få de djupa leden i partiet och följaktligen proletariatet, att ta aktiv del i partiet och nationens angelägenheter".

Varken Skott eller *Kommunismens svarta bok* säger någonting om bolsjevikernas politik eller om de beslut som fattades efter oktoberrevolutionen. De döljer de enorma striderna, inledda av Lenin själv, under 20-talet för att stoppa stalinismen. De kan inte förklara Stalins och byråkratins ensidiga inbördeskrig på 30-talet mot alla som kunde förknippas med Lenin.

Bolsjevikerna var inte för förbud av något parti, inte heller borgerliga, om de inte tog till vapen. Från början var endast de Svarta Hundra, fascisterna, olagliga.

Arbetarnas rättigheter, strejkrätt, kollektivavtal och fabrikskommittéer uppmuntrades och fanns till och med under inbördeskriget. Det var arbetarnas råd, sovjeterna, som med valda och avsättbara delegater utsett regeringen. Bolsjevikregeringens beslut om kvinnors rättigheter, mot antisemitism och rasism, för frihet till förtryckta nationer, med mera, var de mest progressiva världen sett. Detta var den första stat som trots eländiga materiella förutsättningar försökte upprätta en ny socialistisk ordning.

Lenins Sovjet och hans politiska program krossades av stalinismen. Denna innebar en kontrarevolution på alla områden, utom den förstatligade ekonomin. Rättigheterna för arbetare, kvinnor, förtryckta nationer – allt förtrampades. Istället för att "dö ut", som Lenin sagt att arbetarstaten skulle göra, växte den ut till en polisiär och militär förtryckarapparat i gigantisk skala. Stalinismen blev en nationalistisk diktatur, en parasitär utväxt på planekonomin. Detta var inte ett oundvikligt resultat av arbetarnas revolution, utan orsakades av de konkreta förhållandena, revolutionens isolering och landets ekonomiska underutveckling. Men stalinismen kunde inte ta makten utan motstånd, utan en blodig politisk kontrarevolution. Stalins häxprocesser 1936-38 var inte blinda handlingar, utan byråkratins motdrag mot en

framväxande opposition. Huvudanklagade var revolutionsledaren från 1917, Leo Trotskij, och hans anhängare, som fängslades och avrättades i tusental. Stalins före detta spionchef Leopold Trepper skrev senare: ”Men vem protesterade under den perioden? Vem reste sig för att skrika ut sin vämjelse? Trotskisterna kan göra anspråk på den äran... Trotskisterna har idag rätt att anklaga dem som ropade med vargarna igår.” Det kan vara på sin plats att påminna om att exempelvis Winston Churchill på 50-talet kallade Stalin för ”en stor rysk statsman”.

I debatten 1999 säger representanter för vänsterpartiet att ”Vi har gått igenom vår historia...” och kommit fram till att ”Lenin inte är ett föredöme”. Lenin sägs ha tänkt ”kloka tankar”, men också gjort misstag, allvarliga felbedömningar osv. En detaljerad genomgång av vad de ansett vara klokt och vad som varit fel saknas fortfarande.

Om vänsterpartiets egen historia som Sveriges Kommunistiska Parti, SKP, sägs det viktigaste misstaget ha varit den kommunistiska internationalen, Komintern, som bildades 1919. ”Det går inte att styra från ett centrum”. Men detta är exakt samma förklaring som Stalin använde för att lägga ner Komintern 1943! Faktum är också att SKP lydigt följde Stalin och efter hans död Nikita Chrusjtjovs linje ända fram till 1960-talet. Misstaget att ha ”ett centrum” låter också mycket mildare än att faktiskt studera och kritisera den *politik* detta centrum drev. Den styrande byråkratin i Moskva ledde revolutioner till nederlag som i Kina 1925-27, agerade inte för att förhindra att Hitler kunde ta makten i Tyskland 1933, var själva bödlar mot kämpande arbetare i Spanien 1936-38, invaderade militärt mot arbetarrevolten i Ungern 1956 osv. Mot detta riktade SKP inte ett ord av kritik, inte heller mot Moskvarättegångarna mot de tidigare bolsjevikledarna. Trotskister avfärdades som borgare eller t o m ”fascister”. Om detta säger inte heller dagens vänsterparti någonting. Borgare kritiserar oftast vänsterpartiets föregångares nära band och kontakter med stalinisterna i Östeuropa, och vänsterpartiets ledning beklagar dessa kontakter.

Men problemet, som ingen av dem tar upp, var ju att vänsterpartiets föregångare i de flesta fall hade samma politiska uppfattning som Moskva. Detta gäller till exempel kommunistpartiernas agerande i Frankrike 1968, i Vietnam under och efter Vietnamkriget eller Sydafrika i kampen mot apartheid. Dessa kommunistpartiers politik, som följde råden från Moskva, blev hinder för arbetarnas kamp för verklig socialism. I exempelvis Sydafrika drev kommunistpartiet på 70-talet linjen att kampen enbart var demokratisk, att det var omöjligt att bygga fackföreningar och driva arbetarkamp, att socialistiska krav inte fick ställas i kampen mot apartheid – och att gerillakamp, ofta med individuella terroråd, var vad som krävdes. Det svenska partiet, vänsterpartiets föregångare, hade ingen självständig uppfattning om kampen i Sydafrika eller något annat land.

Vänsterpartiet har missat det viktigaste, att stalinismen inte var en fråga om ”misskötsel”, utan om ett särskilt samhällssystem, där kapitalismen avskaffats, men makten låg hos en styrande, parasitär byråkrati.

Innan stalinismen, under Lenin och Trotskij, agerade inte ledningen i eget intresse. Det var alltid principerna som var vägledande, en strävan att driva arbetarkampen vidare i världsskala. Denna regim utmärkte sig genom att alltid erkänna steg bakåt. Stalinismen utnyttjade undantagen från inbördeskrigets och massvältens år för att bygga upp ett helt nytt politiskt system. Diktatur infördes inte bara i Sovjet, utan inom alla kommunistpartier. Detta fortsatte även när stalinismens ekonomier stod på sin höjdpunkt, under 50- och 60-talen. Den levande debatten och alla bolsjevikpartiets traditioner hade utrotats på 20- och 30-talen. Att stalinismen i ord behöll kopplingen till revolutionen, Marx och Lenin, och gjorde dessa till religiösa ikoner, berodde enbart på att de på detta sätt lättare kunde behålla makten. Byråkratin ville ta äran för revolutionen, vilket i sig är ett bevis på revolutionens attraktionskraft. Samtidigt blev

resultatet att ”marxism” och ”leninism” förvanskades från vapen för världens kämpande till slagord för en parasitär byråkrati.

Stalinismens förfälskning av Lenin och marxismen accepterades av borgerligheten och socialdemokraterna. Kommunistpartiernas litteratur fylldes på i stort sett varje sida av leverop till ”Lenin och Stalin”. Dessa påstods ha utvecklat idéerna om att partiet styrs av sina ledare och partiet styr arbetarklassen. Sedan kunde ”partiet” ha vilken politik som helst, bara den gynnade byråkratin i Moskva. Stalinismens plötsliga u-svängar finns lysande beskrivna av George Orwell i 1984: ”Vi har alltid varit i krig med Eurasien och alltid varit allierade med Östasien”. Boken byggde på Orwells erfarenheter av stalinisterna under det spanska inbördeskriget, och visar hur stalinisterna saknade ideologi. Det finns utmärkande politiska drag för stalinistiska partier, t ex betoningen av den egna nationens ”väg till socialism” och ständiga försök att hitta ”progressiva borgare” att samarbeta med, men även dessa utgångspunkter kunde i vissa lägen kastas över bord. Det egna intresset styrde, vilket också gjorde att de styrande stalinisterna i Sovjet och Östeuropa i början av 90-talet inte hade några betänkligheter att bli kapitalister. I Orwells *Djurfarmen* blir de styrande grisarna omöjliga att skilja från de tidigare förtryckarna, människorna. Den före detta vänsterpartisten Annika Åhnberg, som gärna vill framstå som ledande antikommunist, har i sin nuvarande roll som storföretagsdirektör i själva verket följt Moskva mer troget än en del andra vänsterpartister.

Trots den stora reklamen har kampanjen mot kommunismen 1999 svårt att lyfta. Folkparti-ledaren Lars Leijonborgs försök att samla alla ”demokratiska partier” till en statlig antikommunistisk kampanj kollapsade. En borgerlig stiftelse har bildats och publicerat ett uttåg. Bland undertecknarna finns flera kända antikommunister sedan decennier, som Andres Küng och Peeter Luksep. De talar öppet om att deras uppgift är att ”vaccinera” dagens ungdom, eftersom kommunister på nytt ”vädrar morgonluft”. De olika initiativen uppifrån har spridit nya lögnar och förvanskade versioner om Lenin, kommunism och den ryska revolutionen. Men dess skada begränsas av den obefintliga förankring som dess upphovsmän har och av människornas egna dagliga erfarenheter av det kapitalistiska samhället.

Dagens marxister försvarar oktoberrevolutionen 1917, bildandet av den kommunistiska internationalen och dess fyra första kongresser, samt Lenins och Trotskijs kamp mot stalinismen. Ryssland direkt efter revolutionen var inget paradys där inga misstag eller övergrepp begicks. Det är lätt att förstå enbart genom att studera bolsjevikernas kanske mest kritiske försvarare, Lenin. Men den mest uppenbara svagheten hos alla andra deltagare i debatten är vad deras alternativ skulle varit. Detta gäller som vi ska se både Staffan Skott och *Kommunismens svarta bok*.

Staffan Skotts förfälskningsskola

Boken *Aldrig mer* av Staffan Skott har en naiv nästan sagoberättande ton, som om författaren nyligen upptäckt att världen har en god och en ond sida, där den onda är ”kommunism”. Skott förklarar att boken ”är en redogörelse för de allvarligaste brotten och ett resonemang om hur detta kunde ske, varför en politisk riktning gjorde nittonhundratalet till folkmordens och blodbadens århundrade.”

Så läggs ansvaret för 1900-talets alla krig och folkmord på bolsjevikerna och Lenin. Första världskrigets 15 miljoner döda, fascist- och nazistregimerna, andra världskrigets 60 miljoner dödsoffer, kolonialkrigen (från boerkriget till Vietnam), militärkupper och massakrer i länder som Indonesien, Turkiet och Chile – ansvaret för allt detta reduceras till en politisk riktning. Bara Adolf Hitler i *Mein Kampf* skulle kunna konkurrera i antikommunism.

I motsats till den egna utsagan finns det i *Aldrig mer* ingenting om ”hur detta kunde ske” och ännu mindre varför. Att Lenin var en djävul förklarar inte varför Skotts gudar inte stoppade

honom. Det enda sätt som Skott skulle kunna försöka använda denna sin grundteori på, är genom att påstå att alla krig och allt våld som utövats av Nixon, Hitler eller Pinochet bara varit ett försvar mot kommunismen. Och ett rättfärdigt försvar. Så har ju också dessa bödlar själva försvarat sig. Skott riktar en uppmaning till underkastelse. Slavar och förtryckta bär ansvaret för det våld som riktats mot dem.

Första världskriget räcker för en diskussion om drivkrafterna bakom krig och blodbad detta århundrade. Som sagts var Lenin och bolsjevikerna fram till 1914 en del av den internationella socialdemokratien. Det vore absurt att tro att Lenin och bolsjevikerna skulle haft möjlighet att egga upp de franska, engelska och tyska imperialistmakterna till det världskrig som inleddes detta år. De härskande i Paris, London och Berlin hade fullt upp med sina egna ambitioner att uppnå herravälde över ekonomiska resurser, råvaror, arbetskraft och territorium.

Skott kunde förstås påstå att tsarregimen förde kriget för att undgå bolsjevikerna och den växande revolutionära vågen i Ryssland 1912-14. Tre miljoner döda ryssar ska därmed enligt Skott inte läggas på tsarens ansvar.

I verkligheten var det oktoberrevolutionen som inledde första världskrigets slut, i linje med den politik hela den andra internationalen beslutat om innan kriget. I själva verket var det alltså bolsjevikerna som i praktiken genomförde den socialdemokratiska politik Skott säger sig företräda. Skott har påstått att fredsavtalet mellan Tyskland och Sovjetryssland i Brest-Litovsk förlängde kriget, eftersom Tyskland kunde flytta trupper till Västfronten. Men han och hans likasinnade misslyckas då med att förklara vilka andra politiska krafter det fanns som verkade för att kriget skulle upphöra. Det var också inledningen på den tyska revolutionen i november 1918 som definitivt gjorde slut på kriget, till generalers, regeringars och krigsprofitörers besvikelse.

Inget samhällssystem har visat upp så avancerade vapen, etablerat så många diktaturer och dödat så många i krig som kapitalismen. Ägarna av kapital har inte ryggat för barnarbete, massvält, slaveri eller apartheid om bara deras profiter kunnat öka. Det är bara drygt 50 år sedan det fanns kapitalister i hela världen som ansåg att Hitler och nazismen var mänsklighetens hopp. Storföretagen finansierade och backade upp både Hitler och Mussolini. Först när statsmakten under fascismen blivit allt för självständig började de dra öronen åt sig. När kapitalister uppträtt som demokrater har det varit för att detta i längden skulle gynna dem själva ännu mer. ”Den demokratiska republiken är kapitalismens bästa möjliga politiska skal”, som Lenin förklarar i *Staten och revolutionen*.

Att Stalins regim, och stalinistiska diktaturer senare i Sovjet, Kina osv stått för massterror mot stora delar av befolkningen är inte något Staffan Skott eller *Kommunismens svarta bok* upptäckt. Leo Trotskij – som var den som förde Lenins idéer vidare, utvisades från Sovjetunionen 1929 och mördades 1940 av Stalins agent i Mexiko – blev stalinismens huvudfiende på grund av att han själv och trotskisterna följde och avslöjade Stalins terrorregim i detalj. Men när Moskvarättegångarna inleddes, då Trotskij var huvudanklagad och de gamla bolsjevikledarna avrättades, förbjöds Trotskij av den socialdemokratiska arbeiderpartiregeringen i Norge, där han då vistades, att offentligt försvara sig. Den norska regeringen böjde sig för direkta hot från Sovjet mot Trotskijs avslöjanden och kommentarer. Borgare, kapitalister och socialdemokrater i Väst var också själva motståndare till Trotskij, som var revolutionär marxist. Han förespråkade en socialistisk revolution i Väst och en ny, politisk, revolution mot stalinismen. Trotskij strävade efter att återupprätta arbetardemokrati och arbetarstyre i Sovjet. I 1984 kallas Trotskij för Goldstein och har enligt Orwell följande program: ”Han smädade Storebror, han fördömde partidiktaturen, han krävde ett omedelbart krigsslut... han förordade yttrandefrihet, tryckfrihet, församlingsfrihet, tankefrihet, han skrek hysteriskt att revolutionen

var förrådd...". (Även i Sverige 1999 finns försvarare av Moskvarättegångarna. KPML(r):s broschyr *Sanningen som kom bort* citerar på fullt allvar Bucharins "bekännelse" från rättegången 1937 om hur trotskisterna och en rad andra bolsjevikledare gjort ett avtal om att överlåta bl a Ukraina till Nazityskland. Broschyren försvarar utrensningar som krävde livet på exempelvis två tredjedelar av delegaterna på den Kommunistiska Internationalens kongress 1920. En bra analys av rättegångarna finns i Vadim Rogovins bok *1937*.)

Västledarna samarbetade med Stalin och ännu mer hans stalinistiska efterträdare. Den siste av dem, Gorbatjov, blev något av en hjälte hos ledare och borgare i Väst. Kapitalisterna i Väst drömde om att någon gång i framtiden återupprätta kapitalismen. De hade inte som mål att göra slut på privilegier, maktmissbruk eller förtryck av arbetare och nationaliteter. De ville göra ekonomiska och politiska vinster i ett framtida kapitalistiskt Ryssland.

Denna vanliga Västsyn på Stalins Sovjet orsakar problem för Skott, som skriver: "Andra världskriget är detta århundrades största händelse, och en av de två mest fruktansvärda...Det enda som inneburit mer död och lidande är kommunismen." Kommunismen är här en "händelse" värre än andra världskriget. Men denna "värre händelse" stod sedan plötsligt på de godas sida: "Till all lycka för en stor mängd länder segrade England och USA tillsammans med Sovjetunionen i kriget mot Nazi-Tyskland." Att Sovjet tillhörde de allierade under kriget kan Skott aldrig förklara. Han nämner ingenting om kriget i Asien, ett resultat av japansk imperialism, där USA i slutskedet satte in den nya atombomben. Inte heller att Stalin under kriget öppet visade att han inte försvarade Lenins och bolsjevikernas linje. Alliansen ledde bland annat till att Stalin lade ner den Kommunistiska internationalen, som en eftergift till den amerikanska regeringen. USA:s vice president Henry Wallace förklarade att "ett tredje världskrig... skulle bli oundvikligt om Ryssland på nytt skulle ansluta sig till den trotskistiska idén att underblåsa världsrevolutionen".

Kritik av Stalin censurerades i Väst under andra världskriget, t ex stoppades Trotskij sista bok *Stalin* i USA. Medan marxister, Trotskij's anhängare, under kriget försvarade Sovjetunionen underlät de inte för en sekund att också propagera för att stalinismen måste störtas. De försvarade alltså revolutionens sista kvarvarande landvinning, den nationaliserade ekonomin, men inte regimen. Trotskij förde exempelvis fram parollen om ett oberoende socialistiskt Ukraina som ett socialistiskt svar till rörelsen mot det ryska förtrycket i Ukraina. Men för borgare i Väst innebar krigsalliansen att kritiken av "Joe" Stalin sopades under mattan.

Skott hyllar andra världskrigets utgång, trots att han också har denna syn: "Det kan aldrig sägas för ofta: medan krigsslutet våren 1945 var en välsignelse för Västeuropa innebar samma krigsslut för Östeuropa slaveri och förnedring." Detta är en lögnaktig glorifiering av situationen i Östeuropa före och under kriget. Polen, Ungern, Bulgarien, Rumänien, Jugoslavien, Albanien, Estland, Lettland och Litauen hade alla fascistiska eller halvfascistiska regimer efter kupper på 20- och 30-talen. De var svagt ekonomiskt utvecklade och stod i ett kolonialt förhållande till den tyska kapitalismen. Tjeckoslovakien, som hade Europas tredje största kommunistparti, ockuperades av Hitler 1938-39. De "demokratiska" regeringarna i Storbritannien och Frankrike accepterade Hitlers annektering.

Skott antyder att fortsatt krig skulle varit bättre för befolkningarna i Östeuropa. Men de många som kämpade mot fascismen drömde inte om en återgång till mellankrigstidens förhållanden. Miljoner hade hopp om ett nytt system, ett verkligt socialistiskt samhälle. Dessa idéer hade massinflytande i Tjeckoslovakien 1945 innan Stalins Röda Armé tog över. Även i den ungerska revolten mot stalinismen 1956 levde idéerna om arbetarstyre. Efter stalinismens kollaps 1989-91 har den av Skott förordade kapitalismen återupprättats i Sovjetunionen och Östeuropa. Långt ifrån att ge en levnadsstandard eller villkor som i Västeuropa har majoriteten av befolkningen i de nya kapitalistiska staterna blivit fattigare, sjukare och lever lika

långt från makt och inflytande som tidigare. Återinförandet av kapitalismen skördar liv, vilket visas av att barnadödligheten ökar drastiskt och att livslängden har sjunkit med tiotals år.

Skott summerar att kommunismen åstadkommit ”150 miljoner oskyldiga offer” för ”mord”. *Kommunismens svarta bok* talar om 85 miljoner medan de bägge böckernas husgud Rummel ger siffran 61 miljoner. Av dessa står Stalins Sovjet och Kina för huvuddelen. De som dog i Ryssland/Sovjet under Lenin och Trotskij föll offer för det inbördeskrig de vita inledde 1918, eller för de svältkatastrofer som orsakades av hungerblockaderna från ”demokratierna” i Väst. Mitt i sin barnsliga stil försöker Skott pretentiöst motivera sin anklagelseakt: ”Om dessa förbrytelser hade studerats hade man kanske kunnat göra något för att förhindra de folkmord som under senare år ägt rum i före detta Jugoslavien och i Afrika.” Eftersom Skott nu faktiskt påstår sig ha ”studerat” har han kanske de råd som hade behövts? Under rubriken Vad ska vi lära oss? finns hans slutsatser: ”Att demokratin tillhör de mänskliga rättigheterna.” och ”Enkla lösningar har ofta en farlig dragningskraft på människor.” På vilket sätt dessa plattityder skulle kunnat stoppa folkmord är en gåta. Ingen av dem handlar heller om att ”göra något”. Folkmorden i Rwanda hade i sin grund i kolonialmakterna Frankrikes och Belgiens traditionella politik att söndra och härska, som i Rwanda ställt hutuer mot tutsier. Väst, och särskilt det socialdemokratiskt styrda Frankrike, stod på sidlinjen när upp till en miljon tutsier mördades i massakrer i början av 90-talet.

Skott anser exempelvis att ”Demokratin har aldrig verkat så stark i världen som idag”, dvs under samma period som folkmorden i Rwanda och före detta Jugoslavien ägt rum. Att denna påstått starka demokrati inte hindrade folkmorden, och flera fall själv genomfört dem, lastar alltså Skott på att ”kommunismens brott” inte studerats tillräckligt!

Demokrati och socialism

Staffan Skott beskriver sig själv som socialdemokrat. Hans form av socialistisk politik vill uppnå ”största möjliga frihet och välstånd för största möjliga antal människor”. Han säger att många steg tagits till detta mål i ”demokratiskt styrda stater”. I Skotts värld finns ingen kamp och inga motsatta klassintressen: ”I en demokrati försöker man gemensamt finna de bästa lösningarna på de problem man har framför sig.”

Detta försöker han applicera på Ryssland. Bolsjeviker och mensjeviker var enligt Skott en riktning ”som ville ha revolution och en som ville arbeta för en fredlig, demokratisk utveckling.” Faktum är att båda riktningarna kallade sig revolutionära marxister. Han skriver att ”kommunisterna” kallade socialdemokraterna för revisionister, dvs att de reviderade Marx. Detta är en ren förfälskning. Debatten mellan revisionister (reformister) och revolutionära marxister var till största delen en debatt inom den tyska socialdemokratin, redan i början av 1900-talet. Karl Kautsky, som då ännu försvarade marxismen, ledde kritiken mot revisionisten Eduard Bernstein. Skott påstår att ”för socialdemokraterna var den fredliga demokratin ett värde i sig”. Förutom att det inte är sant, förklarar han inte vad denna politik ledde till. Den tyska socialdemokratiska högern stödde den tyska kolonialiseringen i Afrika och gav stöd till kejsarregimen under första världskriget. De krossade arbetarnas revolutionära försök under åren 1918-23. Inget av detta gav någon ”demokrati”, utan det banade väg för den nazistiska mardrömmen.

Lika illa blir det när Skott ska framställa den ryske tsaren som demokratiskt föredöme. Enligt Skott togs ”stora steg i riktning mot tryck- och yttrandefrihet” i Ryssland efter 1905. Nu infördes ”äntligen parlament, som dock inte utövade någon makt.” Skott tror att läsarna inte känner till revolutionen 1905, som var orsaken till att tsaren tvingades till vissa, ytliga, eftergifter, efter att ha först försökt skjuta sig kvar vid makten på den blodiga söndagen i januari. Tryckfriheten var lite värd för dem som saknade kapital, och gällde inte socialistisk,

revolutionär och stora delar annan litteratur. Från 1907 var repressionen närmast total. Den pressfrihet som fanns 1912-14 tillkämpades av arbetarna själva. Den avskaffades också med ett penndrag när första världskriget bröt ut.

Skott ger följande bild av utvecklingen efter februarirevolutionen 1917: ”Det skulle vara allmän rösträtt och folket skulle välja ett parlament...”. ”De stötte på många problem och det lilla kommunistpartiet under Lenin arbetade ihärdigt för att undergräva demokratin, skapa oro och ännu större problem för den provisoriska regeringen.” Skott erkänner själv att bolsjevikerna under Molotov och Stalin före april stod närmare den provisoriska regeringen. Varför genomfördes i så fall inte valen under denna två månaders period – eller under juli-augusti när bolsjevikerna var förbjudna? Vilka var de ”många” problemen – inte ett ord från Skott. Vilken ”demokrati” undergrävdes? Var det bolsjevikerna eller kriget och regeringspolitiken som skapade oro?

Skott går vidare: ”I åtta månader under året 1917 var Ryssland demokratiskt. Det lilla kommunistpartiet utnyttjade då de nyvunna friheterna till en intensiv politisk verksamhet med många stora löften och väldiga upplagor på sina tidningar. Pengarna kom från Rysslands motståndare i kriget – Tyskland.” För Skott börjar bolsjevikernas framgångar 1917. Han känner förmodligen inte till, eller döljer, de ”vieldiga” upplagorna på bolsjevikernas tidningar 1912-14, då partiet vann majoritet bland de ryska arbetarna. Han döljer också att bolsjevikerna även under 1917 var det mest förföljda partiet i Ryssland. Det var bolsjevikiska soldater och arbetare som jagades av militär och arbetsgivare. Det var bolsjevikiska tryckpressar som förstördes när partiet jagades under jord i juli-augusti. Att bolsjevikerna skulle fått tyska pengar är en gammal lögn, som dementerats av bland andra Tysklands ÖB under kriget, Ludendorff. Inte ens Skotts förebild, Moskvahistorikern Volkogonov, kunde hitta några bevis för detta rykte. Inte heller Tyskland, där rader av antibolsjevikiska regeringar kunnat gå igenom arkiven, har publicerat några fakta som stöder tesen om tyska pengar. Skotts fråga, ”Varför accepterade inte Lenin den nya demokrati som föddes vid februarirevolutionen 1917, utan undergrävde den och störtade den till slut i oktober/november, med sin statskupp?”, besvaras bäst med en beskrivning av den provisoriska regeringens politik. Skott vägrar att se hur den borgerliga regeringen genom att fortsätta första världskriget ökade den stora nöden i Ryssland. Samt hur detta skulle bana väg för en statskupp från de högsta militärerna. När general Kornilov försökte ta makten i augusti var det en generalrepetition.

De förtryckta nationaliteterna – de baltiska staterna, Finland, Ukraina osv – stod under den provisoriska regeringens direkta styre. Efter oktober utmärkte sig de nationella borgarklasserna som agenter, inte för självständighet, utan för att bjuda in utländska trupper. I Ukraina svarade de tyska trupperna med att förbjuda just det ”parlament”, radan, som inbjudit dem.

Nationella rättigheter i Ukraina garanterades inte förrän sovjetmakten och bolsjevikerna tagit makten. Skott visar själv revolutionens befriande effekt, och, oavsiktligt, hur denna bröts av Stalin, inte under Lenin och Trotskij: ”Under tsartiden hade det ukrainska och det vitryska språket inte varit tillåtna. Efter revolutionen hade den självständiga kulturen i de båda länderna utvecklats snabbt, med litteratur, och teater, tidningspress och konst. Men Stalin ville inte att ’självständigheten’ skulle gå för långt och bli en riktig självständighet. Efter 30-talet fanns det inte mycket kvar av ukrainsk och vitrysk litteratur – nästan alla författare hade skjutits eller sänts till fångläger för att dö där.” Här finns alltså en skillnad på liv och död mellan perioden ”efter revolutionen” och 30-talet.

På motsvarande sätt svarar Skott på sina egna argument när det gäller styret av bolsjevikpartiet. Först skriver han: ”Men det avgörande för partiet var i själva verket inte tron på Marx utan tron på Lenins ofelbarhet”. Sedan beskriver han Stalins utrensningar som att denne ”tömde partiet på gamla medarbetarskaror, fostrade under en tid då det fanns självständiga

människor. Nu fick han fram en ny generation partifunktionärer som visste vad som gäller: total lydnad uppåt, total hänsynslöshet nedåt.” Med andra ord, de som lät sig övertygas av Lenins åsikter var självständiga, vilket helt skilde dem från Stalins funktionärer.

Trots detta ser Skott ingen skillnad mellan Lenin och Stalin. ”Sovjetunionen under Lenin och Stalin var inte ett normalt land. Det var ett väldigt rike där en samling förbrytare tagit hand om makten och nu styrde landet. De låtsades att landet var ett vanligt, normalt land med regering och polis och andra inrättningar – men normalt var det inte.” Skott kommer aldrig någonstans att finna uttalanden från Lenin om Sovjetryssland som ett ”normalt” land. Lenin såg Ryssland som första steget på en världsrevolution, behäftat med rader av brister, men där arbetarna hade makten.

Som alla andra i kampanjen kan Skott därför inte heller förklara striden mellan Trotskij och Stalin. Om Stalin är som Lenin, och Trotskij som Lenin, varför då denna strid? Skott skriver själv om Stalins terror: ”Bland de många överkliga anklagelser som fångarna dömts för fanns det en särskilt farlig: att ha förklarats vara ‘trotskist’, anhängare till Stalins motståndare Lev Trotskij.”

När Skott skriver att ”Lenin skildrades efter sin död som en ädel, vis och snäll man, som motvikt till Stalin, vars grymhet var alltför uppenbar” är det svårt att hänga med. Vilka skildringar menar han? I Stalins Sovjet gjordes ingen sådan åtskillnad, Stalins grymhet var det sista som fick nämnas. Till den stora massan i Väst torgfördes versionen att både Lenin och Stalin var ”grymma”, medan seriösa historiker påpekade avgörande skillnader. Trotskij och trotskisterna försvarade Lenins *politiska* arv, inte att han var ädel eller snäll. Trotskisterna var motståndare till den personkult som odlades. Trotskisterna hade med klasständpunkt och program för att återinföra arbetarstyre över den nationaliserade ekonomin en långt mer utvecklad kritik av stalinismen än någon borgare i Väst. Det var också Trotskij och hans anhängare som uppmärksammade de enorma konsekvenserna av Stalins våldsamma tvångskollektivisering av jordbruket 1929-33, som vissa svenska borgare nu påstår att Lenin genomförde.

Skott kan förstås säga att Trotskij och Stalin förde en ren ”maktkamp” mellan varianter av samma politik. Men 20- och 30-talen visar tvärtom upp diametralt olika uppfattningar i alla avgörande frågor, t ex jordbruket och industrialiseringen, kultur och familj, för att inte tala om demokratiska och nationella rättigheter. Och internationellt: från den kinesiska revolutionen 1925-27, via kampen mot nazismen i Tyskland till den spanska revolutionen 1936-38. I Spanien blev trotskisterna, liksom i Sovjet, av stalinisterna anklagade och avrättade som ”nazistspioner”. Faktum är också att Skott, liksom många av hans vänner, genom att betona det ”realistiska” i revolutionär socialistisk kamp, i debatterna ställer sig på Stalins sida mot Trotskij och trotskisterna. Detta trots att de bägge sidorna påstås vara desamma. Skotts positiva omnämmanden av Chrusjtjov, flera gånger, visar också att han, också som många andra borgare, till och med hyser sympati med den allt mer konservativa stalinismen i Sovjet på 50- och 60-talen. Även om Stalins handlingar ifrågasattes förblev systemet detsamma.

Skotts ”pacifism”

Staffan Skott håller fram ”demokrati” som ett föredöme och våldet som dess motsats. ”Där man ändrat samhällsutvecklingen med våld har utvecklingen gått i precis motsatt riktning.” Det hindrar honom inte att som vi sett uttrycka sig positivt om februarirevolutionen, som med våld störtade tsaren, och som krävde fler dödsoffer än oktoberrevolutionen. Inte heller att stödja de vita arméerna i inbördeskriget. Skott skriver i neutral ton att ”Det utkämpades också ett inbördeskrig där kommunisterna kallades de röda och motståndarna de vita.” Han skriver att de vita generalerna ville upprätta ”det demokratiskt valda parlamentet”. Men något sådant existerade aldrig under tsaren och inte heller under den tid Skott kallar demokratisk, från

tsarens fall i februari 1917 tills sovjeterna tog makten i oktober. Skott blundar för det vita våldet. Till och med antikommunisten Richard Pipes beräknar att 70 000 judar dödades i pogromer i de vita områdena. Och hur var det i Samara, där amiral Koltjak upprättade sin egen diktatur? Vilken demokrati fanns under generalerna Denikin, Wrangel eller Judenitj? Hur var det i Finland, där de vita slaktade 30 000 röda? Så långt ifrån ”demokrati” och valda parlament som möjligt, men fortfarande med stöd av Staffan Skott. Denne skriver inte ett ord om ”de 14 nationernas korståg”, som Churchill beskrev den utländska invasionen mot sovjetregimen. Bland dessa nationer ingick både ”demokratier” som England och diktaturer som Japan.

Två-tre meningar senare är inbördeskriget över i Skotts bok. Där finns inte ett ord om hur länge kriget pågick, från de vitas första attack 1918 till 1921. Där står inget om hungerblockaden mot Sovjetryssland eller hur det såg ut i de vita områdena. Skott skriver bara att bolsjevikernas ”mycket större och bättre utrustade Röda Armé besegrade snart de vita...”. Hur kunde Röda Armén bli större och bättre utrustad?

Skott misslyckas i sin roll som pacifist. Våld är alltid en fråga om av vem mot vem. Trotskij har påpekat att inte heller demokratin har uppstått den demokratiska vägen, utan är ett resultat av revolutionär kamp.

Lenin beskrev den borgerliga demokratin i Västeuropa som ”börsens och bankirernas inflytande på parlamenten”. Mot detta ställde han arbetardemokratin. Men det är helt felaktigt att tillskriva Lenin uppfattningen att det bara fanns en mall för arbetarnas styre. Han varnade tvärtom för att ställa upp den ryska revolutionens resultat som en modell:

”Den proletära demokratin, av vilken sovjetmakten utgör en form, har gett just den överväldigande majoriteten av befolkningen, de exploaterade och arbetande, en sådan utveckling och utvidgning av demokratin som världen förut inte sett.”

”Sovjetmakten är den första i världen (strängt taget den andra, ty Pariskommunen började göra detsamma) som låter massorna, just de exploaterade massorna, delta i förvaltningen. De arbetande massorna förhindras att delta i de borgerliga parlamenten (som *aldrig avgör* de viktigaste frågorna i den borgerliga demokratin: de avgörs av börsen och bankirerna) genom de tusende skrankor, och arbetarna vet och förnimmar, ser och känner mycket väl att det borgerliga parlamentet är en *kvävande* inrättning...” (Ur *Den proletära revolutionen och renegaten Kautsky*, 1918).

Lenin menade inte heller att det sätt sovjeterna höll sina omröstningar på var en allmängiltig formel: ”Man måste göra den anmärkningen, att frågan om att beröva exploatörerna rösträtten är en rent rysk fråga, och inte en fråga om proletariatets diktatur i allmänhet.” (*Den proletära...*). Lenin och Trotskij var medvetna om de säregna förhållanden som rådde i Ryssland. Lenin skriver 1920 att arbetarnas seger i ”bara ett enda av de framskridna länderna” skulle ändra den ryska revolutionens roll. ”Ryssland kommer snart därefter inte att vara ett mönsterland, utan åter ett efterblivet (i ’sovjetisk’ eller socialistisk mening)”. (Ur *Radikalismen – kommunismens barnsjukdom*). Det var stalinismen som etablerade en modell alla måste följa, och denna modell var inte socialistisk.

Socialister idag anklagas för den ryska revolutionens påstådda ”brott”, men liberaler tar inget ansvar för brott som deras föredöme USA begått. När en historiker, Anders Stephansson, 1998 pekade på bland annat USA:s mord på hundratusentals filippiner, svarade Dagens Nyheters ledarsida: ”USA har begått misstag förr och kan göra det igen. Amerika är inte en manifestation av det goda eller av motsägelsefri liberalism utan en stat av många i en konfliktfylld värld. Kärnfrågan är om vi har skäl att tro att världen skulle bli bättre av att USA avstod från att utnyttja sin militära och ekonomiska styrka.” Liberalismen förblir fläckfri, enligt DN, med USA som dess torped. Staffan Skott säger att kommunismen liksom nazismen visar ”en total hänsynslöshet i valet av metoder för att gripa makten och behålla makten, inklusive total likgiltighet för människoliv.” Vi kan lägga till USA:s Vietnamkrig, som kostade två miljoner

vietnameser och 55 000 amerikanska soldater livet. Eller USA:s utrikesminister Madeleine Albright, som 1999 ansåg att 500 000 dödade irakiska barn som ett resultat av USA:s krig och blockad mot Irak var ”värt priset”. Liberalismen försöker gömma sitt eget katastrofala misslyckande i världsskala genom kampanjer mot stalinismen, som de kallar socialismen.

Kommunismens svarta bok

Kommunismens svarta bok är en längre och krångligare version av Staffan Skotts teser. Dess författare försöker väga upp propagandan med att gillande citera den ”intellektuella” uppfattningen att Ryssland är ”en gåta för dem som granskar dess utveckling”. Men trots att urvalet av källor är extremt selektivt blir en del av Skotts förenklingar bemötta.

Kommunismens svarta bok handlar inte om politik eller idéer. Den refererar till ”Lenins principer” utan att ens försöka säga vilka dessa är. Den innehåller inget försök att förklara bolsjevikernas historia eller program. Det är en verkligen svart bok, där bolsjevikerna är en liten grupp med alla andra på sin dödslista, även arbetarna. Det kan jämföras med John Reed, USA-journalisten som skrev den klassiska Tio dagar som skakade världen och själv blev kommunist, som beskrev situationen under inbördeskriget som ”misär, sjukdomar och desperat kamp utan slut. Vintern (1919-20) var fruktansvärd utöver vad någon kan föreställa sig. Ingen kommer någonsin att förstå vad Ryssland gick igenom.” Men sedan hänvisar han till hoppet och energin hos det arbetande folket. I ett Moskva utan el och bränsle kunde man rapportera om nya vårdenheter och nya skolor i byarna, gratis sjukvård, barnomsorg och apotek. I Petrograd demonstrerade hundratusentals när Kommunistiska Internationalens andra kongress öppnade 1920.

Kommunismens svarta bok är en uppräknings av dödande och våld – men nästan bara den ena sidans våld. Ett exempel är den ungerska revolutionen 1919, som i boken bara handlar om den röda sidans våld. Historien dessförinnan, kejsardömet diktatur, första världskriget och förtrycket av arbetare, nämns lika lite som den blodiga kontrarevolutionen. 7 500 röda avrättades och tiotusentals tvingades i exil. Att kontrarevolutionen banade väg för en ny nationalistisk diktatur i Ungern under mellankrigstiden saknas givetvis också. (Det är dessutom ett faktum att de oerfarna ungerska kommunisterna begick en rad allvarliga misstag, till exempel att inte dela ut jorden till småbönderna, vilket kritiserades av den Kommunistiska internationalen.)

DN:s före kulturchef Arne Ruth har skrivit det svenska förordet till *Kommunismens svarta bok*. Han idkar självkritik för att han flirtat med maoismen, den kinesiska varianten av stalinismen. Inte heller Ruth har förstått att maoismen inte förde honom i närheten av marxism eller Lenin, utan till en byråkratisk förvanskning. Som jämförelse anför han till sitt försvar den svenska borgerlighetens dubbelmoral: ”Rumäniens diktator Ceausescu fick ta emot Serafimerorden ur konungens hand när den borgerliga regeringen inviterade honom på statsbesök 1980. Han kunde beskrivas som en hedervärd statsmannadissident långt in på 80-talet.”

Ruth försöker söka ”socialismens misslyckande” längre tillbaka än till den ryska revolutionen: ”Karl Marx största felbedömning var nog att han trodde att religionen skulle försvinna och nationalismen upplösas.” Vad detta leder till för slutsats är mycket oklart. Ska religion och nationalism därför inte kritiseras? Trodde Marx verkligen att det skulle dö bort av sig själv? Marxisters uppfattning är att ingendera kan kommenderas bort, men att kamp och revolutionära förändringar av livsbetingelserna i längden kommer att underminera bägge delarna. Under efterkrigstidens starka ekonomiska utveckling, med en stark arbetarrörelse, började detta ske i Sverige. Det är kapitalismens nya kriser och nedmontering av välfärden som under 90-talet öppnat för en återkomst av religion, nyandlighet, nationalism och även rasism.

Huvudmannen bakom *Kommunismens svarta bok*, Stephane Courtois, gör mycket klart var han själv står, när han hänvisar till ”vår judisk-kristna civilisation och vår demokratiska

kultur”. Han hyllar den katolske påvens fördömande av nazism och kommunism i två encyklikor 1937 och frågar sig hur bolsjevikerna kunde bryta mot budet ”du skall icke dräpa”. Hans målsättning att ”leda den felseende tillbaka till relevanta intellektuella tankesätt” låter följdriktigt som en kyrka som vill omvända kättare. Men det skulle också kunna komma från en stalinistisk regim som Stalins eller Maos. Att Courtois utser sina egna idéer till ”relevanta tankesätt” punkterar hans kritik att bolsjevikernas fel skulle bestå i att de trodde sig ha rätt. Varje åsiktsriktning eller person som har ett budskap eller försöker övertyga om en idé kan anklagas för samma sak.

Courtois har sedan boken kom ut i Frankrike mest blivit känd för sin nedtoning av nazisternas brott. Hans tes är att judeutrotningen inte var ”enastående”, utan att den matchas av det han kallar ”kommunismens” brott. Han skriver att ”när ett kulakbarn i Ukraina dör av hunger efter att ha medvetet drivits till svält av den stalinska regimen så är detta ’likvärdigt’ med när ett judiskt barn i Warszawagettot dör av hunger efter att ha drivits till svält av den nazistiska regimen.” Courtois är inte den förste att jämföra Stalin med Hitler. Detta gjorde Leo Trotskij redan på 30-talet. Men Courtois nöjer sig med att konstatera de yttre likheterna. Han har ingen analys av vad stalinismen var för sorts regim – eller av nazismen – och därför inga andra motmedel än påven. Denne lyckades inte ens övertyga sin efterträdare, som blev känd som ”Hitlers påve”. I Frankrike har medförfattaren Nicolas Werth anslutit sig till dem som anser att Courtois gynnat nynazisterna i Front National med sin nedtoning av nazismens brott. Courtois tillskriver nazismen 25 miljoner döda, trots att enbart Nazitysklands anfall på Sovjet krävde 20 miljoner döda.

Courtois förespråkar en Nürnbergrättegång, som mot nazisterna 1945, mot kommunismen. Men hans ”juridiska bevis” är dels svaga, dels så allmängiltiga att Courtois skulle få svårt att förklara varför regeringarna i USA, Frankrike eller Storbritannien inte också ska åtalas. Han har tre anklagelsepunkter: ”brott mot freden”, ”brott mot mänskligheten” och folkmord. ”Brott mot freden” har enligt Courtois begåtts fyra gånger av kommunismen, alla långt efter Lenins död. Det är Sovjets krig mot Polen och Finland 1939, Nordkoreas del av Koreakriget och Sovjets invasion i Afghanistan 1979. ”Brott mot mänskligheten” är en term som enligt Courtois första gången användes av Storbritannien, Frankrike och Ryssland efter den turkiska massakern på armenier 1915. Courtois bortser från att de tre staterna, där alltså Tsarryssland ingick, inte precis försvarade armenierna, utan sina egna intressen i det pågående första världskriget. Både Frankrike och Storbritannien bär ansvaret för en rad massakrer i Melanöstern och i andra kolonier under samma period.

Courtois citerar FN:s definition av folkmord från 1948: att ”helt eller delvis krossa en nationell, etnisk, raslig, eller religiös grupp”. Sedan gör Courtois en helt egen definition. Enligt honom borde även klasser ingå, eftersom han påstår att bolsjevikerna försökte att fysiskt likvidera borgarklassen och den självägande bondeklassen. Men en klass är inte det samma som en etnisk eller religiös grupp. I inledningen till Kommunistiska Manifestet beskriver Marx och Engels hur all skriftlig historia handlar om klassamhällen och klasskamp: ”Fri och slav, patricier och plebej, baron och livegen, mästare och gesäll, kort sagt: förtryckare och förtryckta stod i ständig motsättning till varandra, förde en oavbruten, än dold, än öppen kamp, som varje gång slutade med en revolutionär omgestaltning av hela samhället eller med de kämpande klassernas gemensamma undergång.” En klass undergång är inte det samma som utrotning av klassens individer. Exempelvis kunde slavägarklassen i USA avskaffas, visserligen genom ett inbördeskrig med många civila offer, men utan fysisk likvidering av individerna. För att avskaffa kulakklassen, de självägande stor- eller mellanbönderna i Ryssland, behövdes i första hand modern teknik och alternativa kollektivjordbruk. Detta insåg bolsjevikerna, som hoppades att den internationella revolutionen skulle kunna bistå med teknik och exempel. Att fysiskt utrota alla kulaker var inte bolsjevikisk politik, det är en lögn,

vilket visas av Trotskijs svidande kritik av Stalins tvångskollektivisering av jordbruket. Bolsjevikerna underströk gång på gång att storskaliga kollektivjordbruk inte kan införas genom dekret. Att jämställa klasser med etniska grupper är ett försvar av status quo, att den förtryckande klassen i dagens kapitalistiska klassamhälle alltid måste existera. Utrotningspolitik var däremot vad de vita trupperna i Finland bedrev när 30 000 medvetna arbetare dödades.

Courtois försöker underbygga sin tes med frågor som ”Varför ansåg Lenin, Trotskij och Stalin och de andra att de var nödvändigt att utrota alla dem som de betecknade som fiender?” (min kursivering/PÅW). Här kan han slå ihop Trotskij och Lenin med Stalin, samt påstår något som inte beläggs i boken. En genomgång av den uppmärksammade sifferexercisen hos Courtois och svartboken motsäger nämligen att stalinismen och Lenins styre var en och samma regim. Courtois uppger siffran 20 miljoner dödade av kommunismen i Sovjet. För perioden 1918-23, under Lenin och Trotskij, uppges antalet offer vara ”hundratusentals”. Denna siffra, från ett Sovjetrysland i inbördeskrig, kan jämföras med 600 000 dödade av USA:s bombningar av Kambodja på 1970-talet. Eller med de 150 000 som enligt Nicolas Werth mördades i judeprogromer på den vita sidan under inbördeskriget. *Kommunismens svarta bok*, liksom alla liknande debattinlägg, bokför samtliga döda i inbördeskriget på ”kommunismens” konto. Enligt Victor Serge avrättades 6 000 av sovjetregeringen andra halvåret 1918, färre döda än under enskilda dagar i slaget om Verdun under första världskriget.

Från perioden under Lenin räknar Courtois också med fem miljoner svältoffer 1922. De ryska kommunisterna och deras anhängare internationellt kunde dock redan då visa hur svälten var ett resultat av dels underutvecklingen i det ryska jordbruket, dels en medveten svältpolitik av Västmakterna under och efter inbördeskriget. Anklagelsen att svälten skulle vara en del av bolsjevikernas politik är helt orimlig. Varför skulle ett parti som just tagit makten organisera svält bland de mest hängivna av sina egna anhängare, arbetarna i städerna, eller bland dem som kunde vändas mot den nya regeringen på landsbygden? Besökare på Kommunistiska internationalens andra kongress berättade hur kommunistpartiledningen och de utländska delegaterna fick samma mat som i alla andra matsalar.

Courtois tar också upp deporteringen av donkosackerna 1920. Kosackerna var militariserade ledare på landsbygden som under tsaren haft speciella privilegier. Strider mot kosackerna var en del av inbördeskriget, där dessa kosacker utmärkte sig bland de mest antisemitiska och rasistiska vita trupperna. Redan direkt efter oktober 1917 blev donkosackerna, inte alltid med sitt samtycke, samlingspunkt för vita officerare, t ex Kornilov. I april 1918 organiserade kosackerna under ledning av Krasnov, som släppts av bolsjevikerna i oktober, 57 000 soldater för utrotningskrig mot de röda. Han vädjade om stöd från den tyske kejsaren och när denne störtats vände han sig till Frankrike.

Allt annat dödande som tillskrivs kommunismen är under Stalins ledning eller andra stalinistiska regimer. Men detta rubbar inte Courtois eller andra antikommunister. De vill inte varna för stalinism, utan för ”begäret att omvandla världen i namn av ett ideal”. De tror att bolsjevism är en variant av vad de själva en gång stått för i den franska sektvänstern, i Courtois fall på gränsen till terrorism.

I Courtois avslutning på boken, under rubriken Varför, påstår han därför att bolsjevikregeringen ”nästan omedelbart” efter oktober 1917 blev ”en blodig diktatur”. Han skriver att även om den röda terrorn utlystes i september 1918 så fanns den dessförinnan. Det exempel han ger är upplösningen av den konstituerande församlingen i början av 1918. När Nicolas Werth senare i *Kommunismens svarta bok* beskriver bolsjevikernas politik som: ”upplösning av alla tidigare valda församlingar” har han heller inget annat exempel än den konstituerande församlingen.

Denna hade valts i november 1917, efter att sovjeterna som omfattade 25 miljoner arbetare, soldater och fattiga på landsbygden hade tagit makten. Valen till den konstituerande församlingen sågs av bolsjevikerna som en slags opinionsmätning, och partiet ansåg att den konstituerande församlingens uppgift skulle vara att även den erkänna sovjetmakten. Något *Kommunismens svarta bok* inte alls berättar är att bolsjevikerna i detta val fick 25 procent och blev största parti i både Moskva och Petrograd. Mensjevikerna, Skotts och Courtois "demokratiska socialister", fick fyra procent. Största parti blev socialistrevolutionärerna, SR, med 58 procent. Detta parti hade under hösten splittrats. En majoritet stödde vänstern, som var allierade med bolsjevikerna. Men bland de valda på gamla listor hade SR-högern majoritet. Dessa planerade efter valet en kupp med väpnade trupper för att församlingen skulle ta makten, men backade i sista minuten. När de inte erkände sovjetmakten upplöstes församlingen. Upplösningen "väckte emellertid inget eko i landet" konstaterar även Nicolas Werth i *Kommunismens svarta bok*. Militär och borgare i Ryssland och internationellt var helt inriktade på att agera militärt. Under våren 1918, efter upplösningen, pågick i sovjeterna en genuin debatt mellan bolsjevikerna och andra socialistiska riktningar vars ledare då inte tagit till vapen mot regimen. Courtois jämför den uteblivna rösträtten när den konstituerande församlingen upplöstes med att bli "utrotad". Besluten från sovjetmakten inskränkte rättigheterna för några mindre grupper: de som anställde andra i profitsyfte, levde av inkomster från andras arbete, privata affärsmän, munkar och präster, samt kriminella. Det ska jämföras med att i Sverige och andra europeiska länder saknade många arbetare och alla kvinnor både fackliga rättigheter och rösträtt.

Courtois tillskriver den tyske socialdemokraten Karl Kautsky "stort mod" och påstår att denne 1917-18 kritiserade "Lenins metoder", "våld, brott och terror". Kautsky ska ha lanserat en teori om kriget som en "brutaliserande faktor", vilket inte låter särskilt unikt. Courtois hånar Lenins motstånd mot första världskriget och ansluter sig till Kautskys uppfattning att kriget var "oundvikligt" eftersom socialisterna "inte kunde" stoppa det. Ingen förnekar väl att socialdemokraterna inte klarade att stoppa kriget. Frågan är vilka slutsatser som dras av detta. Lenin visade att det avgörande skälet var att krigsmotståndet övergavs – av Kautsky och hans gelikar. När kriget blev allvar stödde Kautsky den tyska armén. Det Lenin och bolsjevikerna smädades för är att de stod fast vid Andra internationals uppfattning innan kriget. Courtois följer sedan Kautsky vidare och säger att socialister då borde tagit till uppgift "att omgruppera sina styrkor för att förhindra alla återfall i krig". Varken original-Kautsky eller hans efterföljare idag beskriver hur denna omgruppering skulle ha gått till. Varför skulle det vara lättare att förhindra ett framtida återfall än att stoppa det just då pågående kriget? Andra världskrigets utbrott måste ändå anses vara ett mått på hur socialdemokratin lyckades med uppgiften. Courtois och antikommunisterna skriver mäsrande att Lenin blev "mer och mer isolerad" och revolutionen segrade i "bara Ryssland". Men snarare än att detta gav idolen Kautsky fria händer för sin variant av socialism blev den ryska revolutionens isolering en huvudorsak till att kriget återupptogs drygt 20 år senare. Isoleringen fick tragiska konsekvenser: stalinismen i Sovjet och att arbetarrörelsen i Tyskland kunde krossas av nazismen. Det går en rak linje från Kautskys och mensjevikernas urartning vid första världskrigets utbrott till deras stöd för de vita och imperialismen i inbördeskriget i Ryssland.

Kommunismens svarta bok försöker belägga att Stalins metoder grundlades under Lenin, eller snarare var desamma. Stalins Moskva-rättegångar sägs ha föregåtts av "stora skådeprocesser" i början av 20-talet. Exemplet är rättegången mot socialistrevolutionärerna den 8 juni 1922. Men denna skiljer sig på alla avgörande punkter från 30-talets skenrättegångar under Jezjov och Vysjinskij som båda stod direkt under Stalins ledning. 1936-38 "erkände" bolsjevikiska ledare som Zinovjev och Bucharin att de skulle varit nazistiska agenter under Trotskij's ledning. Detta efter många år av förvisning och förnedring, följt av tortyr och löften att deras

familjer skulle skonas om de erkände. De åtalade avrättades direkt efter rättegången, med åklagarens rop ”skjut de galna hundarna” fortfarande klingande i luften. 1922 företrädde de åtalade socialistrevolutionärerna av socialdemokrater som tysken Theodor Liebknecht och belgaren Vandervelde, samt flera ryska advokater. Åtalet gällde inte fantasibrott, utan verkligt samarbete som SR-ledarna haft med amiral Koltjak och general Denikin, samt ansvar för attentat som dödat bolsjevikledarna Uritskij och Volodarskij. Alfred Rosmer, själv tidigare syndikalist, skriver utifrån de rapporter han fick från rättegången att de anklagade ”försvarade sig emellertid med en utomordentlig kraft, tog upp procedurfrågor och gjorde invändningar mot sekundära detaljer. De rättfärdigade sina handlingar med att det krig som de förklarat mot regimen var svaret på bolsjevikernas upplösning av den konstituerande församlingen. De presenterade sig som politiska motståndare, fast beslutna att ingenting förneka av sina idéer.” ”Det var inte fråga om att förnedra dem, ännu mindre att tvinga dem att förnedra sig själva. De stod inför domstolen i sin fulla styrka och gjorde inte avsteg från sin övertygelse.” (*Moskva under Lenin*). Rättegången visade hur SR:s ledande tidning i Samara, där partiet samarbetade med Koltjak som senare utropade sig till diktator, skrev att Lenin genom attentatet sommaren 1918 hade ”straffats av arbetarna”, av ”demokratiska kretsar”. 14 av de anklagade dömdes till döden, men avrättningarna verkställdes inte, efter ett beslut från sovjeternas exekutivkommitté. På 30-talet var skenrättegångar de offentliga uttrycken för massarresteringar, utrensningar och avrättningar som pågick i hela Sovjetunionen, på arbetsplatser och bostadsområden, inom byråkratin osv. Rättegången 1922 gällde verkliga brott och var inte starten på vad som skedde 14-15 år senare.

Metoden i *Kommunismens svarta bok* är också att försöka koppla Lenin till idéer han inte alls stod för. Courtois ägnar en stor del av sin avslutning till hänvisningar till den anarkistiske 1800-talsterroristen Netjajev. Lenin sägs ha gått i dennes fotspår. Men kamp mot individuell terrorism var en av hörnstenarna i det teoretiska förberedelsearbetet inför bildandet av den ryska socialdemokratin. Kampen i Ryssland behövde ”dialektik inte bomber”, som Trotskij uttryckte det. Socialdemokratin kunde ge politisk teori och idéer på marxistisk grund. Detta var speciellt viktigt just för att det i Ryssland fanns en anarkistisk tradition. Ingenstans i Lenins skriftliga verk, eller i det praktiska agerandet, finns stöd för terrorism. Ett av de mest konstruerade kapitlen i *Kommunismens svarta bok* handlar om terroristaktioner. Anklagelsen är försåtligt formulerad. Det sägs att kommunisterna skulle ”återgå till” terroraktioner, som ”de tidigare inte använt sig av särskilt mycket”. Detta ”inte särskilt mycket” understryks av att alla terrordåd i kapitlet är från 60-talet eller senare. Påståendet att Lenin och ryska revolutionen skulle bära ansvaret för aktioner begångna av IRA, PLO/PFLP eller Baader-Meinhof visar hur långt dessa antikommunisterna är beredda att gå. Marxismen står för en skarp kritik mot den individuella terrorismens metoder. Terrorismens budskap är att de förtrycktas egen kamp är onödig – den kan ersättas av små grupper med bomber. Men terroristerna kan inte kan avskaffa förtrycket. När ett attentat dödade tsaren 1881 fanns det en ny tsar dagen därpå, med kraftigt förstärkt polisförtryck och förföljelse av alla som kämpade mot tsaren. Och medan de ryska terroristerna på 1800-talet trots allt hade en viss förankring, var 1970-talsterroristerna hemliga sällskap vars dåd även dödade oskyldiga. Dagens marxister är motståndare till terrordåd som att bränna bilar med syfte att rädda miljö eller djur.

Marxisters kritik mot terroristerna betyder inte, som hos Courtois, att bortse från den statliga terrorn. *Kommunismens svarta bok* kritiserar befrielseörelsen FLN:s aktioner i Algerietkriget, men inte den franska kolonialregeringen. Detta är förstas särskilt avslöjande i en bok utgiven i Frankrike. Den terror som utövas med stöd av regeringar och storföretag i Väst, som USA:s hjälpande hand till Turkiets terror i Kurdistan och Shells mördarband i Nigeria, leder inte till en svartbok från Courtois.

Den ”röda terror” bolsjevikregeringen proklamerade i september 1918 har inget att göra med vad som idag kallas för terrorism. Den röda terrorn var helt offentlig, beslutad av sovjetmakten och riktade sig mot dem som inlett ett krig mot regeringen och sovjetmakten. Den röda terrorn var ett försvar av de förtrycktas revolution och befrielse, inte en exploatering av kolonier eller slavar.

Möjligen vill gårdagens maoistiska vänster, som hyllade Stalin, gärna se att kopplingen Lenin-Stalin upprätthålls. Att de själva inte förstod skillnaderna mellan levande marxism och byråkratins själviska dogmer är förstås avslöjande. Courtois beskriver i en intervju hur han själv var ”professionell revolutionär” (maoist), på gränsen till att inleda ”det väpnade upproret”. Efter tre år i denna miljö, 1971, valde han dock att återgå till en akademisk karriär. Idag skriver Courtois att Stalin var en ”värdig arvtogare” till Lenin ”på strategins område”. Stalin ska enligt Courtois ha haft ”överblick över globala sammanhang”. Han hänvisar till den franske presidenten de Gaulles uppgörelse med Stalin efter andra världskriget som gav Stalin kontrollen över Polen. Idén fick Stalin av den brittiske premiärministern Churchill när de allierade ledarna träffades under kriget. Churchill inbjöd Stalin att dela in Europa i inflytelse-sfärer.

I Stalins uppgörelse med de Gaulle ingick att det franska kommunistpartiet, som hade stort inflytande på grund av sin roll under kriget och efter Sovjets seger, skulle ligga lågt. Detta avtal understryker den gigantiska klyftan mellan Lenin och Stalin. Lenins strategi syftade till att stärka arbetarkampen och socialismen internationellt. Stalin, däremot, agerade trångsynt nationalistiskt i sitt eget och byråkratins intresse. Samma direktiv som sändes ut till det franska kommunistpartiet gick också till de italienska och grekiska partierna. Det sistnämnda krossades sedan av brittiska trupper utan att få stöd från Sovjet. I Kina gav Stalin 1946 stöd till Chiang Kai-shek.

Stalin som överlägsen strateg är en myt. Han vägrade att tro på rapporterna att Hitler förberedde att militärt angrepp i juni 1941, trots att rapporterna till och med gav exakt tidpunkt, vilket gav angriparna ett stort övertag.

1917

Nicolas Werth har skrivit de längsta och mest detaljerade avsnitten i *Kommunismens svarta bok*, om Sovjetunionen. Hans avslutande kapitel har dock många reservationer som saknas hos svenskarna Skott, Leijonborg med flera. Werth talar om ”många dunkla områden” i forskningen och ”allt mer svårutredda frågor”. Gemensamt med de övriga författarna är att hans avsnitt är oerhört ensidigt vinklat på ”kommunismens våld” och saknar en bredare beskrivning av politik och samhälle.

Till skillnad från de svenska antikommunisterna talar Werth om 1917 som en ”social revolution”. Han låtsas inte heller att bolsjevikerna saknade stöd: ”Under ett kort men avgörande ögonblick, mot slutet av 1917, sammanfaller det agerande som bolsjevikerna... bestämmer sig för med flertalets strävanden, även om målen på medellång och lång sikt är olika.” Werth visar upp den djupa krisen i Ryssland under kriget: ”det blev uppenbart att autokratin inte längre kunde fortsätta kriget.” Men Werth skriver inte för vilka det var uppenbart. Tsarregimen själv ansåg det inte uppenbart att den skulle avgå. Inte heller den liberala borgerligheten, varken i Ryssland eller i de allierade staterna England eller Frankrike såg detta. Bolsjevikerna, däremot, kände ett starkt växande stöd för sin kritik av kriget. Strejker och protester bland arbetarna ökade redan 1916.

Werth beskriver korrekt situationen efter februarirevolutionen som en dubbelmakt mellan den provisoriska regeringen och arbetarråden, sovjeterna. Hans beskrivning av en avgörande svaghet hos sovjeterna, ”tvära kast i den nyckfulla allmänna opinionen”, var dock i själva

verket dess stora fördel jämfört med andra organ. Det blev möjligt för nya idéer och partier att vinna stöd, genom att sovjeternas delegater var möjliga att avsätta.

Werth avslöjar också sanningen om Skotts ”demokratiska” period från februari till oktober: ”De tre provisoriska regeringarna som avlöste varandra mellan den 2 mars och den 25 oktober 1917 visade sig vara ur stånd att lösa de problem den gamla regimen lämnat dem i arv: den ekonomiska krisen, de fortsatta krigsansträngningarna, arbetarfrågan och jordbrukets problem.” Men han ursäktar detta med att den provisoriska regeringen *ville* vara just provisorisk. Den hade en ”skrupulös omsorg om legaliteten” och utlyste därför inte några val. Men vad skulle ändrats om den borgerliga regeringen slopat titeln provisorisk? Werth kan inte förklara *varför* den misslyckades på alla områden. Orsaken fanns i dess klassbas. Regeringen dominerades av intressen som själva ägde jord och företag, och därför var ansvariga för ”arbetarfrågan och jordbrukets problem”. Hur skulle de kunnat lösa ”krigsansträngningarna” utan att stoppa kriget, vilket ställt dem i motsättning till både sina egna generaler och de borgerliga vännerna i de allierade staterna. Werth beskriver själv hur regeringen syftade till ”en mäktig patriotisk uppräckning”. Men genom att de är ”forskare” slipper Werth, Courtois m fl att beskriva hur en annan väg än sovjeternas maktövertagande kunde sett ut.

Werth visar hur revolutionen utvecklades genom ”en obestridlig radikalisering av kraven och de sociala rörelserna”. Två miljoner soldater deserterade från juli till oktober. Bonderevolten på landsbygden betydde att ”tusentals herresäten brändes och hundratals godsägare massakrerades”. Dessa rörelser sammanföll med bolsjevikernas program och ledde fram till oktober. Bolsjevikerna organiserade upproret som definitivt tog makten och lade den i händerna på den andra sovjetkongressen.

Nicolas Werth ger den borgerliga – och stalinistiska – standardversionen av bolsjevikernas historia. Partiet sägs ha varit ”en förtrupp av yrkesrevolutionärer”, ”på ljusårs avstånd från det stora samlingsparti, vidöppet för sympatisörer med vitt skilda tendenser, som mensjeviker och europeiska socialdemokrater i allmänhet föreställde sig”. Om detta stämmer, hur kom det sig då att bolsjevikerna och inte mensjeviker blev det i särklass största partiet för arbetare i Ryssland, först 1912-14 och sedan under 1917? Bolsjevikerna fick efter oktober dessutom stöd av majoriteten av de socialdemokratiska partierna: I Frankrike, Spanien, Italien och Norge, för att nämna några länder. De ”vidöppna” partierna med ”vitt skilda tendenser” var inte mer vidöppna än att de, som det svenska socialdemokratiska partiet, målmedvetet arbetade för att kasta ut sitt eget ungdomsförbund och en stor del av partiet. De socialdemokratiska partierna var samtidigt mycket elitistiska, med ledare och riksdagsgrupper som öppet struntade i beslut tagna på partikongresser eller bland medlemmarna. Olika åsiktsriktningar hade betydligt större rättigheter inom bolsjevikerna, med syfte att försöka komma fram till en gemensam politik.

Werths okunskap om Lenin och bolsjevikerna är uppenbar. Han påstår att Lenin i boken *Imperialismen som kapitalismens högsta stadium* för första gången förutsett att revolutionen först skulle kunna bryta ut i ”ett ekonomiskt föga utvecklat land som Ryssland, under förutsättning att den revolutionära rörelsen där leddes av en disciplinerad förtrupp” för att senare gå vidare till inbördeskrig. Detta stämmer inte, boken har inga sådana avsnitt. Lenin skrev *Imperialismen* mellan januari och juni 1916. Bokens innehåll är en socialistisk analys av hur finanskapitalet och de stora monopolföretagen kämpar om makten i världen. Den är full av ekonomiska fakta och siffror, som att kolonialmakterna förtryckte en miljard människor i de underkuvade nationerna. *Imperialismen* handlar inte om uppgiften för en revolutionär förtrupp, särskilt inte i Ryssland. För att passera tsarens censur undvek Lenin till och med att behandla den ryska imperialismen. Han skriver i förordet till en senare upplaga att läsaren med fördel kan läsa Ryssland där det står Japan.

Samma sak med frågan om ”inbördeskriget”. *Kommunismens svarta bok*, upprepat av Staffan Skott, påstår att Lenin och bolsjevikerna hade inbördeskrig som ett av sina mål. Det är absurt. Det är sant att Lenin efter första världskrigets utbrott förespråkade att detta redan existerande krig skulle omvandlas till ett inbördeskrig. Parollen användes för att totalt distansera sig från de som stödde världskriget. Inbördeskriget i detta sammanhang betydde revolution, att störta de krigförande regeringarna. Lenin och bolsjevikerna var ute efter arbetarnas maktövertagande, och förstod att detta inte skulle kunna ske utan motreaktioner från den gamla härskande klassen. Ett ensidigt inbördeskrig var också vad som drabbat de franska arbetarna efter nederlaget för Pariskommunen 1871, liksom i mindre skala de ryska arbetarna efter 1905. Inbördeskriget betydde alltså dels att vända vapnen mot de egna förtryckarna istället för mot soldaterna på andra sidan fronten, dels att förbereda försvaret mot en oundviklig kontrarevolution. Anklagelsen att bolsjevikerna efter oktober 1917 skulle ha eftersträvat ett inbördeskrig är befängd. Varför? Vad skulle det kriget kunna uppnå när de redan hade makten och ett växande stöd? Det finns inget belägg för detta påstående, och då vet vi att bolsjevikerna inte heller hade haft något skäl att dölja sin politik. Den praktiska politiken omedelbart efter oktober pekar snarare på att bolsjevikerna delvis släppte sin egen uppfattning om en oundviklig väpnad kontrarevolution. Det är lätt att tro, när de frigav de vita generalerna mot enbart löften att dessa inte skulle ta till vapen.

Efter att ha understrukt bolsjevikernas ”elitism” kan Werth ändå inte motstå frestelsen att kritisera från rakt motsatt håll: ”Den berömda partidisciplinen var en from förhoppning mycket mer än en realitet.” Han skriver att partiets fotfolk gick längre än ledningen ville: ”... efter blodiga demonstrationer i Petrograd mellan den 3 och 5 juli förklarades partiet olagligt och dess ledare antingen arresterades eller tvingades i exil, som Lenin.” Dessa citat säger egentligen mer om Ryssland under 1917 och om bolsjevikerna än vad Werth troligen kan ha insett. Mot myten om Lenins piska och maktbegär ställs här ett starkt tryck från självständiga gräsrotsbolsjeviker, som ville gå längre. Men Werth skriver inte vad julidemonstrationerna gällde. Den provisoriska regeringens krigsoffensiv i juni, ivrigt påhejade av regeringar och socialdemokratiska ledare i England och Frankrike, hade totalt misslyckats. Den sociala krisen fördjupades. De mest militanta arbetarna och soldaterna i Petrograd ville nu störta regeringen och upprätta arbetarstyre. Bolsjevikledningen och Lenin argumenterade emot, sa att det var för tidigt, att huvudstaden skulle riskera att isoleras. När rörelsen ändå fortsatte deltog bolsjevikerna för att försöka hålla den tillbaka. Werth skriver att julidagarna blev ”blodiga”, men inte vad som hände eller varför. Inte heller varför bolsjevikledare som Trotskij arresterades och Lenin tvingades under jord. Vilken sorts ”demokratisk” regim var det som sköt skarpt mot demonstrationer och som olagligförklarade bolsjevikpartiet? Bolsjevikernas opponenter, från generalerna till mensjevikerna, försökte att en gång för alla utrota partiet, genom att sprida lögnen att bolsjevikerna försökt ta makten i juli. Slagen mot bolsjevikerna förenades med en allmän repression. Den 12 juli återinfördes dödsstraffet vid fronten och den 18 juli upplöstes den finska lantdagen.

Men när general Kornilov i slutet av augusti marscherade mot Petrograd för att genomföra sin kupp mot den provisoriska regeringen tvingades premiärministern, SR-aren Kerenskij, att lyfta på förbudet mot bolsjevikerna för att kunna stoppa Kornilov. Arbetar- och soldatbolsjevikernas roll blev avgörande i försvaret mot militärkuppen, som snabbt kollapsade. Detta blev inledningen på ett snabbt växande stöd för bolsjevikpartiet. Bolsjevikerna vann majoritet i sovjeterna och Trotskij, som suttit fängslad i över en månad, blev ordförande i Petrogradsovjeten. Maktövertagandet var nu möjligt, sedan massdeserteringar från armén bidragit till en intensifierad bonderevolt på landsbygden. Werth talar om ”bolsjevikisk infiltration” i Petrogradsovjetens revolutionära militärkommitté, som förberedde upproret i oktober. Men varför skulle bolsjevikerna behöva infiltrera när de hade majoritet i sovjeten?

Efter oktober

Efter oktober var bolsjevikernas ”enda bundsförvanter ” ”ett antal människor tillhörande socialistrevolutionärernas vänsterflygel”, skriver Werth för att ge intryck av bolsjevikisk isolering. Men han tvingas också konstatera att det i slutet av 1917 och början av 1918 inte fanns någon seriös motståndare som kunde hota den nya arbetarregeringen. Det svaga kontrarevolutionära våldet ger också möjlighet att igen värdera bolsjevikernas avsikter. Om ”målet” var inbördeskrig – varför vänta till 1918? Då hade de vita arméerna byggts upp och de utländska arméerna invaderat, inte bara Rysslands tidigare krigsmotståndare centralmakterna (Tyskland, Österrike), utan också Rysslands tidigare allierade (England, Frankrike) som landsteg sommaren 1918. I fråga om att krossa den ryska revolutionen bildades snabbt en ny allians mellan de två imperialistiska block som fört ett blodigt krig mot varandra i tre år. Den brittiska krigspropagandan mot Tyskland blundade helt för den tyska invasionen mot sovjetregeringen på våren 1918. De gemensamma klassintressena avgjorde.

Werth vill snabbt hoppa över hösten 1917. Han nämner kort dekretet om fred och jord på andra sovjetkongressen, det möte som valde den nya regeringen under ledning av Lenin. Nu togs de beslut landsbygdens fattiga krävt sedan februari och själva börjat genomföra, om en drastisk omfördelning av jorden. Bolsjevikerna blev de som verkligen genomförde socialistrevolutionärernas paroll om jorden åt den som brukar den, dvs 100 miljoner bönder. De 30 000 riktigt stora jordägarna, som var hatade av alla skikt av bönder, förlorade makten över jorden utan kompensation. Bolsjevikregeringens dekret om fred var också ett världshistoriskt beslut som miljoner soldater och deras familjer hoppats på i över tre år. Werth skriver också att bolsjevikerna ”tycktes” (!) uppmana de icke-ryska folken att frigöra sig. Regeringen gjorde i själva verket en deklaration att alla folk är jämlika och suveräna; rätt till självstyre för alla folk, inklusive rätten att bilda egna stater; avskaffande av alla nationella och religiösa privilegier.

Beslut som att avskaffa dödsstraffet vid fronten eller förbjuda rasism, som visade regimens inriktning, blir helt okända för läsarna av *Kommunismens svarta bok*. Liksom besluten att som första land göra rätten till abort laglig och införa rätten till skilsmässa. Samma sak med pressfriheten, där för första gången i världen tryckpressarna fanns tillgängliga för i stort sett alla. Att kritik kunde föras fram på gatorna utan restriktioner finns omskrivet av ögonvittnen. Anarkister och mensjeviker var helt fria och kunde exempelvis genomföra massdemonstrationer vid Krapotkins respektive Plechanovs begravingar. På den tredje sovjetkongressen, den första efter maktövertagandet, var bolsjevikernas stöd ännu större. I den exekutivkommitté som valdes fanns 160 bolsjeviker och 125 vänstersocialistrevolutionärer. Men också representanter för sex andra partier, däribland två mensjevikedare. Sovjetdemokratins spreds till varje region och by där arbetare och förtryckta upprättade nya maktorgan, lokala sovjeter, som störtade de gamla herrarna.

Victor Serge skriver i sin bok om den ryska revolutionens första år att bolsjevikernas motståndare agerade efter mottot: mot bolsjevikerna är alla metoder bra. Det första hoppet satte de till att militären skulle krossa den nya regeringen. När detta totalt misslyckades genomfördes strejker, uppror och sabotage, medan nya militära trupper rustades upp.

När den nya regeringen skulle bildas efter oktober inträdde en ny kris bland bolsjevikerna. En del av partiets ledare, som Zinovjev, förespråkade en socialistisk koalitionsregering. När en majoritet av bolsjevikerna sa nej till krav från mensjeviker och SR, t ex att Lenin och Trotskij inte skulle ingå i regeringen, avgick ett antal bolsjeviker ur regeringen och partiledning. Zinovjev återvände dock senare och vänster-SR inträdde i regeringen i december när bonde-sovjeterna röstat för stöd till den nya regeringen.

Lenin var i början av 1918 i minoritet bland bolsjevikerna när han ansåg att verkställandet av löftet om fred måste ske även om priset skulle vara mycket högt i förhandlingarna med Tyskland. Vänsterkommunisterna, som förde fram att Sovjetryssland skulle föra ett revolutionärt krig mot Tyskland, hade stöd av partiavdelningarna i Petrograd och Moskva. De anfördes av Bucharin, som under två veckor gav ut en daglig tidning och därefter en veckotidning, där även bolsjevikledare som Radek, I M Smirnov och Alexandra Kollontaj medverkade. Deras linje var att det var bättre att förlora ett sådant krig än att göra eftergifter till Tyskland. De trodde att ett revolutionärt krig skulle tända revolutionen i Tyskland och andra länder. Mitt emellan dessa stod i början Trotskij, som menade att eftergifter mot tyskarna skulle göras först med kniven mot strupen. Lenin ansåg detta vara för riskabelt, sovjetregeringen hade inte ens en armé ännu. Vänsterkommunisterna tog alltför lätt på risken för ett nederlag för den ryska revolutionen. Det skulle drabba arbetarna även internationellt, precis som nederlaget i Pariskommunen 1871 stärkt reaktionen i andra länder. Lenin fick böja sig för att han var i minoritet och förhandlingarna med Tyskland kom ingen vart. Frågan avgjordes när Tyskland på nytt förklarade krig och på några dagar tog milsvida landområden. Förhandlingsledaren Trotskij anslöt sig då till Lenins uppfattning som fick majoritet.

Avtalet undertecknades på Tysklands villkor och därmed inleddes början till slutet för världskriget. Lenins uppfattning hade till skillnad från vänsterkommunisternas visat sig vara verklighetsförankrad i de militära styrkeförhållandena. Vänsterkommunisterna, som talat om en partisplittring som trolig, hade mot sin vilja på Lenins förslag på nytt omvalts till partiets centralkommitté. Detta visade på nytt bolsjevikernas traditioner av demokratiska debatter. Redan till sommaren hade vänsterkommunisterna i praktiken upphört som egen åsiktsriktning.

Bolsjevikerna under Lenin införde aldrig något permanent förbud av partier. Borgerliga tidningar förbjöds inte i Petrograd förrän den 3 augusti 1918, då de sedan länge tagit ställning för de invaderande imperialistiska arméerna. Vänstersocialistrevolutionärerna, som av både Skott och i *Kommunismens svarta bok* framställs som om de utnyttjades av bolsjevikerna, avgick självmant ur regeringen. Orsaken var att de var motståndare till fredsavtalet med Tyskland och liksom Bucharin förde fram linjen om revolutionärt krig. Skillnaden var att SR-vänstern inte rättade sig efter demokratiska beslut, utan själva försökte provocera fram ett nytt krig. Mitt under den fjärde sovjetkongressen, den 6 juli 1918, mördades den tyske ambassadören. Vänster-SR tog på sig ansvaret och utropade sig själva som det enda styrande partiet. Den 30 augusti mördade de bolsjevikledaren Uritskij och skadade allvarligt Lenin. Höger-SR hade redan den 20 juni skjutit en annan av bolsjevikledarna, Volodarskij, till döds.

Var det möjligt att avsätta bolsjevikerna? Perioden efter oktober var också ett test för de andra partierna. Var dessa beredda att acceptera bolsjevikregeringens majoritetsstöd i sovjeterna? I Baku förlorade bolsjevikerna en omröstning där mensjeviker och socialistrevolutionärer välkomnade brittiska trupper som ”hjälp” för att upprätta ”demokrati”. 26 bolsjevikledare avgick frivilligt, tvingades på flykt, greps och avrättades på order av den brittiske generalen Thompson. Inbördeskrigets villkor triumferade över bolsjevikernas beredvillighet att gentemot andra partier fortsätta kampen att vinna majoritet inom arbetarklassen.

Den röda terrorn

Den röda terrorn proklamerades av bolsjevikerna i september 1918. Det som är slående för perioden fram till dess är snarast bolsjevikernas mildhet. När det borgerliga kadetpartiet olagligförklarades 1 december 1917 ledde det bara till ett fåtal arresteringar. Under hela första halvåret 1918 avrättades 22 personer av de röda, och under det andra halvåret 6 000. Den röda terrorn infördes först efter de vitas massakrer i Finland, Baku och Ukraina, samt efter attentaten mot bolsjevikledarna.

Sovjetregeringen var då inringad av Krasnov och Denikin i söder, tyskarna i väster och den tjeckiska legionen i öster. De imperialistiska arméerna invaderade. Enligt Werth genomfördes 140 revolter och uppror i bolsjevikiska områden sommaren 1918. Vänstersocialistrevolutionären Latsis, en av de ansvariga för sovjetregimens säkerhetstrupper rapporterade ”Man dödar de våra i hundratal och tusental. Vi avrättar deras folk en efter en, efter långa förhandlingar inför kommissarier och domstolar. I ett inbördeskrig finns det inte plats för domstolar för fienden.”

Nödens tvång drev bolsjevikregeringen till beslut som inte fanns i dess program. Svälten ökade i Petrograd. Brott som plundring, hamstring, spekulering och onykterhet blev nu hårt bestraffade. För att försöka lösa svälten inleddes ett system med tvångsrekvirering av livsmedel. Hela matarméer mobiliserades för att, även med våld, rekvirera mat till de svältande. Precis som den ”krigskommunism” som upprättades inom industrin kom detta till av yttersta nödtvång, långt vid sidan av den väg bolsjevikerna stakat ut.

Säkerhetstrupperna, tjekan, och den nya Röda armé som Trotskij byggde upp hade ett defensivt syfte, att försvara sovjetregimen och att minska nöd och svält. Dess enda möjlighet till seger låg i dess politik, att det fanns tillräckligt många beredda att göra de uppoffringar som krävdes. Att slåss för en revolution är en helt annan sak än att som lejd eller kommenderad kanonmat försvara en impopulär regim. Den röda terrorn var aldrig hemlig – det går bra att läsa om den i Lenins verk. Samtidigt är det uppenbart att bolsjevikerna strävade efter att så snabbt som möjligt trappa ner terrorn. Det visar också deras attityd till personer som kapitulerade.

Werth visar till skillnad från Staffan Skott även upp de vitas verkliga sidor. Särskilt viktig är antisemitismen. Werth refererar rop på möten mot Zinovjev och Lenin: ”Ned med judarna och kommissarierna!” och hur soldater krävt ”Död är judepaket”. Brutaliteten i inbördeskriget i Ukraina kan särskilt förklaras med antisemitismen. De vita slogs under paroller som ”Ukraina till ukrainarna, utan vare sig bolsjevik eller judar”. Röda Armén slog ner kosackuppror som underlättade för amiral Koltjaks vita armé. Kosackerna, som sägs ha utsatts för en särskilt terror, uttalade t ex: ”Vi kosacker ...är för fria val...Vi är mot kommunisterna, mot kommunerna (kollektivjordbruken) och judarna.” Werth uppskattar att 150 000 föll offer för vita pogromer 1919 utförda av Denikins trupper.

Sovjetregeringen fick snabbt stöd av Rysslands minoriteter. Den röda armén hade uppemot 50 000 soldater av kinesiskt ursprung. Bland Volgatyskarna upprättades ett eget sovjetstyre. Detta stöd kallades förräderi mot Ryssland i rasisternas propaganda.

Röda Armén slog ner rader av bonderesningar som genomfördes till stöd för Denikin Det blir därför extra allvarligt att en av Werths viktigaste källor är samme general Denikins ”Kommission för undersökning av bolsjevikiska förbrytelser”. Denna undersökning bildade underlag för boken *Den röda terrorn i Ryssland* av S P Melgunov från 1924. Så mycket för skrytet att *Kommunismens svarta bok* bygger på ”ny forskning”! Werth skriver dock att även Melgunov hade svårt att skilja mellan systematiskt utövad terror och okontrollerade excesser. Det vore osannolikt om inga massakrer hade utförts av de röda under de förhållanden som rådde. Att massakrer genomfördes är inte heller något som den röda sidan dölde. Serge talar om ”Röda brigader, totalt odisciplinerade, ofta fulla, ofta under kommando av äventyrare...” som underminerade sovjeternas auktoritet. Men frågan är vad som var beslutad politik och vad tvingades fram av utvecklingen. Werth skriver om den första säkerhetspolisen: ”Dessa kommissarier... vidtog ofta åtgärder utan godkännande av vare sig regeringen eller bolsjevikernas centralkommitté.” Werth beskriver kritik från höga bolsjevik om ”urartade tjekaavdelningar” och mot expropriationer där det exproprierade hamnade hos enskilda småchefer. Han talar också om ett ”ramaskri” från Trotskij mot ett förslag från tjekaledaren

Dzerzjinskij om att partimedlemmar skulle informera säkerhetsstyrkorna om avvikelser. Samtidigt som bolsjevikerna inte alls dolde att de genomförde en röd terror är det uppenbart att bolsjevikledningen inte sanktionerat flera av tjejkans åtgärder.

Det fanns i Ryssland från 1917 och åren därefter ingen möjlighet till en ”tredje väg” mellan sovjetmakt och militärdiktatur. Särskilt för mensjevikerna och SR ställdes frågan på sin spets. Redan under första världskriget hade mensjevikernas ledning ställt sig på borgerlighetens sida. När den konstituerande församlingen upplöstes i januari inledde de båda partierna förhandlingar med både franska och brittiska företrädare. Tillsammans med de borgerliga kadeterna upprättade de i juni 1918 en ny konstituerande församling i Samara under skydd av de tjeckiska militära förbanden. Församlingen upplöste sovjeterna. Massakrer utfördes på bolsjevikerna. Den konstituerande församlingens egen tidning talade om en ”epidemi av lynchningar”. Redan från början innehades den verkligen makten bakom denna konstituerande församling av den franske ambassadören. Från Ural till Vladivostok fanns ett tag 20 olika regeringar. Församlingen i Samara var dock inte nog kraftfull för imperialismen och den avlöstes av Koltjaks diktatur, som också den styrdes av den franske ambassadören. Ledande mensjevikerna och socialistrevolutionärer avrättades. Det som hände i Samara visade vad som skulle hänt i hela Ryssland om inte bolsjevikerna och sovjeterna tagit makten: en militärdiktatur där inte bara bolsjevikerna, utan även mensjevikerna, SR och andra skulle fängslas och mördas.

Hungersnöden i Ryssland sommaren 1922 drabbade enligt Werth 30 miljoner människor, varav fem miljoner dog. Detta var ett direkt resultat av dels invasionerna och inbördeskriget, dels den hungerblockad som från januari 1919 organiserades i Väst. Detta år var både export från och import till Ryssland i praktiken noll. Tyskland ockuperade Ukraina, som stått för en mycket stor del av jordbruksproduktionen i Tsarryssland. När Werth skriver att matrassoneringen under sovjetregeringen var ”orättvis” därför att arbetare fick mer understryker det att ”orättvisan” antagligen för första gången inte var riktad mot arbetarna. Men ransonerna var för små för alla, och var en stor del av orsaken till kollapsen för hela arbetarrörelsen, sovjetväsendet och även bolsjevikpartiet.

Intressant är att Werth talar om att socialistrevolutionärerna behandlades milt fram till februari 1919. Men när SR på en kongress i december 1918 klart uttalade sig för väpnad kamp mot regeringen var det en krigsförklaring som ställde SR på kontrarevolutionens sida.

Försök görs att jämföra arbetslägren under inbördeskriget med Stalins senare läger och gulagarkipelag. Men även Werth skriver att de 70 000 som enligt honom fanns i arbetsläger 1921 levde under en ”relativt mild politisk regim”. Lägren avvecklades efter inbördeskriget och återkom först med Stalins tvångskollektivisering av jordbruket 1929. Joseph Berger, en revolutionär som efter år i Stalins läger emigrerade till Israel, citeras av Werth. Men Berger har i en egen bok betonat att hur ledningen förvandlades under Stalin: ”förändringen kom med Stalin och hans höga belöningar till sina anhängare. I förberedelserna för den avgörande kampen mot oppositionen gavs kampen mot privilegier slutligen upp.” Den kamp han hänvisar till ägde rum 1926, då Zinovjev och Kamenev för en kort tid anslöt sig till Trotskijs opposition mot Stalinismen.

Komintern

Bolsjevikerna och Lenin förstod ”mycket snart” efter oktober 1917 att världsrevolution behövdes, skriver Stephane Courtois i avsnittet om den Kommunistiska internationalen. Han visar därmed hur lite han förstått, eller hur mycket han vill förvränga, av bolsjevikernas internationalism.

Lenin och de ryska socialdemokraterna var mer internationellt orienterade än de flesta andra partier i den Andra internationalen före första världskriget. Förklaringarna var många. De ryska ledarna levde själva i exil. Tsarens Ryssland var en stat med många förtryckta nationer. Många olika ekonomiska nivåer existerade sida vid sida i Ryssland, där utländska banker och storföretag ägde en stor del av den kapitalistiska delen av ekonomin. Den ryska revolutionens öde var därför helt och hållet länkad till den internationella utvecklingen. Därtill var bolsjevikerna teoretiskt och politiskt mer utvecklade än socialdemokratiska ledare i Västeuropa, som påverkades av sin borgerliga omgivning.

Lenins internationalism var ingen etikett han satte på sig vid högtidstalen eller kom på 1917, utan ett praktiskt redskap för arbetarnas befrielse. Bara internationalism skulle kunna göra slut på första världskriget och den koloniala utsugningen, och lägga grunden för ett nytt ekonomiskt, politiskt och socialt system. Socialismen kunde inte existera som en enbart nationell politisk riktning, ännu mindre som socialt system i bara ett land. Från Andra internationalens kollaps vid krigsutbrottet propagerade därför bolsjevikerna för en ny international.

Direkt efter maktövertagandet i oktober var dock bolsjevikerna fortsatt isolerade, och de imperialistiska makterna kunde invadera Ryssland. Detta vände med revolutionsutbrottet på kontinenten på hösten 1918. Den tyska monarkin störtades. Det österrikisk-ungerska kejsardömet föll samman och nya stater bildades. De nya regeringarna pressades av arbetare och soldater till omedelbara vapenvilor. Arbetarråd efter sovjetmodell bildades och växte snabbt i Tyskland och i stora delar av före detta Österrike-Ungern. Målet var nya råds- (sovjet-) republiker. Kommunistpartier bildades (bolsjevikpartiet hade 1918 bytt namn till kommunistpartiet). Nyckelrollen spelades av det nya tyska kommunistpartiet, vars ledare Rosa Luxemburg och Karl Liebknecht var för en ny, tredje, international. I början av 1919 mördades båda av den tyska kontrarevolutionen, som leddes av militärer och högersocialdemokrater. I mars 1919 samlades representanter för kommunistiska partier och grupper i 21 länder till grundningskongress för Komintern. Det tyska partiet ville vänta med att formellt bilda den nya internationalen, men beslutet togs med stöd av alla andra delegater. Att detta varit riktigt visades av den explosiva tillväxten av internationalen. Inom ett halvår hade Komintern en miljon medlemmar, varav hälften i områden som tillhört Tsarryssland.

För Stephane Courtois existerar inte revolutionerna i Europa och det starka trycket för en ny international. Komintern är bara ett redskap för regeringen i Ryssland, som den senare blev under Stalin. Men deltagarna på den första kongressen representerade självständiga partier och grupper som distanserade sig från dem som nu när kriget var över ville återupprätta den gamla internationalen och dra ett streck över krigschauvinismen. Den Kommunistiska internationalen skulle grundas på en klart revolutionär marxistisk grundval.

Komintern skilde sig från den Andra internationalen genom att även samla grupper och partier från den koloniala världen. På Kominterns andra kongress 1920 deltog 30 delegater från förtryckta asiatiska folk, inräknat dem som förtryckts av tsarregimen.

Courtois är också helt oförmögen att se några som helst skiftningar i Kominterns politik. Marsaktionen i Tyskland 1921, exempelvis, är för honom ett försök att ta makten från kommunisternas sida, med en viss debatt efteråt. I själva verket var marsaktionen ett för tidigt försök att ta makten, utan säkert majoritetsstöd inom arbetarklassen. På Kominterns tredje kongress 1921 kritiserades denna aktion och dess ”offensiva” taktik. Uppgiften att vinna arbetarklassens majoritet återstod i Tyskland och de andra länderna, uttalade kongressen. Därför förespråkades bland annat enhetsfronter, dvs samarbete med andra partier i konkreta aktioner utan att upplösa partiernas politiska program.

Courtois verkar tro att målet var att Komintern skulle bli en direkt kopia av bolsjevikerna. Detta ska jämföras med hur Lenin betonade att utvecklingen i Ryssland präglats av speciella

ryska faktorer som inte kunde tillämpas över allt. I boken *Radikalismen, kommunismens barnsjukdom* 1920 svarade Lenin dem som trott att bolsjevikernas politik enbart var ”pang på” revolutionen. Lenin försvarade bolsjevikernas tradition mot de ultravänsterriktningar inom Komintern som var emot både valdeltagande och arbete i fackföreningarna. Lenin förklarade hur bolsjevikerna, med en klar politik som grund, använt de mest skiftande metoder i sitt arbete. Komintern var långt ifrån en homogen international som bara lydte ”Lenins order”. Till de första kongresserna inbjöds både ultravänster och opportunistiska riktningar inom arbetarrörelsen, som på grund av oktoberrevolutionen sökt sig till Komintern. Debatterna var många och hårda. Lenin och bolsjevikerna hamnade i minoritet i flera frågor, fick kompromissa och formulera om förslag. Lenin, Trotskij och de andra bolsjevikledarna erkände misstag och utvärderade ständigt tidigare beslut och perspektiv.

Skillnaden mot stalinismen är skillnaden mellan demokratiska diskussioner och diktatur. Under Stalin saknades all form av debatter, opposition och omröstningar; varje vändning beskrevs som lysande.

Kommunismens svarta bok berör inte internationalens politik och kan därför heller inte beröra Kominterns urartning. Särskilt tydligt är att författarna inte vill beskriva Trotskijs politiska kritik. När Komintern i mitten av 20-talet under Stalins ledning upprättade den ”engelsk-ryska kommittén”, ett samarbete mellan ryska och brittiska fackliga ledare, var detta en ny viktig vändning. Nu betydde allianser att all kritik lades åt sidan. De engelska fackliga ledare som ingick i kommittén hyllades av Moskva samtidigt som de förrådde den brittiska generalstrejken 1926. Kommunisterna i Storbritannien förlamades när de skulle försöka tillämpa Moskvans linje. Trotskij visade hur kommittén brutit mot bolsjevismen, som inte skulle dolt de politiska skillnaderna på det sätt Stalin och Komintern nu gjorde. Detta är bara ett av många exempel på Kominterns urartning.

I avsnittet om det spanska inbördeskriget har Courtois totalt missförstått Stalins mål. Courtois nöjer sig med att konstatera att Stalin ville uppnå kontroll över den republikanska staten. Inbördeskriget hade börjat i juli 1936 med general Francos krigsdeklaration mot regeringen. Denna var en koalition, folkfront, som valts i februari. Socialistpartiet var största partiet, men de borgerliga inom fronten hade i början majoritet i regeringen. Valet av folkfrontsregeringen ledde till en enorm radikalisering med strejkvågor och jordbruksockupationer. Medan folkfrontsregeringen vacklade inför Franco utvecklade arbetare och fattiga bönder ett revolutionärt krig mot Francos trupper. Detta klasskrig, vid fronten i Aragonien, och dess politiska styre i Katalonien, nådde stora framgångar mot Franco. Både fascisterna och borgarna i folkfrontsregeringen skrämdes av kampen. Även Stalin såg sig tvungen att ingripa – för att krossa arbetarnas revolution. Avsaknaden av ett medvetet revolutionärt parti, ett bolsjevikparti, gjorde detta möjligt. Det är troligt att Stalin hoppades uppnå någon sorts kompromiss i Spanien, men hans överordnade mål var att förhindra en arbetarseger. Om arbetarstyret i Katalonien spridit sig och befästs i resten av Spanien skulle det fått enorma effekter internationellt och även i Sovjetunionen, och därmed hotat Stalins regim mer än vad de borgerliga regeringarna var förmögna att göra. En revolutionär seger i Spanien skulle också ha hindrat de allianser Stalin eftersträvade med västmakterna.

En högre stående moral?

Bolsjevikerna anklagades av sina motståndare för att som jesuiterna låta ”ändamålet helga medlen”. När Trotskij på 30-talet bemötte denna anklagelse påpekade han att inte ens jesuiterna ansåg att vilka medel som helst var tillåtna för att nå målet. Att jesuiterna skulle ha denna mytomspunna uppfattning spreds av protestanter och katoliker när dessa slogs för sina mål. Jesuiternas uppfattning var att olika medel kan användas, men att argumenten för eller emot beror på målet.

Trotskyij frågade sina motståndare: Vilka är era moraliska principer? Frågan är efter *Kommunismens svarta bok* fortfarande obesvarad. Bolsjevikerna anklagas för att ha haft inbördeskrig som sitt mål, när detta försvarskrig inte inleddes förrän den nya regeringen överfallits militärt. Den vita sidans judepogromer accepteras dock, lika väl som varje brott begånget av ”demokratier”. USA:s krig i Vietnam och Indokina ska glömmas, liksom att fyra studenter som protesterade mot samma krig sköts till döds av nationalgardet vid en demonstration på Kentuniversitet i Ohio 1970.

Trotskyij svarade själv på sin egen fråga. Hans moralkod för marxister är att tillägna sitt liv till de förtrycktas sak, samt att sträva efter högsta möjliga medvetenhet vad gäller idéer och högsta oräddhet i kamp. De medel som bröt mot denna moral var att ställa en del av arbetarklassen mot andra delar, att göra massorna lyckliga utan deras deltagande, att minska massornas tro på sig själva och deras organisationer, samt underdånighet gentemot borgarklassen.

Moral är en klassfråga. Stalinismens kollaps och den globaliserade kapitalismens skenbara segrar har ökat den antisocialistiska propagandan. *Kommunismens svarta bok* och Staffans Skotts inlägg är en del av detta, inte bidrag till en seriös diskussion om politik eller moral.

V. Dagens stat och revolutionen

Den svenska välfärdsstaten kunde under flera decennier särskilt på ytan verka helt väsensskild från den stat som beskrivs i *Staten och revolutionen*. Efterkrigstidens reformer gjorde att pensioner, barnomsorg och föräldraförsäkring ingick i statens ansvar och utgifter. Under årtionden var även arbetares syn på staten överväldigande positiv. Staten var detsamma som samhället, eller ”staten är vi alla”. Detta förstärktes av socialdemokratins långa regeringsinnehav, att arbetarnas parti ”styrde”. Även det svenska stalinistiska kommunistpartiet anammade under efterkrigstiden denna syn på staten.

Idag pågår en medveten process från borgerlighetens strategier för att återge staten dess rätta uppgifter, att upprätthålla den härskande klassens lag och ordning. ”Nattväktarstaten” kallades den av SAF i ett nyliberalt program. 90-talets privatiseringar och nedskärningar ska banta statens ”mjuka” delar till ett minimum. Samtidigt pågår en strävan från borgerligheten att förstärka och höja statusen på de förtryckande delarna. Polisen får mer resurser. Militären ska ”moderniseras” och internationaliseras. Lagstiftningen ska försvara den privata äganderätten. Arbetsrättsliga lagar om fackliga rättigheter ska däremot rivas upp. Staten ska imitera privata företags sätt att fungera, ”chefer ska vara chefer”. I den nygamla statens återkomst ingår också än så länge svaga försök att stärka kungahuset. ”Kungen mer politisk i riksdagstalen”, skrev Svenska Dagbladet i en rubrik 991109.

1990-talet markerar en vändpunkt. Men vi har ännu bara sett början av denna process där staten ömsar skinn, under tryck av ekonomiska kriser och masskamp från arbetarklassen.

Åtstramnings- och omfördelningspolitiken som tar från de fattiga och ger till de rika ökar polariseringen i samhället. Det gör att staten fått svårare att med ”mjuka” medel hålla samman samhället och dämpa motsättningar. Polis, domstolar och i viss mån militären har fått en skarpare profil under 90-talet. Polisen har jagat och gripit flyktingar i statens politiska och ekonomiska intresse. De som tvingats fly från sina hemländer får budskapet att de inte är välkomna i Sverige. Polisen har även flera gånger brutalt agerat mot antirasistiska demonstrationer, medan nazistiska marscher fått polisbeskydd. Demonstrationer för kvinnors rättigheter har utsatts för samma behandling. Ungdomars självorganisering, utanför de statligt subventionerade verksamheternas kontroll, som gatufesterna ”Reclaim the city” i Stockholm i september 1999, utsatts på polisövervakning och polisivåld. Nolltoleransprojektet, hämtat från polisen i New York, inleddes i Stockholm 1997 med en razzia mot samtliga resenärer på

tunnelbanestationen i invandratäta Rinkeby. Nolltolerans betyder också förbud mot affischering och hårdare tag mot hemlösa och tiggare.

Detta leder i sin tur till ökad medvetenhet om statens roll. Kritiken spås på av IB-affären, skandaler i Säpo, domstolarnas ignorans inför rasism och kvinnoförtryck, statens uppblandning med EU, riksbankens nya "självständighet" med mera. Det är i detta sammanhang som *Staten och revolutionens* analys av dagens stat och bild av arbetarstaten behövs.

Välfärdsstaten

Statens uppgift är att ta hand om borgarklassens generella intressen, också mot enskilda kapitalister och företag. Gentemot arbetarklassen har statens uppgift även under efterkrigstiden varit att stifta lagar som begränsar fackets och arbetarnas makt. Borgarklassen, som består av 1-2 procent av befolkningen – de stora ägarna till storföretag och banker – skulle aldrig klara att behålla makten utan en statsapparat. Denna måste verka vara åtminstone delvis neutral. Statens tillväxt i Sverige var ett monument över borgarklassens svaghet, men ändå i grunden deras stat.

Även sådant som bland arbetare setts som de största framgångarna är präglad av statens borgerliga klasskaraktär. Under drygt 20 år tiodubblades den svenska barnomsorgen till att omfatta 250 000 barn. Kvinnorna kunde lämna hemmen för att arbeta, en viktigt steg framåt. Men samtidigt var utbyggnaden av barnomsorgen inte bara något som arbetarrörelsen eller kvinnorna tvingade fram. Den stod också i samklang med behovet av arbetskraft hos företagen och därmed statens behov. "Arbetskraftens effektivitet" ökade, och klassamhället mjukades upp. Däremot fick barnomsorgen en speciell karaktär, den blev en del av den offentliga sektorn och inte privat, på grund av trycket från arbetarkvinnorna och arbetarrörelsen. Kapitalisterna gjorde eftergifter som de under 90-talet och framöver försöker ta tillbaka.

Den offentliga sektorns roll och storlek har vuxit fram ur behovet att få det kapitalistiska systemet i Sverige att fungera så friktionsfritt som möjligt. Storföretag och kapitalister drömmer om en "fri kapitalism", men har hela tiden varit beroende av statliga insatser. Den offentliga sektorn kunde under efterkrigstiden delas in i fyra delar:

1. Reproduktion av arbetskraften. Det vill säga "tillverkning, reparationer och service" av arbetare och tjänstemän. Hit hör utbildning, sjukvård och barnomsorg. Under kapitalismens tillväxtfaser är detta en del av staten som måste växa. Detta är den del som drabbats av de största nedskärningarna på 90-talet. Trots detta är denna del fortfarande störst och har flest anställda inom den offentliga sektorn. Här har vi sett flera strider från anställda och brukare, trots passiviteten i LO-toppen, och hård masskamp är att vänta i framtiden.
2. Statliga insatser för att direkt stötta produktionen. Hit hör forskning, utveckling, infrastruktur, försvarsbeställningar, energi. Post, tele, järnväg, flyg och motorvägar har länge varit statliga. På dessa områden genomförs idag stora privatiseringar och nedskärningar. Efterkrigstidens något mer allsidiga utveckling på dessa områden, regionalt och med spridning till vanligt folk, ersätts idag av elitsatsningar som kan organiseras av privata storföretag.
3. Statens organ för "harmoni", som innehåller de delar som gett "en glimt av socialismen". Det är reformer som den svenska arbetarklassen kunnat kämpa sig till under efterkrigstiden under de största striderna mot borgerliga partier och SAF. Hit hörde ATP, kommunal hemtjänst, förlängda semestrar, föräldraförsäkring. Tillsammans med närmast ingen arbetslöshet och ökad bostadsstandard blev detta den "svenska modellen" eller välfärdsstaten. Detta är förstås inga gåvor från de rika, utan resultatet av värden som producerats av arbetarnas arbete. Nu ska arbetarnas andel av produktionsvärdet pressas ner, både löner (1999 är löneandelen den lägsta under 1900-talet) och den del av offentliga sektorn som bekostar arbetare.

4. De repressiva delarna av staten, polis, militär, domstolar och fängelse. Dessa är instrument för att försäkra den härskande klassens "ordning" och makt. De har ingen direkt koppling till produktion eller reproduktion, utan har som uppgift att avskräcka arbetare och oppositionella från att protestera, samt att ge borgarna ett slags gemensamma spelregler efter vilka de kan organisera sin jakt på profiter. Eftersom de repressiva delarna av staten inte existerar i ett vakuum, har de i Sverige kommit att omfattas av t ex facklig organisering och på senare år genomgått nedskärningar, dock mindre än inom andra sektorer.

Den fjärde delen, statens kärna, är viktigast för kapitalistklassen. Denna klassiska marxistiska syn finns omvänt representerad även hos de styrande. "Rättsväsendet är inte vilken del av den offentliga sektorn som helst. Det utgör själva kärnan i staten och måste alltid, oavsett om resurserna tryter, ges tillräckliga anslag för att uppgiften ska kunna lösas på ett tillfredsställande sätt", skrev Svenska Dagbladet i en ledare i februari 1994.

Alla de tre första delarna av staten är under attack, och till stora delar umbärliga för kapitalistklassen. Under 90-talet har Sverige genomfört den största åtstramningen av alla EU-länder, från en hög nivå. De totala offentliga utgifterna sjönk från att motsvara 29,3 procent av BNP (värdet av den samlade produktionen av varor och tjänster under ett år) 1980 till 25,3 procent 1997. Den nya bantade offentliga sektorn är mer byråkratisk, har längre köer och är orättvisare än tidigare. Detta är ett resultat av nedskärningarna och privatiseringarna, men också av en ny ideologi. Staten ska nu "ställa krav" på den som är sjuk eller arbetslös istället för tvärtom. Pensionärer och sjuka utsätts för en mycket strängare "bedömning" av vårdbehoven. Institutioner för behandling av missbrukare och vård av psykiskt funktionshindrade har stängts utan några verkliga alternativ. Familjer med problem får allt mindre hjälp. Hemspråksundervisning för invandrarelever har i praktiken lagts ned. Fackets kapitulation eller till och med samspel i denna process har lett till att personalens arbetsbörda blivit allt hårdare. För att minska de anställdas kollektiva styrka har lönerna blivit individuella.

Privatiseringarna har flera sammanfallande syften. Ett är att kunna göra vinster på lukrativa marknader, som redan skett inom kollektivtrafiken. Högre arbetstempo, sämre arbetstider och arbetsvillkor, samt lägre löner för de anställda har fått betala uppbyggnaden av företag som skotska Stagecoach, som först köpte Swebus. Genom privatiseringarna ska offentliga sektorns utgifter minska och därmed skatterna kunna sänkas för högavlönade och rika. Dessa kan sedan passera alla köer genom att köpa tjänster privat.

Det ideologiska motivet till privatiseringarna är att försvaga arbetarrörelsen och arbetarklassen. Borgarnas strategier vet att klasskampen kommer att öka, inte minst på grund av den egna angreppspolitikerna. Nu vill de försvaga de offentliganställdas fackföreningar och minska politikernas inflytande. Trots att de sistnämnda driver nedskärningspolitik finns det i borgarnas ögon en risk att de låter sig påverkas av opinioner och protester. "Majoritetsbeslut" kritiserar för att vara ineffektivare än den "fria marknaden".

Det som håller tillbaka en fullskalig slakt är politiska faktorer, rädslan för arbetarklassens motreaktion. Trots osäkerheten på grund av nedskärningar, fackets icke-motstånd och individualiseringen av arbetsförhållandena har den svenska arbetarklassen en enorm potentiell styrka. Vid storkonflikten 1980 tvingades SAF:s hökar krypa till korset efter åtta dagars konflikt. Den borgerliga regeringen under Carl Bildt 1991-94 tvingades öka utgifterna för arbetslösheten med tiotals miljarder för att dämpa den sociala oron. Samtidigt genomförde samma regering också räddningsoperationen för bankerna, en avgörande bransch för den kapitalistiska marknaden. Här sparades inga miljarder för att hålla klassbröderna skadeslösa. Ingen annan kraft än staten hade kunnat genomdriva denna politik, inklusive de stora åstrammingspaketerna på hösten 1992 för att "rädda kronan". Som alltid vid kriser eller krig, ända sedan Lenins tid, ställde socialdemokratin upp vid Bildts sida.

Även utan öppen konfrontation blir statens roll tydligare och viktigare. Parallellt med privatiseringarna sker en förändring av myndigheterna. Utslagningen ökar, medvetet påskyndad av staten. Arbetskadade eller socialbidragssökande kan bekräfta en ny hårdare attityd under 90-talet. Försäkringskassan och sociala myndigheter har blivit i växande grad övervakande och förtryckande. Staten visar allt mindre intresse av att reproducera arbetskraft som de inte tror behövs. Skallet mot teoretisk utbildning för alla ska ses i detta sammanhang. Tal om allas rätt till utbildning och arbete är ett håån mot växande grupper av långtidsarbetslösa och nyfattiga. Lösningen sägs vara tillfälliga jobb till låg lön, utan fackliga rättigheter.

Motståndet mot privatiseringar och nedrustning av offentliga sektorn har stöd av en stor majoritet i Sverige. Men staten styrs inte av dessa utan av kapitalets intressen. Samtidigt behöver försvaret av tidigare reformer inte vara ett försvar av dagens hierarkier och styre med resultatenheter, som bara är en imitation av de privata företagen. Det behövs en kamp för arbetarkontroll och demokratisering av den offentliga verksamheten, där personal, brukare och lokalbefolkning kan delta på ett annat sätt än idag. Detta kräver både mer resurser och en arbetstidsförkortning utan lönesänkning som en demokratisk reform.

Vem styr staten?

De delar av offentliga sektorn som nu privatiseras eller försvinner är samma delar som under 50-, 60- och 70-talen skapade ett masstöd för den socialdemokratiska politiken. Någon sorts, om än långsam, väg mot socialismen kunde finnas med ständigt förbättrade reformer. Nu har denna reformism kollapsat samtidigt med reformerna. Den påstått stabila och demokratiska vägen ledde till välfärdsstatens nedmontering, nyfattigdom och misär.

Socialdemokratins inflytande över statsapparaten under efterkrigstiden har varit betydligt överdriven. Varje regering i ett kapitalistiskt samhälle måste samarbeta med den härskande klassen. Om inte, kommer den att utsättas för kapitalflykt, investeringsstrejk eller annat sabotage, och tvingas då vända eller ta strid. Kapitalistklassen, borgarna, har då i de flesta fall media och statens institutioner på sin sida. En sådan reaktion från kapitalet tvingade fram helomvändningen i den franske presidenten Mitterrands politik 1982, från radikal reformpolitik till åtstramning.

Socialdemokraterna i Sverige har gjort halt inför kapitalets makt. De har därför också ställts utanför, eller inbjudits som en kusin från landet, vid de viktigaste besluten som rört polis eller militär. De tyska socialdemokraterna efter 1918 och Allenderegerningen 1970-73 i Chile tvingades båda öppet deklarerat denna uppdelning, att de väpnade styrkorna stod utanför regeringens inflytande. I Sverige är det ingen tvekan om att ÖB och försvarsindustrin i avgörande vändningar skulle haft mer än försvarsministern att säga till om, ifall denne opponerat sig.

De socialdemokratiska efterkrigsregeringarna har fört en öppet borgerlig politik på de områden som rört statens kärna. Det gäller monarkin, den högsta förvaltningens chefer, kärnkraft och miljö, försvarsindustri och statligt stöd till exportindustrin. ”Regeringspolitiken om den offentliga förvaltningen har i grunden varit opolitisk”, konstaterade statsvetaren Anders Mellbourn i en bok. Han har sedan dess varit chefredaktör för Dagens Nyheter en period.

Även arbetarrörelsen själv, det socialdemokratiska partiet och fackföreningarna, knöts upp till staten. Det gällde t ex registreringen av kommunister och oppositionella, som rapporterades till IB, en statlig hemlig byrå styrd av socialdemokrater. Fackföreningarna agerade också ordningsvakter mot ”vilda” strejker och enskilda fackförbund som pressades av medlemmarna att ta strid. Det socialdemokratiska partiet satte alltid sin roll i staten framför det egna parti-programmet.

Denna process är oundviklig. Det tyska gröna partiet har gått igenom samma utveckling, på några år snarare än under decennier, särskilt sedan det bildade koalitionsregering med socialdemokraterna 1998. Den tidigare fredsaktivisten, de grönas utrikesminister Joschka Fischer, sände de första tyska trupperna och bombplanen utomlands sedan andra världskriget under Natos krig mot Serbien-Jugoslavien. Socialdemokraterna runt om i Europa stod i spetsen för detta krig. Den spanske socialdemokraten Javier Solana avlöses nu av sin brittiske partikollega George Robertson som generalsekreterare i Nato.

När borgerligheten i Sverige signalerat att det är det dags för nedskärningar och bantning av välfärdsstaten har socialdemokratin hakat på. Som om allt var färdigbyggt, eller fått för mycket resurser, har socialdemokratin och även LO:s ledning, sagt att den offentliga sektorn inte längre kan växa, utan måste "effektiviseras"

Slutsatsen blir att staten fortfarande styrs av den härskande klassens intressen. Det finns ingen liten kommitté som kan ge order till statsapparaten. Den är inte heller utan motsägelser eller kvarvarande drag av reformpolitiken. Styret grundas av den ekonomiska makten som den framträder från SAF eller Wallenbergfamiljen. Den understöds av traditionen, av de statliga toppchefer och mediamoguler som utbildas vid samma institutioner och dinerar på samma restauranger som Wallenbergarna. Som 90-talet visat är det marknaden, kapitalägarna, som sätter gränserna och ger färdriktning för den etablerade politiken.

Staten är inte neutral. Dess viktigaste uppgift är i slutändan att försvara kapitalisternas ägande och makt. Detta är tydligast i skärpta lägen som krig, djupa ekonomiska kriser och hård klasskamp.

Statens hårda kärna

Kan den härskande klassen, kapitalisterna, lita på sin stat vid en allvarlig kris? Det är inte säkert. Omfattande kamp från arbetarklassen och andra förtryckta delar av befolkningen kan åtminstone för en tid underminera staten. I Iran 1979 kollapsade hela shahens statsapparat under trycket från revolutionen.

Men kapitalisterna kan göra sitt bästa för att förbereda staten. Dess ledning måste förpassas så långt från stämningarna bland vanligt folk som möjligt och hierarkin upprätthållas. Med minskande risk för skyttegravskrig har den svenska borgerligheten börjat argumentera för en yrkesarmé och Natoanslutning. Svenska soldater får också tuffare träning genom att delta med FN- och Natostyrkor på Balkan.

Även polisens "status" ska höjas, som ett led i de nya tiderna. Polisen i Sverige förväntas spela samma roll som deras danska kollegor gjorde under bussförarstrejken i Esbjerg under 1995. Kravallpoliserna med hundar sattes dagligen in mot de strejkande som försökte hindra strejk-brytare att ta deras jobb och att godkänna bussbolagets drastiska försämringar. Kan det ske i Sverige? Svenska Polisförbundet protesterade när poliser sattes in mot strejkande hamnarbetare 1980. Men polischefernas tolerans för polisfackliga protester är betydligt mindre idag än 1980.

Tecken på detta var att poliserna accepterade att med våld hämta flyktingfamiljerna Sincaris i Åsele, och inte tvekade att gå brutalt fram mot de bybor som försvarade Sincaris. På samma sätt har polisen flera gånger ingripit mot demonstrationer med ungdomar, antirasister och vänstergrupper. De fackliga organisationerna för journalister i Västsverige skrev efter antirasistiska demonstrationer på hösten 1993, då journalister misshandlats och gripits i Göteborg och Lund, ett öppet brev till polisen: "Försöker polisen skrämja journalister till tystnad?" Deras slutsats var att polisens nya kravallmetoder gjort att det inte längre fanns utrymme för rapportering av journalister.

Samtidigt har polisen upprepade gånger nonchalerat att ingripa mot nazistiska marscher, konserter och möten. 1995-96, efter åtta mord med nazistiska gärningsmän, försökte polisen uppträda tuffare mot nazisterna. Syftet var att både att försöka dämpa en växande kritik mot polisen hos många och att minska aktiviteterna mot rasism och nazism bland ungdomar och vanligt folk. Dessa rörelser stod utanför etablissemangets kontroll och betraktades av politiker, polischefer och ledarskribenter som direkt farliga. Att ta itu med nazisterna skulle bli en polisiär uppgift. En bieffekt skulle bli att polisens popularitet skulle öka. Jag varnade i boken *Vänd dom aldrig ryggen* (1996): ”polisens nya strategi 1995-96 varken vill, kan eller har som mål att stoppa fascismen”.

Detta bekräftades extra tydligt när Stockholmspolisen i november 1997 tillät den första öppet antisemitiska demonstrationen i huvudstaden sedan 30-talet. Nationalsocialistisk Front och dess anhängare i NS Stockholm skulle marschera till Bonnierhuset ”mot judarnas makt”. Polisens högste ansvarige på plats, Tommy Andersson, förklarade efteråt att polisens taktik varit att låta nazisterna marschera. Detta betydde att polisen såg på medan nazisterna med sina fanor som lansar och kastade flaskor fick anfalla oss antirasister som blockerade deras samlingsplats. Men vi var 300 som i armkrok och under talkörer trängde tillbaka nazisterna. Då ingrep polisen – och grep den antirasistiske talkörsledaren Peter Lahti från Rättvisepartiet Socialisterna. Nazisterna, däremot, fick under polisbeskydd trava till centralstation där de höll ett torgmöte, och sedan vidare genom Stockholm till Medborgarplatsen. Brit Rundberg, vänsterpartist i polisstyrelsen beskrev vad som hände de ungdomar som följde efter: ”De antirasister som vill protestera mot nazisterna stoppas däremot effektivt, jagas iväg och trängs sedan ihop nere i Södra Station. Där flyter blod och en tonårsflicka skadas. Det verkar ha blivit rutin för polisen att slå ner unga kvinnor – särskilt om de uppfattas som vänstersympatisörer.” Ingen av nazisterna visiterades eller greps.

Att polisen sedan direkt därefter på nytt försökte hålla en hård linje och grep flera hundra nazister vid en konsert i Brottbys två månader senare, i januari 1998, var ett tillfälligt tillslag som bara visade att de förstått opinionsstormen i november. Att lita på staten, polis och domstolar, är en illusion. Detsamma gäller krav på statliga förbud mot rasistiska organisationer. I exempelvis Tyskland är nynazistiska organisationer olagliga, utan någon egentlig effekt. Förstärkt polis har däremot använts mot miljöaktivister och antirasister.

Rasism och fascism kan bara pressas tillbaka av en massiv opinion – aktiv kamp och kampanjer, blockader och demonstrationer. Därför är det den stora majoriteten av arbetare och ungdomar som har uppgiften att stoppa rasismen. Det är också bara en sådan rörelse som kan rycka undan grogrunden för rasism och fascism, och förändra samhället. Mordet på den fackligt aktive syndikalist Björn Söderberg den 12 oktober 1999 visar hur nazisterna betraktar fackföreningarna som en huvudfiende, och att facket måste agera.

Domstolarna följer i stort samma mönster som polisen. De nazistiska mördarnas avsikter har nonchalerats av domstolar i fall efter fall. 14-åriga John Hron sparkades och misshandlades att säga att han älskar nazister för att sedan mördas. Tingsrättens dom undvek mördarnas fascistiska medlemskap och aktiviteter. Den mest erfarne nazisten, som under rättegången deklarerade att han ”kommer att fortsätta att utrota en viss ras”, dömdes till vård av socialtjänsten. I maj 1996 var han fri igen, och på nytt inblandad i grov misshandel.

Denna linje från polis och domstolar är inte ”misstag”, utan inbyggd i systemet. De är till för att upprätthålla ”lag och ordning”, i första hand status quo. Enda skälet för dem att ingripa mot nazister är om de går över en viss gräns och ”ställer till bråk”, och ännu mer om en stor antirasistisk rörelse verkar växa fram. Avslöjanden av IB och Säpos åsiktsregistrering har visat att myndigheterna varit räddare för strejker och demonstrationer från vänster än för attentat av nazister. Säpochefen Anders Eriksson framförde också, sedan nazister utfört ett

bombattentat mot journalisten Peter Karlsson i juni 1999, att nazisterna inte var ”ett hot mot rikets säkerhet”. Samtidigt har registreringen och bevakningen av veganer och miljöaktivister ställts i fokus inom Säpo.

Denna linje förstärks av de högerextrema idéer och verksamhet inom polisväsendet självt som avslöjats flera gånger, särskilt i samband med utredningen av Palmemordet. Brit Rundberg skrev i debattartikeln 1997 att en utredning om högerextremism inom Stockholmspolisen på 80-talet ”begravdes i tystnad – förmodligen för att den var så pinsam”. Claes-Göran Hellsten, som varit polis i 30 år, beräknade i en intervju att ”var tredje eller fjärde polis i Stockholm har starka fördomar och en nedlåtande eller en föraktfull attityd.” Att rasistiska poliser inte anmäls av sina kollegor säger en del om klimatet inom polisen. De poliser som skulle vilja agera mot nazisterna måste brottas med hela systemet.

Styret av polisen är inte ens utsträckt till polisstyrelserna med kommunala politiker. Det är de högsta cheferna på varje polismyndighet som själva beslutar om polisernas arbetsuppgifter och resursfördelning. Både socialdemokrater och moderater talar idag om att denna polis-apparat måste få ökade resurser, till skillnad mot den övriga offentliga sektorn.

Mot dagens kapitalistiska statsapparat ställer marxister krav på att både Säpo och de nya militariserade specialstyrkorna ska läggas ner. Vi kräver att alla papper ska läggas på bordet i hur polisens resurser används. 1999 meddelade Säpo för första gången antalet anställda, 700. Det är 35 per län, enbart för övervakning. Arkiven måste öppnas, både Säpo:s och IB:s. De forskare som utsetts att utreda spionorganisationerna har, liksom den senaste granskningskommissionen av Palmemordutredningen, öppet kritiserat Säpo för att inte ens de fått tillgång till allt material. Beslut om polisens arbete och resurser borde ske av valda representanter.

Socialister och arbetare som vill förbättra sina villkor eller förändra hela samhället behöver Lenins analys av staten. Den ”bestående statsapparaten” kan inte tas över för socialistiska ändamål. Det gäller militären i lika hög grad som polisen. Svenska officerare spelade en nyckelroll i massakern på finska arbetare under och efter inbördeskriget 1918. Flera av dem blev ledande militärer och nazistsympatisörer vid andra världskriget. Även på 80- och 90-talen har höga militärer avslöjats som högerextremister.

Kampen för rättvisa och socialism måste stå oberoende gentemot statsapparaten. Anti-rasistiska demonstrationer behöver sina egna funktionärer. Detsamma gäller strejkande arbetare, som vid tillspetsad kamp kommer att som i många andra länder angripas av strejkbrytare, ordningsvakter eller poliser. Polisens utredningar måste i viktiga fall utmanas av oberoende kommissioner eller kommittéer för att sanningen ska komma fram.

Det är uppenbart att dagens stat inte kommer att kunna tas i bruk av en socialistisk arbetar-regering. Ett socialistiskt samhälle betyder att avskaffa det kapitalistiska ekonomiska systemet, men också dess statsapparat. En arbetarstat betyder utvecklad demokrati jämfört med alla kapitalistiska stater. Det betyder en ny demokratisk struktur med valda representanter. Hur denna kommer att se ut kommer att utvecklas under kampens gång. Grundteserna i *Staten och revolutionen*, utvecklade under Pariskommunen och den ryska revolutionen, står sig ännu. Avskaffandet av privilegier, möjlighet att välja och avsätta, demokratisk kontroll över vapen, rotation på uppgifterna är grundvalen för en ny socialistisk stat.

Stockholm 14 november 1999

Lästips:

Av Lenin. De flesta av de viktigaste skrifterna finns i *Valda verk i tre band* från 70-talet (Progressförlaget, Moskva). Det gäller *Vad bör göras?* (1902), *Ett steg framåt, två steg tillbaka* (1904), *Socialdemokratins två taktiska linjer i den demokratiska revolutionen* (1905), *Om nationernas självbestämmanderätt* (1914), *Imperialismen som kapitalismens högsta stadium* (1916), *Den hotande katastrofen och hur man bör bekämpa den* (1917), *Den proletära revolutionen och renegaten Kautsky* (1918), *Radikalismen – kommunismens barnsjukdom* (1920). Tredje bandet innehåller också Lenins sista brev och artiklar, det som kallas Lenins ”testamente”. (Alla dessa texter finns på marxistarkiv.se – Red)

Materialismen och empiriokriticismen (1908) (Progress) finns som egen bok. *Socialismen och kriget* (1914) (Proletärkultur) innehåller Lenins skrifter om första världskriget. Fler artiklar om partibygget finns i antologierna *Lenins kamp mot ekonomisterna* (Bo Cavefors förlag) och *Om kaderskolning* (Progress). *Lenin om den kommunistiska valkampanjen* (Proletärkultur) är en samling av artiklar om val och valkampanjer (de flesta av dessa texter finns på marxistarkiv.se – Red).

Lenins Fight Against Stalinism, är en antologi (Pathfinder) som innehåller Lenins ”testamente” och som beskriver Lenins kamp mot stalinismen (finns i svensk översättning på marxistarkivet: [Lenins kamp mot stalinismen](#) – Red).

Om bolsjevikerna. Tyvärr är det mesta på engelska. Viktigast på svenska är [Ryska revolutionens historia](#), Leo Trotskijs klassiker i tre delar (Bokförlaget Röda rummet – finns även på marxistarkivet). [Moskva under Lenin](#) (Partisanbiblioteket – även på marxistarkivet) av Alfred Rosmer ger en bra ögonvittnesbild. *Lenin* av hustrun Nadezjda Krupskaja (Arbetarkultur, dåvarande vpk:s förlag) är tyvärr till större delen skriven under Stalins styre. Stalin hyllas för en påstådd roll i oktoberrevolutionen och för sin linje i nationella frågan – just den fråga Lenin bröt med honom på. De första delarna om Lenin i exil är dock värda att läsa. Isaacs Deutschers Trotskij-trilogi (René Cockelberghs bokförlag) ger många fakta, men lider av en sentimental ton och missar viktiga delar (på marxistarkivet: [Den väpnade profeten](#), [Den avväpnade profeten](#), [Den förvisade profeten](#)). [Tio dagar som skakade världen](#), (Rabén & Sjögren – på marxistarkivet) av John Reed beskriver året 1917. *Marxismen Idag* nr 12 (Rättviseböcker) handlar om Lenindebatten i Sverige 1999.

History of the Bolshevik Party (New Park) av Grigorij Zinovjev är en serie inte alltför djupgående föreläsningar från 1923. Att Zinovjev då var allierad med Stalin märks på flera ställen i boken.

Bolsheviks in the Tsarist Duma (Bookmarks) av AY Badayev är en levande berättelse av en bolsjevikisk dumarepresentant, som även den skrivits i efterhand och innehåller ett par eftergifter till Stalin. *Lenin and the Revolutionary Party* (Humanities Press) av Paul Leblanc är antagligen den bästa historiken över bolsjevikerna. Dess noggranna genomgång av bolsjevikernas ställningstaganden uppväger svagheten, Leblancs försök till tolkningar av 80-talets internationella politik. Förlaget Pathfinders antologiserie *The Communist International in Lenin's time*, redaktör John Ridell, är mycket läsvärd. Första volymen, *Lenin's struggle for a Revolutionary International*, handlar om andra internationalen och första världskriget. De följande *The German Revolution and the Debate of Soviet Power*, *Founding the Communist International* och *Workers of the World and Oppressed Peoples, Unite* (om Kominterns andra kongress) ger viktig information och dokument. *Lenin and Trotsky – What they really stood for*, av Ted Grant och Alan Woods (Militant), är skriven på 60-talet som en polemik mot det brittiska kommunistpartiets dåvarande syn. *Year one of the Russian revolution* (Bookmarks) av Victor Serge är en mycket bra och levande beskrivning av året efter oktober 1917.

Efter 1917 *The Third International after Lenin* (New Park) av Trotskij visar hur snabbt Komintern urartade (i svensk översättning på marxistarkivet: [Tredje internationalen efter Lenin](#)). [Den förrådade revolutionen](#) (Röda Rummet), också av Trotskij, är den klassiska marxistiska analysen av stalinismen. På engelska kom för några år sedan *1937 Stalin's year of terror*, av den ryske historikern Vadim Rogovin, en genomgång av Stalins värsta terror.